

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÇOCUĞU ÖZEL GEREKSİNİMLİ OLAN ANNE-BABANIN ÇATIŞMA
ALANLARI VE ÇÖZÜMLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ**

Fatma Nur AYDEMİR

ORCID: 0000-0001-7647-0840

Danışman

Prof. Dr. Şahin KESİCİ

ORCID: 0000-0003-3823-5385

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Araştırma yolculuğumda engin bilgisiyle yolumu aydınlatan değerli tez danışmanım Profesör Doktor şahin KESİCİ'ye, jüri üyelerim Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU ve Doç. Dr. Süleyman Barbaros YALÇIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Sürecin başından itibaren yaşadığım zorluklarda bana yardımcı olan Fadim Büşra KELEŐ öğretmenime destekleri için teşekkür ederim.

Ne yaparsam yapayım hakkını ödeyemeyeceğim canım annem Sare ÖZKAN'a enerjileriyle beni motive eden ablam Fahriye ÖZKAN ve kardeşim Havvanur ÖZKAN SARGIN'a ve destekleri için değerli dostlarıma minnetimi belirtmek isterim.

Her zaman yanımda olan ve sevgisiyle beni yücelten sevgili eşim Samet AYDEMİR ve biricik oğlum Oğuz Alp AYDEMİR'e teşekkür ederim.

Son olarak şubat 2024'te aramızdan ayrılan, kendimi tanımamı ve keşfetmemi sağlayan değişimimde bana cesaret veren gücünü arkamda her zaman hissedeceğim, ilk öğretmenim canım babam Ziya şakir ÖZKAN'a teşekkür ederim. Biliyorum ki o benimle her zaman gurur duyacak.

Fatma Nur AYDEMİR

Haziran,2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	iv
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Konusu	3
1.2. Araştırma Sorusu.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Sınırlılıklar.....	7
2.ALAN YAZIN.....	9
2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve	9
2.1.1. Çatışma Kavramı	9
2.1.2. Çatışma Çözme Yaklaşımları	11
2.2. İlgili Araştırmalar	14
2.2.1 Özel Gereksinimli Çocukların Ebeveynleri.....	15
2.2.2 Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Baba Arasındaki Çatışma Alanları ve Çatışma Çözme Stilleri.....	20
3. YÖNTEM.....	23
3.1. Araştırmanın Modeli	23
3.2. Katılımcılar.....	24
3.3. Veri Toplama Aracı.....	25
3.4. Verilerin Toplanması.....	26
3.5. Verilerin Analizi.....	27
3.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliğı	29
4. BULGULAR	31
4.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çatışma Algıları	32
4.1.1. Anne-Babaların Yapıcı Çatışma Algıları	32
4.1.2. Anne-Babaların Yıkıcı Çatışma Algıları	33
4.2. Özel Gereksinimli Çocukla İlgili Anne-Babaların Çatışma Alanları	34
4.2.1. Çocuğun Bakımı ile İlgili Sorunlar	35
4.2.2. Çocuğun Eğitimi ile İlgili Sorunlar	38

4.2.3. Çocuğun Sağlığı ile İlgili Sorunlar	41
4.2.4. Çocuk ile İlgili Sosyo-Ekonomik Durumlar.....	42
4.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Sosyal Durumlar ile İlgili Çatışma Alanları.....	44
4.3.1. Sosyal Destek ve Sosyal Ortam Eksikliği	45
4.3.2. Özel Gereksinimli Çocuğa Pozitif Ayrımcılık	48
4.3.3. Uzman Desteği Eksikliği.....	51
4.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Kadın-Erkek ile İlgili Çatışma Alanları.....	53
4.4.1. İletişim Sorunları	54
4.4.2. Depresif Durumlara İlişkin Sorunlar	58
4.4.3. Kabullenememe Durumu ile İlgili Sorunlar	61
4.4.4. Öfke Kontrolü ile İlgili Sorunlar	64
4.4.5. Anne Babanın Yaşadığı Fiziksel Rahatsızlıklar ile İlgili Sorunlar.....	65
4.4.6. Anne Baba Arasındaki Cinsel İlişki Doyumu	66
4.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çatışma Çözme Biçimleri	70
4.5.1. Bütünleştirme-Uzlaşma	71
4.5.2. Zorlama	73
4.5.3. Uyuma	75
4.5.4. Kaçınma	78
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81
5.1. Tartışma.....	81
5.1.1. Özel Gereksinimli Çocuğu olan Anne-Babaların Çatışma Algıları	81
5.1.2. Özel Gereksinimli Çocuk ile İlgili Çatışma Alanları	81
5.1.3. Sosyal Ortamlar ile İlgili Çatışma Alanları	83
5.1.4. Kadın -Erkek İlişkisi ile İlgili Çatışma Alanları.....	84
5.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğu olan Anne-Babaların Çatışma Çözme Biçimleri	88
5.2. Sonuç.....	90
5.3. Öneriler.....	92
KAYNAKLAR.....	94
EK 1	108
EK 2	109
EK 3	110

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Çocuğu Özel Gereksinimli Olan Anne-Babanın Çatışma Alanları ve Çözümleriyle İlgili Görüşleri başlıklı tez çalışmamın toplam **98** sayfalık kısmına ilişkin, 11/06/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%2** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

11/06/2024

Fatma Nur AYDEMİR

Prof. Dr. Şahin KESİCİ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

11/06/2024

Fatma Nur AYDEMİR

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

ÇOCUĞU ÖZEL GEREKSİNİMLİ OLAN ANNE-BABANIN ÇATIŞMA ALANLARI VE ÇÖZÜMLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Fatma Nur AYDEMİR

Bu araştırma özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların ikili ilişkilerinde yaşadıkları çatışma deneyimlerini alanlarına göre derinlemesine incelemek ve bu alanda yaşadıkları sorunlara buldukları çözüm yolları hakkında görüşlerini almak amaçlı yürütülmüştür. Araştırma, Konya ilinde özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler ile Haziran 2023 ile Ocak 2024 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmaya 20 anne ve 20 babadan oluşan 20 çift katılmıştır. Anne ve babalarla tek oturumda yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı uygulanmış, görüşmelerin her biri yaklaşık yarım saat sürmüştür. Araştırmada katılımcılara 5 soru yöneltilmiş 5 tema ve bu temalara ait toplamda 19 kategori çerçevesinde görüşmeler yapılmıştır. Veriler nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen yoluyla analiz edilmiştir. Çalışmada 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar; özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların çatışma algıları, özel gereksinimli çocukla ilgili çatışma alanları, sosyal durumlar ile ilgili çatışma alanları, kadın-erkek ilişkisi ile ilgili çatışma alanları ve özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların çatışma çözme biçimleridir. Çiftlerin özel gereksinimli çocuklarından kaynaklı birçok yeni çatışma alanlarının oluştuğı, bu alanlarla ilgili genellikle anne ve babaların uyma-kaçınma çatışma çözme biçimlerini kullandığı araştırma sonuçlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuk, ebeveyn, anne-baba, çatışma, çatışma çözme becerileri.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

OPINIONS OF PARENT OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS ABOUT CONFLICT AREAS AND SOLUTIONS

Fatma Nur AYDEMİR

This research aimed to investigate the conflicts experienced by parents of children with special needs in their relationships, and to gather their views on solutions to these problems. The study was conducted between June 2023 and January 2024 in Konya province with 20 couples consisting of 20 mothers and 20 fathers who have children with special needs. Semi-structured interview technique was applied in a single session with parents, and each interview lasted approximately half an hour. Participants were asked 5 questions, and discussions were conducted within the framework of 5 themes and a total of 19 categories related to these themes. The data were analyzed through the phenomenological design, one of the qualitative research methods. Five themes were identified in the study: conflict perceptions of parents with children with special needs, conflict areas related to the child with special needs, conflict areas related to social situations, conflict areas related to the relationship between women and men, and conflict resolution styles of parents with children with special needs. The research results indicate that many new conflict areas arise due to children with special needs, and parents generally use accommodation-avoidance conflict resolution styles in these areas.

Keywords: Special needs child, parent, mother-father, conflict, conflict resolution skills.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Aile çocukların özenle yetiştirilip, toplumda sağlıklı bireylerin oluşmasında değeri her zaman korunan önemli bir kurumdur (Dereli ve Okur, 2008). Anne ve babaların evlat sahibi olma istekleri ile birlikte evliliklerinde farklı bir dönem başlar. Herhangi bir gereksinime ihtiyacı olmayan sağlıklı bir şekilde dünyaya gelen çocukların bakımı ne kadar zor olsa da bu dönem özel gereksinimli çocuğu olan ailelere çok daha zor, karmaşık ve sorunları beraberinde getirmektedir (Karadağ, 2014). Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak normal gelişim gösteren çocuğa göre daha yoğun çaba gerektirerek ailelerin bu duruma bakış açılarını oldukça zorlaştırabilmektedir (Zelyurt, 2020).

Farklı gelişim gösteren çocuklar doğumlarıyla birlikte anne babaya da farklı bir yaşam yolu çizerler (Hassamancıoğlu vd., 2020). Yaşayacakları birçok zorluğun geçici bir süre olmaması ve sürekli devam edeceğini bilmeleri anne ve babalar için ekonomik, toplumsal ve psikolojik olarak bu sürece uyumu zorlaştırmaktadır (Rüstemova, 2018). Bir denge içerisinde devam etmesi gereken ve sürekli değişkenlik gösteren aile kurumu (Özyürek, 2022), özel gereksinimli çocukla birlikte farklı sorunlarla mücadele etmek zorunda kalır. Maddi problemler, toplumsal baskı, gelecek kaygısı, belirsizlikler, suçluluk duygusu, sosyal destek görememe gibi problemler yukarıda ifade edilen sorunlara örnek gösterilebilir (Altuğ Özsoy vd., 2006; Ayyıldız vd., 2012; Karadağ, 2014; Yüksel ve Tanrıverdi, 2019).

Tüm bu sorunlara eşlik eden ve aslında sanıldığından çok daha önemli olan anne babanın yaşadığı duygusal ve zihinsel problemlerdir. Bu problemler bakıma muhtaç olan çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Floricia vd., 2022). Çünkü olumlu bir aile ortamı oluşturabilmek için psikolojik açıdan sağlıklı anne babaya ihtiyaç duyulur (Kartal vd., 2021). Psikolojik sorunlarının temelinde ise aile içi iletişimsizlikler, sorumlulukların paylaşılmaması, toplum tarafından sürekli güçlü olma beklentisi ve etkili problem çözme becerileri konusunda yetersizlikler yer almaktadır (Hassamancıoğlu vd., 2020). Kişiler arası çatışma, eşler arasında yaşanan iletişim sorunu, anne ya da babanın sosyal ortamlardan kendini uzaklaştırması, çocuğun eğitimi ve bakımı ile ilgili yaşanan sorunlar, evin temel ihtiyaçlarında görev dağılımının olmaması gibi sorunlarından kaynaklı doğmaktadır. Özellikle

anne baba arasında yaşanan çatışmalarda gerekli becerilerin artması önem arz etmektedir (Hisli Sahin vd., 2009).

Yapılan bir araştırmaya göre anne baba arasında yaşanan anlaşmazlıkların çoğu çocukların yetiştirilmesi konusunda doğmaktadır (Cummings ve Davies, 2002). Duker ve Smith'e (2007) göre özel gereksinimli çocuğun dünyaya gelmesinden sonra boşanmaların arttığı tespit edilmiştir. Çiftlerin özel çocukları olduğunda birbirlerini suçlama oranı arttığı için boşanmalar da artmaktadır (Enache ve Gîrlea, 2022). TÜİK 2021 verilerine göre "Türkiye'de Aile Yapısı" isimli araştırmada çocuk bakımının %2.3 babaların %94.4 annelerin sorumluluğunda olduğu tespit edilmiştir. Yine bu araştırmaya göre en önemli boşanma nedeni %32,2 ile sorumsuz ve ilgisiz davranma olarak belirlenmiştir (TUİK, 2021). Bu araştırma sadece özel gereksinimli çocukları olan aileleri kapsamamaktadır. Ancak boşanma sebeplerinde eşinin ilgisizliğinden yakınan babalarının oranının annelere göre daha fazla olduğunu tespiti özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşadıkları çatışma sebepleriyle doğrudan örtüşmektedir. Özel çocuklar ne yazık ki normal gelişim gösteren çocuklara oranla daha az dayanıklı ve uyum sağlama konusunda yetersiz oldukları için boşanma hali onların yaşam standartlarını oldukça düşürmektedir (Kaufman ve Pickar, 2017).

Annelerin özel gereksinimli çocukları dünyaya geldikten sonra tüm ilgi ve sorumluluklarını çocuklarına aktardıkları, eşlerine ve ailelerine yeterli vakit ayırmadıkları tespit edilmiştir (Rüstemova, 2018). Farklı olarak özel gereksinimli çocuğun tüm bakımını annenin üstlenmesi, babanın sorumluluk almaktan kaçınması annelerin yükünü oldukça artırmaktadır. Annelerle yapılan nitel bir araştırmaya göre babaların özel gereksinimli çocuk olduktan sonra ev ortamlarından uzaklaştıkları belirtilmiştir (Sucuoğlu vd., 2020).

Gelişimsel farklılık gösteren bir çocuğun yetiştiği ailenin olumlu ve sağlıklı bir ortamı olabilmesi için anne ve babaların çatışma çözme ile ilgili yeterliliklerinin artması beklenmektedir. Ebeveyn ve çocuklardan oluşan 30 kişilik bir araştırmada aile içi anlaşmazlıklar sebebiyle anne ve babanın bu çatışmalara karşı verdikleri genel tepkiler saldırganlık eğilimli, uzlaşmacı ve kaçınma tepkisidir (Camadan vd., 2017; Floricia vd., 2022). Ebeveynlerin birbirini destekleyici tepkiler vermesi hem aile içi sorunları çözmede hem de özel gereksinimli çocuğun yaşamını sağlıklı kılmada önemli bir yere sahiptir (Sardohan Yıldırım ve Akçamete, 2019).

Anne baba olarak stres düzeyinin böyle bir durumda yüksek olması kaçınılmaz bir sondur. Bu süreçte anne babanın stresle baş edebilmesi, etkili çatışma çözme becerilerini kullanması ile kolaylaşacaktır.

1.1. Araştırma Konusu

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak ailenin daha önceden var olan yapısını tamamen yeniden yapılandırmaya benzetilmektedir. Özellikle anne ve babanın aile sistemindeki rolleri tamamen değişmektedir (Serrano Fernández, 2022). Özel gereksinimli çocuk, beraberinde birçok yeni sorunu aileye getirmektedir. Bu sorunlar gelecek kaygısı, sosyal sorunlar, stres, depresyon, evliliklerde yaşanan sorunlar olarak çeşitlendirilebilmektedir (Dereli ve Okur, 2008; Ergin vd., 2007; Karadağ, 2014; Köksal ve Kabasakal, 2012; Kurt vd., 2008; Şengül ve Baykan, 2013; Yüksel ve Tanrıverdi, 2019).

Anne ve baba bu sorunlarla mücadele ederken sık sık çatışmalar yaşamaktadırlar. Bu çatışmalarının aile içi kaosa sürüklenmesi ya da iş birliği içinde çözümlenmesi anne ve babanın problemlerini ne düzeyde çözebilme becerisine sahip olduğuyula yakından ilişkilidir. Evlilik düzeyinin düşük olduğu durumlarda çiftlerin çatışmalarını nasıl çözeceği ile ilgili becerilere sahip olması evliliklerinin kalitesini artıracaktır (Palancı, 2018; Serrano Fernández, 2022).

Bu bağlamda özel gereksinimli bir çocuğun beraberinde getirdiği birçok problem ortaya çıkacaktır. Özel gereksinimli çocuklarının dünyaya gelmesiyle birlikte anne ve babanın ikili ilişkilerinde yaşadıkları sorunların neler olduğu ve bu sorunlarla baş ederken hangi çatışma becerilerine göre hareket ettikleri araştırmanın konusudur.

1.2. Araştırma Sorusu

İlgili çalışmalar incelendiğinde konu ile ilgili özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeyleri, stresle baş etme biçimleri, problem çözebilme yeterlilikleri, çocuk ve ebeveyn arasındaki anlaşmazlıkların çözümleri, ergen ve ebeveyn arasındaki çatışma çözme tutumları, evli çiftlerin çatışma çözme becerileri, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin depresyon düzeyleri, sosyal sorunlarla baş etme yolları, özel gereksinimli çocuğu

olan ailelerin yaşam doyumları, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin aile yılmazlığı, yaşanan sosyal ve ekonomik zorluklar araştırılmıştır.

Anne ve babaların birbirleriyle olan çatışma alanları ve çözümleri ile ilgili sınırlı sayıda yapılan araştırmada genellikle eşler arası çatışma çözüme kavramları üzerinde durulmuştur. Bu araştırmalarda kadın-erkek ilişkisi açısından çatışma ve çatışma çözüme kavramları ele alınırken, bazı çalışmalarda anne ve babanın normal gelişim gösteren çocuklar ile ilgili yaşadıkları çatışmalara değinildiği gözlemlenmiştir. Yine bazı araştırmalarda ergenler ile anne baba arasındaki yaşanan çatışmalara yer verildiği saptanmıştır. Çatışma çözüme alanı ve çözümü ile ilgili çocuğun özel gereksinimli olması, anne ve babanın özel gereksinimli çocukla beraber gelen çatışma alanlarını keşfetme ve bu alanlarda yaşadıkları çatışmaları nasıl çözdüklerine dair deneyimlerini paylaşmaları açısından diğer araştırmalardan oldukça farklı olduğu düşünülmektedir. Farklı gelişim gösteren bu çocukların anne ve babada yarattığı bazı durumların çatışma alanları oluşturduğu düşünülmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmalarda genel bir farklılık durumundan ziyade tek bir tanı üzerinde durulmuş sınırlı sayıda araştırma olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan çalışmalarda anne ya da babadan sadece annenin ya da sadece babanın katılım gösterdiği sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Ancak hem anne hem de babanın katılım gösterdiği ve pek çok farklı gereksinimde olan çocuğun ailelerine yer verilmesi açısından bu çalışma diğer araştırmalara göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Yine bu çalışmaya katılan katılımcı sayısının 40 kişiden oluşması, ulusal ve uluslararası yapılan nitel çalışmalar içerisinde bu çalışmayı önemli bir yerde olması için geçerli bir sebep olmuştur.

Çocuklarının özel gereksinimli olmasıyla birlikte anne ve babaların yaşadıkları çatışma alanları nelerdir ve bu sorunlarla anne ve babalar nasıl mücadele etmektedirler? sorusundan esinlenerek bu araştırma hazırlanmıştır. Literatürdeki bu eksiklikler göz önünde bulundurulduğunda özellikle özel gereksinimli ailelerde çatışma çözüme becerileri ve anne-baba arasında yaşanan özel gereksinimli çocukla bağlantılı çatışma durumlarının incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların çatışma algılarını belirlemek, yaşadıkları çatışma deneyimlerini derinlemesine incelemek ve bu alanlarda yaşadıkları sorunlara buldukları çözüm yolları ve çatışma çözme stilleri hakkında görüşlerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda

- Anne ve babanın çatışma kavramı hakkında neler bildiğini tespit etme,
- Özel gereksinimli çocuğun varlığı ile birlikte oluşan sorunların anne ve baba arasında çatışma yaratıp yaratmadığını, bu tür çatışmalar varsa neler olduğunu belirleme,
- Belirlenen sorunlarla ilgili çözüm yolları hakkında görüşlerinin tespit edilerek çalışmaya dahil etme,
- Çatışma çözme becerilerini kuvvetlendirecek çalışmaların varlığı hakkında bilgi toplama ve bu ailelerin katılım durumlarının incelenmesi hedeflenmektedir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Normal gelişim gösteren bir çocuğun bakımı bile ebeveynler için oldukça zahmetli iken özel gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin yaşadıkları zorluklar çok daha fazladır. Bu zorluklarla mücadele etmeye çalışan anne ve babaların yapılan birçok araştırmaya göre stres düzeylerinin de oldukça fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca eşler arasında bu durumun iletişimde sorunlar yarattığı tespit edilmiştir (Dereli ve Okur, 2008; Ergin vd., 2007; Savcı, 2020; Şengül ve Baykan, 2013).

Deneyisel bir yöntemle 156 çifte yapılan bir araştırmaya göre özel gereksinimli çocuk yetiştirme ebeveynlerinde zayıflık belirtilerine, savunmasız duygularının yoğunluğuna değinilmiştir. Yürütülen araştırmada ebeveynlerde yeterlilik duygusunun oldukça düşük, depresyon düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır (Barak-Levy ve Atzaba-Poria, 2020). Stres düzeyi yüksek olan anne ve babaların evliliklerinde yaşadıkları anlaşmazlıklar, çocukların durumları, ailenin sosyo-ekonomik açıdan durumu incelendiğinde çatışma durumlarının oluşması kaçınılmaz bir sonudur. Anne ve babanın birbirleriyle olan ilişkilerinin hoşgörülü ve

karşısındaki kişinin ihtiyaçlarını karşılamasıyla sağlıklı aileler oluşur. Bu ailelerin olumlu çatışma çözme becerilerini kullandığı gözlemlenmiştir (Uyar, 2021).

Anne ve babanın ilişkisinde birbirlerini suçlayıcı ve eleştirel bir tutum hakimse depresyon, kaygı ve düşük benlik saygısının yükseleceğini ifade eden Coyle (2018), bu tarz olumsuz çatışma çözme yollarının da anne ve baba arasında karşılıklı şekilde arttığını araştırmada vurgulamıştır. Aksine olumlu çatışma çözme yöntemlerini kullanan çiftlerin ise ilişkilerinde ve ailelerinde refah seviyesinin yükseldiği tespit edilmiştir (Coyle, 2018).

Karma bir araştırmanın nitel bölümünde 10 kişiye yapılan bir çalışmada çocukların aileleri tarafından olumlu ve sağlıklı bir ortamda yetiştirilmesinin ileriki hayatlarında çok önemli bir yer tuttuğundan bahsedilmiştir (Kütük Yılmaz, 2021). Bu araştırma sonucuna göre genç yetişkinliklerinde çocukların sevgi ihtiyacı bocalamalarında özellikle ailelerinde anne ve babanın karşılıklı çatışmalara girdiği tespit edilmiştir. Bu çatışma durumlarında genellikle ya anne ya da babanın tartışmanın uzamaması için kaçınma davranışını sıklıkla kullanmış olması ya da karşı tarafa boyun eğici davranışlar sergilemesi göze çarpan bir durumdur (Kütük Yılmaz, 2021).

Evlü 155 çift ile yapılan başka bir araştırmada evliliklerinde uyuma ve olumlu çatışma çözme becerilerini kullanan çiftlerin ilişkisel olarak daha başarılı oldukları tespit edilmiş, geri çekilme davranışını sıklıkla kullanan çiftlerde iste uyum ile ilgili bir bulguya rastlanılmamıştır. Hem anne hem de babanın tatmin olacağı çözümler üretilmesi, anne ve babanın iş birliği içerisinde hareket etmeleri, karşılıklı kendilerini ifade etmede samimi cümleler kurmaları olumlu çatışma yolları olarak sunulmuştur (Ünal, 2016). Van Doorn vd., (2011), çatışmayı aslında öğrenilebilen ve farklı ilişkilerde çözme becerilerinin kullanıldığı evliliklerde bir yapı taşı olarak adlandırmıştır. Araştırmada geri çekilme davranışının kolay bir çatışma çözme becerisi olduğundan ve anlık olarak ilişkiyi tehdit etmeyen bir çatışma çözme biçim olduğundan bahsedilmiş, ancak uzun bir süre bu yöntemin kullanılmasının ilişkiyi olumsuz anlamda etkileyeceği ifade edilmiştir.

Başka bir araştırmada ise eşinin desteğini gören anne ve babalar evliliklerine daha olumlu bakmakta olup, eş desteği azaldıkça olumsuz çatışma yollarına ve geri çekilme davranışlarına yöneldiklerini ifade etmişlerdir (Savun, 2022). Coyle'nin (2018) yapmış olduğu çalışmada evli çiftlerin; aile hayatlarında zaman değişkeni de göz önünde bulundurularak sayısız stres kaynağı (hasta ebeveynlerine bakmaları, çocukların özellikleri vb.) karşılıklarına çıkmaktadır. Belirtilen stres kaynakları, ilişkileri farklı algılamalarına sebep

olur. Bu nedenle stres faktörlerinin değişkenliği açısında da çatışma çözüme durumlarının incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Özel gereksinimli çocukların aileleriyle ilgili yapılan birçok araştırmada babaların etkin olarak katılım sağlamadıkları, anneler aracılığıyla ulaşılan araştırmaların yapıldığı, evli çiftlerle yapılan araştırmalarda her haneden sadece anne ya da babanın katıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmaların çoğunda bu konunun araştırmayı sınırlandırdığı yapılacak araştırmanın hem anne hem de babalarla birbirlerine etkilemeden katılım sağlamanın yararları olacağından bahsedilmiştir. Yukarıda belirtilen tüm sebepler araştırmanın önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Akmeşe ve Kayhan, 2014; Aydın, 2019; Daşbaş, 2013; Marquis ve Baker, 2019; Savun, 2022; şen Ün, 2021; Ünal, 2016).

Belirtilen araştırmalar ışığında özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babalarının birbirleriyle olan ikili ilişkilerinde çocuklarının özel gereksinimli olmasından dolayı hangi sorunları yaşadıkları ve bu sorunlara hangi çatışma çözüme yöntemleriyle yaklaştıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte her haneden hem annenin hem de babanın katılım sağlması, bu araştırmanın, benzer çalışmalardan önemli ölçüde ayrılmasına neden olmuştur. Yapılan görüşmelerle derinlemesine incelemenin literatüre sağlayacağı katkı büyük olacaktır. Özel gereksinimli çocukların aileleriyle danışmanlık hizmeti veren kişi ve kurumların bu konu ile ilgili yaptıkları çalışmalarda onlara araştırmanın ışık tutacağı düşünölmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Nitel araştırmalarda elde edilen bilgilerin kişiye özel olması özellikle sınırlılık için bir sebeptir. Kişilerin kendi deneyimlerini aktarırken yanlış hatırlayabilme ihtimali veya doğru aktarmaması söz konusu olabilir. Ayrıca katılımcıların araştırmacıya vermiş olduğu bilgilerin son derece özel bilgiler olması sebebiyle detaylı aktarılamama durumu oluşabilir (Giorgi, 2012).

Araştırma için alınan ses kaydının, katılımcılara güven oluşturulması açısından bilgilendirilmiş onam formunda yer almasına özen gösterilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formuna ek olarak görüşmelere katılımda gönüllük esasına dayalı, gönüllülük onay formu da ailelere imzalatılmıştır. Bu sebeple araştırmadan elde edilen veriler katılımcıların görüşme esnasında verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

Birçok nitel araştırmada araştırmacının ön yargısız ve objektif görüşme yapabilmesinin öneminden bahsedilmektedir (Giorgi, 2012; Serrano Fernández, 2022; Wilson, 2015). Araştırmacı; konuya hakim olması, gerekli belgeleri açık ve şeffaf biçimde katılımcıya sunması ve gerekli güven ortamını oluşturmasıyla birlikte objektif değerlendirmeler yaparak bu sınırlılığı azaltmaya çalışmıştır. Bu çalışma, görüşme sırasında araştırmacının gözlemleri, gözlemleri sonucunda aldığı notlar ve görüşme sırasında alınan ses kaydı ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

2.ALAN YAZIN

2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.1.Çatışma Kavramı

İnsan ilişkilerinin doğal bir parçası olan çatışma, kişiler arası anlaşmazlıklarda önemli bir yere sahiptir. Çatışmanın farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından tanımlandığı, tek ve net bir tanımının olmayacağı söylenmiştir (Rahim, 2001). March ve Simon (1958) çatışmayı örgütsel anlamda ele alırken bazı araştırmacılar çatışmayı aslında bir süreç, bazıları ise bir davranış biçimi olarak görmüşlerdir (Rahim, 2001). TDK'ye göre çatışma, kişilerin ilgi istek ve yeteneklerine göre farklılaşmasından kaynaklanan bir zıtlık durumudur (Kara, 2013). Çatışmanın aslında bir süreç olduğunu ifade eden (Rahim, 2001), kişiler arasında önceki yaşantılar ve bu yaşantılar sonucunda oluşan bağlantılara bağlı olduğunu savunmuştur.

Çatışma, kişilerin aralarındaki anlaşmazlıklara bağlı geçimsizlikleridir (Deutsch, 1973). Deutsch (1973), çatışmanın olumsuz etkilerini incelerken, Acitelli vd., 1993; Reese-Weber ve Bartle-Haring (1998), çatışmanın olumlu yanlarına değinmişlerdir. Olumlu çatışmadan bahseden bu araştırmacılar çatışmanın çözülmesine bağlı olarak ilişkilerin daha sağlam ve daha uzun süreli olacağına dikkat çekmişlerdir (Acitelli vd., 1993; Kara, 2013; Reese-Weber ve Bartle-Haring, 1998).

Rahim ve Bonoma (1979), çatışma kavramını, kişiler arası anlaşmazlıklarda ortak yolubulamama, tutarsızlık ve uyuşmazlık olarak tanımlamıştır. Coşkun (2005), çatışmayı iki veya daha fazla kişinin isteklerinin uyuşmama durumu ve engellenmişlik hali olarak tanımlamıştır. Başka bir araştırmacı çatışmanın günlük yaşamda kaçınılmaz bir durum olduğunu, olumlu ve olumsuz olarak tanımlanamayacağını sadece verilen tepkilerin yapıcı ve yıkıcı olabileceğini vurgulamıştır (Öner Koruklu, 2013).

Deutsch'ın kitabı ile ilgili çalışmasında Billig (1975), çatışmanın yapıcı ve yıkıcı olarak iki şekilde değerlendirildiğini ve çatışmanın kaçınılmaz olduğundan bahsetmektedir. Yapıcı ve yıkıcı çatışmada; eğer iki kişi de çatışma sonucunda kazandığını hissediyorsa yapıcı, kaybettiğini hissediyorsa yıkıcı çatışma olarak açıklamıştır. Kitapta özellikle çatışmanın yıkıcı sonuçlarını olumluya çevirmenin önemini vurgulandığını ifade etmiştir.

Deutsch (1973), yıkıcı çatışmanın temelinde iletişimin olmadığından, güven ve empati becerilerinin zayıf olduğundan karşıdaki kişiye gücünü ve haklılığını ispat etmek için ahlak dışı davranışlar uygulamasından bahsetmektedir. Aslında yıkıcı çatışma bir süre sonra çatışmayı başlatan kişiden bağımsızlaşır ve alakasız konularla ilerleyebilir. Yine aynı kitapta yıkıcı çatışmanın yanlış anlaşılma ve ön yargıdan kaynaklandığı, geçerliliği olmayan sözlerin kişiler arasındaki uyuşmazlığa neden olduğu ve kişiler arasında ciddi bir rekabet olduğu belirtilmiştir. İşbirlikçi yapıcı çatışmada ise her iki tarafında feda ettiği bir şeylerin olduğunu ve üçüncü bir yol yaratıldığını ifade etmiştir.

Deutsch (1973) kişilerin yaşanan çatışmayı algılama biçimleri ve olayların gerçekliğine göre altı kategoride incelediğinden bahseden Öner Koruklu (2013), bu kategorilerin gerçek çatışma, tesadüfen olan çatışma, yer değiştirmiş çatışma, yanlış atfetmeden dolayı ortaya çıkan çatışma, gizli çatışma, hatalı çatışma olduğunu ifade etmiştir. Farklı bir görüş olarak çatışma, ev ortamları bozuk olan kişilerin işlevsiz ilişkilerini ve yönetsel süreçlerdeki örgütsel davranışları olarak tanımlanmıştır (Goldstein, 1999).

Crawford ve Bodine (1996), çatışmanın kökeninde temel psikolojik ihtiyaçlar, sınırlı kaynaklar ve farklı değerler olduğundan bahsetmektedir. Temel psikolojik ihtiyaçlar; yaşamı devam ettirecek kişisel ihtiyaçlar, sevmeye, sevilme, başkalarına yararlı olabilme, güç bireyin kararlarında özgür oluşu olarak tanımlanmaktadır. Sınırlı kaynaklardan doğan çatışmalarda ise zaman para ve mal kaybından bahsedilmektedir. Çatışmaların ortaya çıkmasında bir diğer etmen ise kişilerin doğru ve yanlış iyi ve kötü kavramlarının birbirlerine göre farklı anlamlar ifade etmesi olarak belirtilmiştir (Crawford ve Bodine, 1996; Öner Koruklu, 2013).

Çatışmayı oluşturan kişilerin bir duruma bağlı olarak farklı görüşler oluşturması aslında çatışmanın uyuşmazlıklara karşı etkileşimli bir süreç olmasına sebebiyet vermektedir. Bu kişiler aslında bu farklı görüşlerden haberdar olmuşlardır ve bu kişiler karşı taraftan bir engel yiyeceğini fark etmişlerdir (Rahim, 2001).

2.1.2. Çatışma Çözme Yaklaşımları

Çatışmanın ortaya çıktığı durumlarda kişilerin uzlaşma sağlayabilmesi için çözüm yollarına ihtiyaçları vardır. Burada önemli olan bir tarafın kazanıp diğerinin kaybettiği çatışmalardan ziyade her iki tarafın da kazanabileceği çatışma çözme davranışlarının etkin kullanılması gerektiğidir (Korkut Owen, 2011). Yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen çatışma durumlarında verilen tepkilerin önemi oldukça büyüktür (Crawford ve Bodine, 1996). Çatışma çözümünü Rahim ve Bonoma, (1979), çatışma durumunu ortadan kaldıracak tepkiler olarak tanımlanmaktadır.

Çatışma çözme becerilerine sahip olabilmek için bazı becerilerin kazanılması gerekmektedir. Kazanılan bu özellikler ile kişilerin yaşadıkları çatışmalarda daha doğru çözüm yolları bulacağı düşünülmektedir. Bu becerilerden ilki olan başkalarının farkında olabilme, kişilerin var olduğunu, onu fark etmenin önemli olduğunu ifade etmektedir. Bireysel farklılıklara saygı, her insanın farklı duygu ve düşünceleri olabileceğini kabul edebilme yetisi olarak tanımlanmıştır. Yine etkin dinleme becerilerine sahip olabilme, kişinin çatışma çözüme olmazsa olmaz becerisi olarak görülmektedir. Bireyin kendi duygu ve düşüncelerinde farkındalık oluşturması, karşıdaki insanın duygu ve düşüncelerine karşı farkındalık oluşturması da diğer beceriler olarak sıralanmıştır (Korkut Owen, 2011).

Çatışmanın olumsuz yönlerine dikkat çeken (Gottman, 1993), ilişkilerinde sorun yaşayan eşlerin olumlu tepkilerinde birbirlerine daha az tepki verirken olumsuz davranışlarına karşı daha fazla tepki gördüklerini dile getirmiştir. Buna benzer bir sonuç Acitelli vd., (1993) tarafından yapılan araştırmada da görülmüştür. Bu çalışmaya göre eşler birbirlerine olgun ve yapıcı şekilde davrandıklarında karşılıklı olarak tepkilerin az olduğu, ancak eşlerden birinin çatışmada olumsuz bir yanıtının olmasından sonra diğerinin daha büyük tepkiler vermesine sebep olduğu görülmüştür.

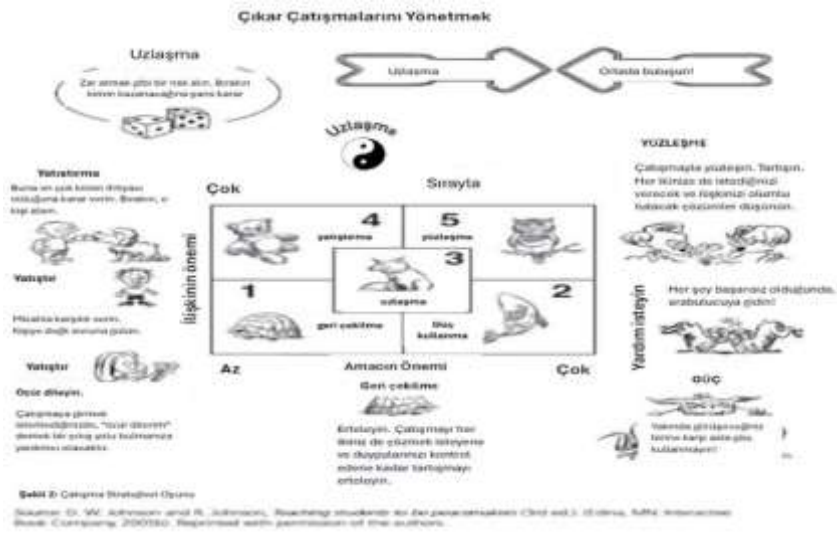
Çatışma çözüme Blake Mountan (1964), beş farklı yöntemden bahsetmiştir. Bu yöntemlerin zorlama, geri çekilme, yumuşatma (uyma), uzlaşma ve problem çözme olduğunu vurgulamıştır. Yine bu alanda ilk çalışmalardan bir diğeri Thomas'a (1976) göre dayatma ve dayanışma şeklinde iki farklı çatışma çözme yöntemi olduğunu ifade etmiştir (Tezer, 1996a).

Crawford ve Bodine (1996), çatışma çözüme üç farklı yöntem olduğunu, bu yöntemlerin müzakere, arabuluculuk ve oy birliği olabileceğini savunmuştur. Deutsch'a

(1973) göre çatışmayı çözmek için dört farklı yöntem olduğunu bu yöntemlerin iş birliği, uyma, kaçınma ve zorlama olarak adlandırıldığını ifade etmiştir. Uyma, kaçınma ve zorlamada kişilerin sonuçtan tatmin olması mümkün olmamakla birlikte iş birliğinde kişilerin orta bir yol bulduğu iddia edilmiştir.

Çatışma çözümü ile ilgili kapsamlı bilgiler sunan Johnson (2014), çatışma çözümünün beş farklı stili olduğundan bahsetmiştir. Bu stillere farklı isimler ile adlandırmalar yapmıştır. Genel anlamda problem çözme ya da bütünleştirme olarak tanımlanan, çatışma çözümündeki en yapıcı biçimi “baykuş” simgesiyle ele almıştır. Bu biçime göre çatışmanın her iki tarafı da birbirleriyle yüzleşmekte ve her iki tarafında lehine sonuçlanacak şekilde kararlar alınmaktadır. Çatışma çözüme yapıcı olan bir diğer yöntemin “tilki” olduğunu ifade eden Johnson, uzlaşma olarak da adlandırılan bu çatışma çözme biçiminin orta yolu bulmak olduğunu dile getirmiştir.

Yıkıcı çatışma çözme biçimlerinden zorlamayı “köpek balığı” olarak tanımlamış bu durumda her iki tarafında çözüme kavuşmadığını iletmiştir. Yine uyma, boyun eğme, yatıştırma gibi kavramlarla açıklanan çatışma çözme biçimini “oyuncak ayı” şeklinde açıklamış taraflardan birinin isteği karşısında diğerinin istemeden de olsa ona uyum sağlaması olduğunu vurgulamıştır. Son olarak kaçma, kaçınma diye isimlendirilen bir diğer çatışma çözme biçimini “kaplumbağa” olarak simgeleştirmiş, yine taraflardan birinin çözümünü diğerinin istemeden kabullenmesi olarak tanımlamıştır. Çatışma çözme biçimlerini küçük bir oyuna dönüştüren Johnson, oyunun kuralları ile ilgili bir şekil tasarlamıştır (Johnson, 2014). Bu şekil aşağıda gösterilmiştir.

Şekil2.1 Çatışma çözme stilleri

Goldstein (1999), çatışma çözme ile ilgili bir ölçek geliştirmiştir. Ölçekte kullanılan beş alt ölçek olduğunu vurgulamıştır. Alt ölçekleri ise yüzleşme, özel/genel davranışlar, kendini açma, duygusal ifade ve çatışmaya yaklaşma/kaçınma şeklinde isimlendirmiştir.

Çatışma çözme davranışı ile ilgili Rahim ve Bonoma (1979) tarafından yapılan çalışmalara göre kişinin kendisi ile ilgili ve karşısındaki kişiyle ilgili iki temel düşünce üzerinde beş alt maddede açıklanmıştır. Bu düşünceler kişilerin kendilerine ait farklılıklarından kaynaklı birbirlerinden ayrı olmasından dolayı çatışmaya neden olmaktadır. Bu çatışmaya neden olan farklı düşüncelerin çözümü için belirlediği alt maddeler; bütünleştirme, uyma, zorlama, kaçınma ve uzlaşma olarak belirtilmiştir. Rahim (2001), başka bir çalışmada çatışma çözümünde beş farklı stil olduğunu ifade etmiştir. Bu stilleri ise bütünleştirme, mecbur bırakma, hükmetme, kaçınma ve uzlaşma olarak isimlendirmiştir.

Bütünleştirme, kişiler bu tepki durumunda hem kendini hem de karşısındaki kişinin ihtiyaçlarını üst düzeyde tutar. Çatışma anında hem kendi düşünce ve duygularını hem de karşısındakinin düşünce ve duygularını karşılayabilecek güçtedir. Üst düzeyde her iki tarafın düşüncesi ve duyguları önemsendiği için bu çatışma çözme yaklaşımı en ideal yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bu yaklaşıma diğer alan çalışmalarında problem çözme yaklaşımı da denilmektedir (Öner Koruklu, 2013). Aynı zamanda bu davranış “baykuş” “kazan-kazan”

durumu olarak tanımlanmaktadır. Uyma, kabul edilme isteğinin yüksek olduğu kişilerin çokça gösterdiği tepkilerdendir. Bu kişiler kendi ilgi ve isteklerini göz ardı ederek karşı tarafın istediklerine göre davranmayı seçerler. Bu davranış farklı bir bakış açısıyla “ayıcık” “kazan-kaybet” durumu olarak tanımlanmaktadır (Johnson, 2014; Rahim ve Bonoma, 1979).

Zorlama, kavga tepkisi olarak da tanımlanan bu tepkide kişinin kendi istek ve arzularını kabul ettirmeye zorlama durumu vardır. Bu zorlama esnasında öfkeli ve şiddet içeren davranışlar sergilenmektedir. Bu davranış “köpek balığı” “kaybet-kaybet” durumu olarak tanımlanmaktadır (Johnson, 2014). Bu tepkileri sıklıkla gösteren kişilerde iletişim sorunları mevcuttur ve ilgi ve isteklerini karşı tarafı ihmal ederek dayatma ile kabul ettirme durumu söz konusudur. Kaçınma, “kaplumbağa” “kazan-kaybet” olarak da bilinen, bireyin hem kendi ilgi ve arzularından hem de karşısındaki insanın isteklerinden vazgeçme durumu olarak belirtilmiştir. Bu tepki aynı zamanda kişinin ilişkiden de vazgeçtiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir (Rahim ve Bonoma, 1979).

Uzlaşma, bireylerin farklı ilgi ve isteklerine karşı orta yolu bulma şeklidir. Bu davranış “tilki” “kazan-kazan” olarak da tanımlanmaktadır. Bu durumda olan kişiler hem kendi isteklerinden fedakarlık ederler hem de karşısındaki kişi den fedakarlık beklerler. Burada amaç orta yolu bulabilmektir. (Akköse, 2021; Johnson, 2014; Korkut Owen, 2011; Öner Koruklu, 2013; Rahim ve Bonoma, 1979).

Kurdek (1994) ise çatışma çözme stillerini dörde ayırmıştır. Bunlar, olumlu problem çözme, çatışmaya dahil olma, geri çekilme ve uyumdur. Kurdek, yapmış olduğu çalışmada çatışmaya dahil olma kavramını; olumsuz, caydırıcı çatışma çözme olarak tanımlamıştır. Olumlu problem çözme kişilerin hayrına sonuçlar verirken, olumsuz yöntemler çatışmanın çözümünde gerilemeye sebep olmaktadır (Kurdek, 1994).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bir evlat sahibi olmak ebeveyn için zahmetli ancak oldukça haz vericidir (Dönmez Baykoç vd., 2001). Farklı gelişimsel özellikleri olan bir çocuğa sahip olmak ebeveynlerin hem çocuğa hem de doğumuyla birlikte getirdiği zorluklara uyum sağlamayı gerektirmektedir (Aydın, 2019). Bu durum aslında tüm dünyanın ortak bir sorunu haline gelmiştir (Mukhayo Abdugaparovna ve Mirzajonova, 2022).

2.2.1 Özel Gereksinimli Çocukların Ebeveynleri

Kabullenme Süreci

Aileler çocuklarının doğmasını hevesle beklerken normal gelişim gösteren çocuklardan farklı bir çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte farklı duygusal tepkiler verebilirler. Bu tepkilerin açıklanmasında kullanılan aşama modeline göre sırasıyla aileler şok, inkar, öfke, pazarlık, depresyon, umutsuzluk ve kabul gibi evrelerden geçmektedirler (Avşar, 2019).

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ilk olarak durumu üzüntü içerisinde karşılar ve ne yapacaklarını bilemezler (Nuri vd., 2018). Yetersizlik düzeyi doğuştan görünmeyecek düzeyde olan çocukların aileleri bu durumu kabullenmekte diğer bedensel ve ağır yetersizlik durumuna sahip olan ailelere göre daha çok zorluk çekerler. Ailelerin bir sorun olduğunu fark etmeleri genellikle gecikmektedir (Avşar, 2019). Ebeveynler ile yapılan nitel bir araştırmaya göre bu ailelerin kabullenme evresi uzadığı için çocukların tanı ama süresi de gecikmektedir (Kot vd., 2018).

Çocuğun durumunu kabul ettikten sonra ailelerin uyum süreci başlar. Uyum süreciyle birlikte çocukların tedavi, eğitim süreci ailelerin en çok düşündüğü konulardandır (Cengiz vd., 2020). Yapılan nitel bir araştırmada ise 9 anne katılımcı olarak belirlenmiş ve anneler, uyum sağlama sürecinde özellikle ailelerin yardıma ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Bu dönemde yapılacak olan yardımlar aileyi önemli ölçüde belirsizliklerden kurtarmış olmaktadır (Altın, 2014).

Malezya'da yapılan başka bir araştırmada, ailelerin çocuğun doğumuyla birlikte hem zihinsel hem de psikolojik açıdan yeterli duruma getirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bu çocukların ebeveynlerinin özellikle doğumdan önce bakım ve eğitim gibi konularda eğitilmesi gerektiği ve ebeveynlerin hazır bulunuşluluk seviyelerinin yüksek tutulması gerektiği vurgulanmıştır (Mohd Yazid ve Rahman, 2022).

Ebeveynlerin Özel Gereksinimli Çocuklara Karşı Tutumları

Anne baba tutumlarını baskıcı, koruyucu, hoşgörülü, ilgisiz, tutarsız ve demokratik olarak sıralamak mümkündür. Ebeveynlerin aşırı baskıcı, aşırı ilgisiz ya da aşırı hoşgörülü tutumları çocukların gelişimine olumsuz etkilemektedir. Bu tutumlar arasında çocuğun

gelişimini her anlamda destekleyen anne baba tutumu demokratik tutum olarak belirtilmiştir (Özyürek ve Gülay Ogelman, 2022).

Özel gereksinimli ailelerin çocuklarına karşı tutumları anne baba arasındaki ilişkileri de etkilemektedir. Özyürek (2022), tarafından yapılan bir araştırmaya göre annenin özel gereksinimli çocuğuna karşı hoşgörülü tutumu babayı da etkilemektedir. Babaların da hoşgörülü tutum oranı yüksek çıkmıştır. Hindistan’da 225 babaya yapılan bir çalışma da ise engel durumun artması ve çocuğun bakımının babada daha fazla olması aile içinde şiddet içeren davranışlarını artırdığı görülmüştür (Kumar ve Joshi, 2015).

Anne ve babanın nasıl davranması gerektiği konusunda “kilit çalışanlar” olarak tanımlanan yardımcı kişilerin bulunması anne babanın günlük yaşamlarında olumlu bir fark yarattığı tespit edilmiştir (Carter ve Thomas, 2011). Özel gereksinimli çocukları olan ebeveynler günlük yaşamlarında çocuğun ihtiyaçları için görev odaklı olsalar da normal gelişim gösteren ailelere göre duygusal olarak hoşgörülü yaklaşımlar sergiledikleri görülmüştür. (Bujnowska vd., 2021).

Özel Gereksinimli Çocukların Ebeveynlerinin Yaşadıkları Sorunlar

Fiziksel Sorunlar

Normal gelişim gösteren çocuklara göre özel gereksinimleri bulunan çocukların bakım becerilerini sağlama görevinin büyük bir çoğunluğunun annede olması annede çeşitli fiziksel sorunlara sebep olmaktadır. Özellikle annelerin uyuma konusunda 36 anne ile yapılan araştırmada annelerin çocukları için geceleri sık sık uyandığını ve çoğunun normal gelişim gösteren çocuğu olan annelere göre daha az uyuduğu tespit edilmiştir. Bu durum annelerde depresyon ve kalp rahatsızlıkları düzeylerinin artmasında etkili olduğu görülmüştür (Lee vd., 2018). Arim vd. (2019), tarafından yapılan bir çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin, normal gelişim gösteren çocukların annelerine göre daha çok kronik hastalıkları olduğu tespit edilmiştir.

Maddi Sorunlar

Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşadığı sorunlardan biri de ekonomik sorunlardır. Nitel bir çalışmaya 6 anne 4 baba olmak üzere toplam 10 kişi katılmış, normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelere göre özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin bakım masraflarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür (Yüksel ve Tanrıverdi, 2019). Farklı bir çalışmaya 52 aile katılım göstermiş, çalışmada özel gereksinimli çocuğun tedavi süreci uzunsa gerekli ilaçların temini, muayene

ücretlerinin fazla olması gibi süreci zorlaştıran etmenlerden bahsedilmiştir. Çocukların eğitimleri için gerekli araç ve gereçlerin temin edilmesi, özel rehabilitasyon merkezlerinin ek ders ücretlerinin fazla olması aile bütçesini oldukça sarsmaktadır. Ekonomik geliri hiç olmayan ailelerde bu sorun çok daha fazla gündeme gelmektedir (Işıkkhan, 2005).

Annelerin çocuk bakımında yardımcı bakıcıya ihtiyaç duyduğu zamanlar sosyo-ekonomik durumu kötü olan ailelerde bu yük tamamen annenin omuzlarında kalmaktadır. Bu durum annelerde aşırı kaygı ve yorgunluk oluşturmaktadır (Ayyıldız vd., 2012). Annenin çalışmama durumu eklendiğinde özel gereksinimli çocukların bakım ve eğitim masraflarının oldukça yüksek olması, 11 ailenin katıldığı nitel bir araştırmada babaların söylemlerine göre aile bağlılığını önemli ölçüde azaltmaktadır (Daşbaş, 2013).

Sosyal Sorunlar

Normal gelişim gösteren çocuklara göre farklılıkları olan çocuklara sahip olan ebeveynler kendi aileleri dahil olmak üzere toplumdan soyutlanırlar. Bu durum onlarda yalnızlık hissine sebep olmaktadır (Yüksel ve Tanrıverdi, 2019). Sosyal olarak dışlanma, ebeveynlerin toplumsal çevresi tarafından desteğin olmaması, çocuklarında bulaşıcı bir hastalık varmış gibi davranılması, okul ortamında ve akranları tarafından çocukların dışlanması ailelerde görülen temel sosyal sorunlara örnek gösterilmektedir (Altuğ Özsoy vd., 2006; Karadağ, 2014; Kizir ve Çifci Tekinarslan, 2018; Yüksel ve Tanrıverdi, 2019).

Özellikle annelerin çocuğunun geleceği ile ilgili belirsizlikleri onların en büyük endişelerinden biridir ve bu durum asında yoğun bir duygusal kargaşa yaratmaktadır (Budak vd., 2018; Savcı, 2020). Gelecek kaygısı çevre tepkileriyle birleştiğinde durum ebeveynlerde kısıtlanma hissine sebep olmaktadır (Nuri vd., 2018). Ebeveynlerin çocuktan önce ölme ihtimalinden kaynaklanan onların gelecekte bakımını sağlama yalnız kalma gibi yaşadığı gelecek kaygısı için Kruithof vd. (2022) tarafından yapılan ve 13 kişiden oluşan nitel bir çalışmada anne ve babaların kardeşleri eğittiğinden kardeşlerinin yetersiz olduğu durumlarda özel hizmet veren kişilerden yararlandığı görülmüştür.

Ebeveynlerin sosyal anlamda yaşadığı sorunlar üzerine değinen sayısız araştırmada sosyal desteğin öneminden bahsedilmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklu ailelere göre bu ailelerin sosyal desteğe duydukları ihtiyaç çok daha fazladır (Aydın, 2019). Bu desteğin dini açıdan güçlendirilmesi gerektiği de elde edilen bulgular arasındadır (Bakırtaş ve

İmamoğlu, 2021). Çin’de 150 kişiye yapılan bir çalışmada özellikle annelere sosyal destek sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Wang vd., 2013).

Yaşanılan zorlukları ancak kendileri gibi özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle paylaşmanın ebeveynler üzerinde olumlu etkiler yarattığı bulunmuştur (Kaufman ve Pickar, 2017). Bu konuya farklı bir bakış açısı olarak rehabilitasyon ve özel eğitim veren okullara giden çocukların aileleri bu ortamları bir dertleşme ve sosyalleşme ortamı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu dertleşme ortamının pandemiyle birlikte ortadan kalkması ailelerin büyük çoğunluğunda sosyal yalnızlığa sebep olmuştur (Kundakcı vd., 2022). Özbekistan’da yapılan bir araştırmada annelerin sosyal anlamda destek alabilmeleri için gezici kursların oluşturulmasının öneminden bahsedilmiştir (Mukhayo Abdugaparovna ve Mirzajonova, 2022). Yine başka bir araştırmaya göre ebeveynlerin en çok dinlenilmeye ihtiyaç duyduklarını hatta bu tür ailelere özel dinleme hizmetlerinin sunulacağı mekanların oluşturulmasının faydalarına değinilmiştir (Bloch ve Weinstein, 2009). Sosyal desteğin önemine vurgu yapan 141 kişi üzerinde yapılan başka bir çalışmada grup rehberlik etkinliklerinin ebeveynler üzerinde stres ve kaygıyı önemli ölçüde azalttığı tespit edilmiştir (Çetrez İşcan ve Malkoç, 2017).

Sosyal çevrenin desteği kadar annelerin eş desteğine de ihtiyacı yadsınamaz bir gerçektir. Özel çocukların babaları bakım ve eğitimin devamlılığı konusunda annelere nazaran geri planda kalmaktadırlar. Babaların bu yüke ortak olması anneler için oldukça önemlidir (Yıldırım vd., 2013). Annelerin sosyal olarak babalara göre daha izole olması aile içinde çatışmalara sebep olmaktadır. Olumlu bir aile ortamı olmayan eşler bu konuda yaşadıkları sorunlarda ailelerinden destek almazlarsa sorun daha da büyümektedir (Dönmez Baykoç vd., 2001).

Psikolojik Sorunlar

Şüphesiz ebeveynlerin ruh sağlığı çocuğun sağlıklı bir psikolojiye sahip olabilmesi açısından en önemli etkidir. Anne ve babanın psikolojileri, aynı zamanda çocuğun özel gereksinimli olmasıyla birlikte gelen zorluklara göğüs germek açısından onları güçlü kılmaktadır (Cheng vd., 2022). Belki de çocuğunun onu hiç tanımayacağı ya da anne-baba demeyeceğini bile bile bu zorluklarla mücadele eden ebeveynler ne yazık ki büyük bir belirsizlik içindedir (Siklos ve Kerns, 2006).

Özel gereksinimli çocukların ebeveynleri bu zorlu yaşam döngüsünde çok fazla psikolojik olarak da yıpranır hem de kabullenme evresinde zorluk çekerler (Say, 2020). Hem kendileri ile ilgili hem de eşleri ile ilgili sağlıksız algıları vardır ve bu duruma depresyon eşlik etmektedir (Yıldırım vd., 2013). Ebeveynler kabul düzeyi uzadıkça psikolojik desteğe daha çok ihtiyaç duymaktadırlar (Nuri vd., 2018). Ergin vd., (2007) bu duruma başka bir pencereden bakarak araştırmasında bazı ebeveynlerin kader inancı kabul sürecini olumlu şekilde yaşamasına değinmiştir. Bu kişilerin depresyon düzeyi oldukça düşük çıkmıştır.

Çocuk yetiştirmede şüphesiz tüm anne ve babaların kaygıları oluşmaktadır. Normal gelişim gösteren çocukların anne babalarına göre farklı gelişim gösteren çocukları olan ebeveynlerin bu süreçte çok daha yoğun stres ve kaygı yaşadıkları birçok araştırmada gözlemlenmiştir (Ayyıldız vd., 2012; Cengiz vd., 2020; Özyurt ve Dinsever Eliküçük, 2017).

Türkiye’de 100 kişiyle yapılan bir araştırmada çocukların bakımı daha ağır ve zorlaştıkça ebeveynlerinin stres ve depresyon düzeyi de aynı oranda artış gösterdiği gözlenmiştir (Şengül Baykan, 2013). Çin’de yapılan başka bir araştırma bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırma 150 kişi ile yapılmış annelerin kaygı, depresyon ve stres düzeylerinin çok yüksek olduğu saptanmıştır (Wang vd., 2013). Anne ve babalarının yaşam doyumu, yaşama bakışının olumsuz olması, genel mutsuzluk hali, belirsizlik karşısında kendini suçlama durumları onların özel gereksinimli çocuğu olan ailelere özgü olarak hazırlanmış psikolojik destek paketlerine ve grup danışmanlıklarına ihtiyacı olduğunu göstermektedir (Bakırtaş ve İmamoğlu, 2021; Kim, 2022; Project ve Honoré, 2021; Say, 2020).

Stresle başa çıkmada eşlerin birbirine destek olması beklenmektedir (Kim, 2022; Say, 2020). Ancak anneler babalara göre çok daha fazla yoğun stres yaşamaktadırlar ve bu süreçte kendilerini yalnız hissederler (Şengül ve Baykan, 2013). Deney ve kontrol grubundan oluşan bir araştırmada yoğun stres ve kaygıyı babalara göre daha çok annelerin üstlendiği çiftlerde annelerin babalara olan bakış açılarının değiştiği, tek kaygısını çocuk için sınırlandığı ve iletişimi kestiği tespit edilmiştir. Psikolojik olarak zorlanan anne babalar çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kuramadıkları gibi birbirleriyle de çatışma halinde oldukları görülmüştür (Minullina ve Pyrkova, 2020).

2.2.2 Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Baba Arasındaki Çatışma Alanları ve Çatışma Çözme Stilleri

Çatışma karşılıklı iletişimin olduğu tüm durumlarda karşılaşılan doğal bir süreçtir. Çatışma hiç şüphesiz ki anne baba arasında da oldukça fazla yaşanan doğal bir durumdur. Çatışmanın sadece olumsuz sonuçlarının olmadığı çözme davranışlarında anne ve babanın yaklaşımlarının olumlu bir çatışma çözme sürecinde etkisi oldukça büyüktür (Basım vd., 2009).

Özel gereksinimli çocuğu olan anne ve baba rolünün çocuk için büyük bir öneme sahip olduğu 68 kişi ile yapılan bir çalışmada belirtilmiştir. Anne ve babanın özellikle fikir uyuşmazlığı yaşadığı konularda verdikleri tepkilerin özel gereksinimli çocuk üzerinde farklı etkilere sebep olduğu görülmüştür. Bu nedenle evliliklerinde yaşanan sorunlar üzerinde araştırmaların yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Floricia vd., 2022).

Acitelli vd. (1993), tarafından 219 evli çiftlerle yapılan çalışmada davranışların yapıcı ve yıkıcı olarak ayrıldığı tespit edilmiştir. Çalışmada olumlu davranışların tam olarak anlaşılmadığını olumsuz davranışlarının daha fazla tepki aldığı bulmuştur. Aynı araştırmada eşlerin kocalarına karşı daha anlayışlı davrandığı tespit edilmiştir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşamış oldukları sorunların ve kişiler üzerine düşen yükün oldukça ağır olması, çatışma durumlarını artırmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte 11 kişi ile yapılan bir çalışmada anne ve babanın yaşadıkların stresin eşler arasındaki iletişimi olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Daşbaş, 2013). Çatışma durumlarının fazla olması ve uygun çözüm yollarının bulunamaması eşleri boşanmaya sürüklemektedir. Özellikle boşanan ailelerde babanın özel gereksinimli çocuğa bakım konusunda anneyi yalnız bıraktığı gözlemlenmiştir (Şen Ün, 2021).

Yapılan nitel araştırmaların sonuçlarına göre farklı gelişim gösteren çocuğu olan anne ve babaların yaşamları boyunca belirsizlik içinde hareket etmeleri anne ve baba için ciddi bir sorun olarak görülmüştür. Anne ve babaların tükenmişlik hissini fazla olması aile içi çatışmalara sebep olmaktadır (Bakırtaş ve İmamoğlu, 2021; Celeste vd., 2022). Bu durum anne ve babanın evlilik tatmini de kötü anlamda etkilemektedir (Najmi vd., 2018).

İletişim sorunu yaşayan anne ve baba kendilerini ve duygularını ifade etmede zorluk çekmektedirler. Bu da onların arasında uyumsuzluklara sebep olmaktadır. Özellikle bakım yükünün fazla olduğu özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların problem çözebilme

becerilerinin oldukça düştüğü tespit edilmiştir (Şafak ve Türkmen, 2022). Bu konuda farklı bir sonuç da ortaya çıkmıştır. Marquis ve Baker, (2019) tarafından 167 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin çatışma çözmesi normal gelişim gösteren ailelere nazaran daha yüksek çıkmıştır. Bu durum çatışma çözümünün doğru şekilde yapılmasının önemini göstermektedir.

Annenin tüm hayatını özel gereksinimli çocuğa adanması onların diğer çocuklarını ve eşlerini ihmal etmesine sebep olmaktadır. Dönmez Baykoç vd.'un (2001) 71 kişi ile yaptığı bir çalışmaya göre annelerin bu davranışı nedeniyle eşlerin sosyal aktivitelerinin yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Babaların eşlerine ve evliliğe olan bakış açısını olumsuz yönde etkilediği ve karamsarlık düzeyinin arttığı görülmüştür (Dönmez Baykoç vd., 2001).

Anne ve baba atasında çatışma oluşturan sebeplerin başında karşılıklı saygının yitirilmesine dikkat çeken başka bir araştırmada eşlerin giderilmesi gereken ihtiyaçların ihmal de vurgulanmıştır (Mukhayo Abdugaparovna ve Mirzajonova, 2022). Bu araştırmayı destekler nitelikte babalarla yapılan başka bir nitel araştırmaya göre ise annelerle çocuğun durumu üzerinden sürekli tartışmaların yaşandığı, annelerin babaları fiziksel aktivite ve cinsel birliktelik olarak hem de eş desteği olarak ihmal etmesi eşler arasında sorunların uzlaşmaz bir hale geldiğini göstermiştir (Savcı, 2020).

Anne ve baba arasında yaşanan çatışmalar için yapılan bir araştırmada evli çiftler için çatışma çözme stilleri ölçeği uygulanmış, çiftlerin olumlu, olumsuz, boyun eğici ve geri çekilme şeklinde üç farklı tepki verdikleri gözlemlenmiştir. Olumsuz çatışma çözme stilinde daha çok bağırma, şiddet gibi öfke dolu tepkilerin yer aldığından bahsedilmiştir. Yine boyun eğme ya da geri çekilme davranışının da çatışma çözme sürecinde aktif olduğu tespit edilmiştir. Olumlu çatışma çözme yöntemini ise mutlu anne babaların daha çok kullandığı tespit edilmiştir (Özen, 2006).

Akköse (2021) tarafından yapılan bir araştırmada 100 kadın ve 100 erkek toplam 200 evli çifte çatışma çözme ile ilgili anket uygulanmış ve kadınların erkeklere göre daha fazla olumsuz çatışma çözme yöntemlerini kullandığı belirtilmiştir. Bu araştırma sonucuna göre kadınların çatışma durumlarında daha basıcı sözel ve fiziksel şiddete daha meyilli olduğu tespit edilmiştir.

Evli çiftler ile yapılan araştırmada, yaşanan çatışma durumlarında evli çiftlerin olumsuz çatışma çözme stillerini aktif kullandığında diğer stillere göre ilişki doyumunu

zedelediğini, olumlu çatışma çözme stillerinde iste ilişki doyumunun arttığını belirtmiştir (Kurdek, 1994). Anne ve babanın empati kurabilme, iletişim ve çatışma konusunda desteklenmesi olumlu bir aile kurumu açısından oldukça önem arz etmektedir (Gül, 2011). Gerekirse çatışma yaşayan ailelerin çözüm sürecinde arabulucu tayin edilmesi işlerini kolaylaştıracaktır (Kaufman ve Pickar, 2017).

Otizmlili çocukların ebeveynlerinin ikili ilişkilerinde stres ve kırılmalılıkları ile ilgili yapılan 3 yıl süren boylamsal bir araştırmada her yıl dört farklı zaman diliminde çiftlerin ilişkileri hakkında önemli bulgulara rastlanılmıştır. Araştırmada normal gelişim gösteren çocuklu ailelere göre çok sık çatışma yaşadıkları tespit edilen anne ve babaların, yıllar içerisinde çatışma çözme becerileri olumsuz anlamda artarak devam ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Babaların genellikle maddi kazançlar sağlamak için aileye hizmet ettikleri annelerin ise çocuk bakımıyla ilgilendikleri, babaların eve geldiklerinde annelerle ilgilenmedikleri bu çatışma sebeplerinden birisidir. Bir diğer sebep zamanında çözümlenemeyen çatışmaların eşler arasında daha da büyük sorunlar oluşturduğudur. Anne ve babanın özellikle evliliklerinin ilk yıllarında bu tarz çocuklara sahip olması onların ortak bir sorun üzerinde yoğunlaşmalarına, kişisel zevklerini ihmal etmelerine zamanla da iş birliği ve takım çalışmasının azaldığına değinen çalışmada olumsuz çatışma yollarının daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir (Schiltz, 2022).

Annelerin çocuğun özel gereksinimi ne olursa olsun, çocuğun yaşının ne olduğuna bakılmaksızın stresi her zaman fazla iken, babaların stresi sadece çocuğuyla olan birebir ilişkilerinde değışiklik gösterdiğini araştırmasında belirten Barak-Levy ve Atzaba-Poria (2020), sebebi olarak annelerin çocuğun eğitimi ve bakımı ile ilgili daha sıkıcı işlerle uğraşması babaların ise daha çok oyun oynama gibi eğlenceli aktivitelerde yer alması olduğu şeklinde tanımlamıştır.

Schiltz (2022), babaların çatışma çözümünde annenin duygularını davranışlarından kestirimler yaparak fark etmesi, aile içinde etkin rol alması, duygu ve düşüncelerini anne ile rahatça ve samimiyetle paylaşması, anneyi etkin dinlemesi eşlerin karşılıklı yaşanan çatışma durumlarında pozitif problem çözme becerilerini aktif kullanmasının etkili olduğunu araştırmasında vurgulamıştır. Babaların yardımcı olduğu annelerin, eşleriyle daha aktif zaman geçirdikleri gözlemlenmiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma, insanın kendini fark edebilmek ve içinde bulunduğu sosyal sitemleri derinlemesine keşfedebilmek için çıkmış olduğu bir araştırma ve bilgi üretme yolu olarak tanımlanmıştır (Özdemir, 2010). Farklı bir kaynakta nitel araştırma kişilerin yaşantılarını fark edebilmek, keşiflere çıkabilmek olarak görülmüştür. Adeta onların yaşantıları içinde bir yolculuk yapılması anlamında tanımlanmıştır (Creswell, 2009).

Nitel araştırma, nicel araştırmaya eleştirel bir açıdan bakar. Nicel araştırmada gerçek olan insan bilincinden tamamen bağımsız bir nesne ile ifade edilirken nitel araştırmalarda araştırmacının görüşlerinden tamamen sıyrılarak araştırma yapması mümkün değildir (Creswell, 2013). Nicelik belirlemenin bilimsel çalışmalarda güçlü bir araç olduğu yadsınamazken, kesinliğe ulaşmanın tek yolu olarak kabul edilmesi doğru olmayacaktır. Bu bağlamda nitel çalışmaların psikolojiye kattığı değer oldukça kıymetlidir (Camic vd., 2003). Nitel araştırmalarda araştırmacı katılımcının olaya karşı öznel bakış açısını derinlemesine incelemektedir (Karataş, 2017). Bir sorunu ya da sosyal bir olayı derinlemesine araştırmak için nitel araştırma yöntemi kullanıldığını ifade eden Creswell (2016), nitel araştırmanın kalbinde bir olgu vardır ifadesini de kullanmıştır.

Deneyimler ya da yaşanmışlıklar o anı yaşayan için özel ve anlamlıdır. Dışardan bir araştırmacının bu deneyimleri incelemesi onları yeniden var etmesi anlamına gelmemektedir (Dukes, 1984). Fenomenoloji yaşanan bu deneyimlere tekrar temas etme biçimidir (Van Manen, 1990). Nitel çalışmaların ve temelde fenomenolojinin amacının işte bu deneyimleri metne dönüştürebilmek olduğunu vurgulayan (Moustakas, 1994), yaşantıların tekrar can bulabilmesi açısından kıymetli olduğunu dile getirmiştir.

Edmund Husserl tarafından 20.yy başında ortaya çıkan bu kavram kişi ile dünya arasındaki ortamın aslında nesneleştirilmiş hali olarak ifade edilmektedir (Giorgi, 2012). Yaşanmış deneyimlerin anlamlarının sistematik olarak çıkarılmasıyla birlikte betimlenmesi, nitel araştırma deseni olan fenomenolojik deseni ortaya çıkarmıştır (Van Manen, 1990).

Olgu bilimi (fenomenoloji) desen nitel araştırmada kullanılan desenlerden biridir. Özellikle tıp, sosyal bilimler, psikoloji gibi insanla bire bir etkileşim içinde olan bilimler için oldukça etkili bir desendir (Özdemir, 2010). Buradan hareketle fenomenolojik desen kişilerin bir olgu ya da olay karşısında derinlemesine görüşlerinin toplandığı bir nitel araştırma deseni olarak tanımlanmıştır (Creswell, 2013).

Bu nitel araştırma deseni için var olan olguya (yaşam deneyimine) araştırmacının özel bir hassasiyet içerisinde yaklaşması önem arz etmektedir (Giorgi, 2012). İnsanların tecrübelerinin bu doğrultuda anlamından uzaklaşmadan ve tecrübelerine sadık kalarak araştırma yapılması gerekmektedir (Dukes, 1984). Tüm bu deneyimlere tanık olan araştırmacı, bilgileri derinlemesine keşfetme yoluyla güçlenmektedir. Böylece öğrendiği ve aktardığı bilgilerin de kalitesinin artması kaçınılmaz olmaktadır (Wilson, 2015).

Bu araştırmada çatışma alanları ve çözümleri hakkında özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların düşünce ve görüşlerini derinlemesine incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik bir desen oluşturulmuştur (Özdemir, 2010).

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını özel gereksinimli çocuğu olan 20 aile oluşturmuştur. Araştırmaya her aileden anne ve baba olmak üzere toplamda 40 kişi katılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan anne ve babaların ilk olarak özel gereksinimli çocuğunun olması ölçütü ve araştırmaya her aileden hem annenin hem babanın katılması ölçütü uygulanmıştır. Çalışmaya katılan anneler aile numaralarına göre A1, A2 vb. babalar ise aile numaralarına göre B1, B2 şeklinde isimlendirilmiştir.

Araştırma verileri Haziran 2023 ile Ocak 2024 tarihleri arasında Konya ilinden toplanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 35,55 iken babaların yaş ortalaması 39,3'dür. Çalışmaya eğitim düzeyleri olarak 2 ilkokul terk, 6 ilkokul mezunu, 11 ortaokul mezunu, 10 lise mezunu, 6 ön lisans mezunu, 3 lisans mezunu, 1 yüksek lisans mezunu ve 1 doktora mezunu kişi katıldığı tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan ailelerin özel gereksinimli çocukları ise 3 işitme yetersizliği, 5 zihinsel yetersizlik, 4 otizm spektrum bozukluğu, 6 süreğen/bedensel yetersizlik, 2 down sendromu

tanısı almıştır. Katılım gösteren 3 ailenin tek çocuğu, diğer tüm ailelerin ise 2 ve üzeri çocuğu olduğu görülmüştür. Ayrıca tesadüfi bir şekilde her ailede sadece 1 özel gereksinimli çocuk olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Nitel yöntemlerden en çok kullanılan teknik görüşme tekniği olarak saptanmıştır (Karataş, 2017). Nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme tekniği, bir amaç doğrultusunda derinlemesine sorular sorulup cevapların incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Görüşme tekniği ikiye ayrılmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede araştırmacı kapalı uçlu cevapları olan soruları görüşmecilere yönlendirdiği için bu teknik derinlemesine incelemede araştırmacıya sıkıntılar yaşatabilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmede ise, araştırmacı daha önceden belirlemiş olduğu soruları katılımcıya iletmektedir. Konuşmanın seyrine göre araştırmacı alt sorular ekleyebilir. Ya da görüşülen kişi bir sorunun cevabını verirken diğer sorunun cevabını da verebilir. Bu durumda araştırmacı katılımcıya tekrar aynı soruyu yöneltmez (Türnüklü, 2000).

Creswell (2013), görüşme tekniğini kendi içerisinde beş kategoride incelemiştir. Bunlar; yapılandırılmamış ve sadece not olarak yapılan görüşmeler, yapılandırılmamış ses kaydı alınıp sonrasında ses kaydının yazıya çevrildiği görüşmeler, yarı yapılandırılmış ses kaydı olan görüşmeler, odak grup görüşmeleri ve ses kaydıyla nota çevrilen görüşmeler son olarak da telefon e-posta görüşmeleri olarak kategorize edilmiştir.

Genel anlamda görüşme tekniğini yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşmeler şeklinde açıklamak mümkündür. Yapılandırılmamış görüşmelerde araştırmacının herhangi bir hazırlığı daha öncesinde hazırlığı yoktur. Ancak esneklik düzeyi yüksek olan bu tür görüşmelerin kategorize edilmesi oldukça güçtür. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise araştırmacının sorularının hazır olduğu açık uçlu sorularla derinlemesine bilgiye ulaşmayı amaçlayan görüşme türüdür. Yapılandırılmış görüşmelerde ise cevapların da belirli kategorilerde sunulması, yarı yapılandırılmış görüşme türüne göre esnekliği azaltmaktadır (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022; Karataş, 2017; Miller vd., 2014).

Araştırmada görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili form ve araştırmada kullanılacak görüşme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Görüşme formunda toplamda 5 adet soruya yer

verilmiştir. Görüşme formunun oluşturulması aşamasında araştırma dışında olan ancak araştırma ölçütlerine uygun katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Bu katılımcılara 9 adet soru sorularak uygulama yapılmıştır. Uygulama sonrasında hazırlanan sorular tez danışmanının görüşüne sunulmuştur. Çalışmanın kapsamı açısından incelenen sorulardan 4 tanesi elenmiştir.

Çalışmada 2 soru anlam yönünden tekrar düzenlenmiştir. Yine oluşturulan sorularla, araştırmaya katılmamış ama benzer örnekleme sahip bir aile ile toplamda 25 dakikalık bir pilot görüşme yapılmıştır. Yapılan bu pilot görüşme sonunda benzer ifadelere yönelik düzeltmeler yapılmış, 5 farklı öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuş ve görüşme formunun son hali oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcılarla ilk olarak telefonla iletişime geçilip gönüllü olup olmadıkları teyit edilmiş, daha sonra yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığından etik kurul kararı alınarak görüşmelere başlanmıştır (Karar 2023/270). Tüm katılımcılara araştırmanın amacı ile ilgili bilgi verilerek yanıtların gizliliği hususu tekrar belirtilmiş, Bilgilendirilmiş Onam Formu ve Gönüllü Katılımcı Onay Formu sunulmuştur. Katılımcıların formlara imzaları alınarak görüşmeler başlatılmıştır. Katılımcılara görüşme sırasında demografik özellikleri ile ilgili ek sorular sorulmuştur. Demografik özellikler formu için verilen yanıtlar kişisel bilgilerin gizliliği konusunda katılımcıları güvence altına alan bilgilendirilmiş onam formu sebebiyle araştırmada paylaşılmayacaktır.

Görüşme tekniği ile yapılan bu çalışmada, araştırmacı tarafından ortamda ses kaydı alınarak veriler toplanmıştır. Toplanan veriler transkripsiyon yöntemi ile içerik değiştirilmeden olduğu gibi sözlü metinler yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Katılımcılarla yapılan görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissetmesi açısından kendi evlerinde yapılmıştır. Görüşme başlamadan ev içinde görüşmeye uygun bir oda belirlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğu olan anne ile ayrı, baba ile ayrı; üçüncü bir kişi olmadan bire bir görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sırasında bilgilendirilmiş onam formunda da belirtildiği üzere ses kaydı alınmış, ses kayıtlarının herhangi bir yerde paylaşılmayacağına dair tekrar bilgi verilmiştir. Görüşmeler 15 dk ile 50 dk arasında sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi için tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Daha öncesinde belirlenen çerçeve üzerinde veriler işlenmiş, kodlanan veriler tanımlanıp kategorize edildikten sonra yorumlanmıştır (Karataş, 2017). Tematik analiz elde edilen veriler içerisinde var olan temaları bulma, analiz etme ve daha sonrasında bunları rapor haline getirmedir (Aydin ve Yazici, 2022; Gibson ve Brown, 2009). Tematik analiz, verilerin oluşturulması, verileri okuma, verileri benzerliklerine göre kodlama ve kategorize etme, temaları oluşturma, temaları adlandırma ve son olarak bulguları yazma şeklindedir (Braun ve Clarke, 2006).

Bir araştırma analizi için öncelikle araştırmacının tüm ön yargılarından kurtularak her ifadeye eşit değer verecek şekilde okuma yapması gerekmektedir (Moustakas, 1994). Nitel bir çalışmanın analizinde birbirlerine yakın anlamları (özleri) birleştirebilmenin öneminden bahseden Moustakas (1994), birleştirilen bu anlamların (deneyimlerin) daha sonra tekrar gözden geçirilerek sadeleştirilmesini ve kategorilere dönüştürülmesini nihai olarak kompozit dokusal ve kompozit yapısal betimlemeler elde edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Miller vd. (2014), ise verilerin analizi kısmında araştırmacının karşısındaki kişiyi oldukça dikkatli dinlemesi ve gereksiz bilgileri ayıklaması gerektiğinden bahsetmiştir. Analizin bu aşamasından sonra hem görüşmede konuşulanlar hem de araştırmacının gözlemleri sonucunda aldığı notlar baz alınarak görüşmenin ses kaydı yazıya döküldükten sonra özet çıkarılmaktadır. Daha sonra belirlenen ana tema ve kategoriler cevaplara göre şekillenmektedir. Verilerin analizinde son kısım yorumlama ve ana şemayı görebilmektir (Miller vd., 2014).

Araştırmada toplam 792 dakikalık ses kaydı yazıya çevrilmiştir. Ses kayıtları kaydedilen verilerin doğruluğu açısından farklı zaman diliminde ikinci kez dinlenmiş, araştırmacı yazıya geçirdiği ses kayıtlarının tutarlılığını kontrol etmiştir. Yazıya çevrilen görüşme kayıtları çıktıları alınarak araştırmacı tarafından 3 defa baştan sona okunmuştur. Alınan görüşme kayıt çıktıları üzerinde araştırmacı tarafından kodlamalar yapılmıştır. Her katılımcının görüşme içerikleri MAXQDA 24 deneme sürümüne aktarılmıştır. Araştırmacı aktarılan görüşme kayıtlarının kodlamalarını, MAXQDA 24 veri analiz programına tekrar işlenmiş ve benzer kodları bir araya getirilerek

kategorileri oluşturulmuştur. Araştırmada belirtilen tablolar MAXQDA 24 programı ile yapılmıştır.

Oluşturulan kategoriler doktora dercesine sahip bağımsız bir araştırmacı tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve benzer kategoriler birleştirilmiştir. Kategorilerin kesinleşmesinden sonra analizin son aşaması olan temalar araştırmacı tarafından belirlenmiş ve tekrar bağımsız araştırmacının görüşüne sunulmuştur. Bağımsız araştırmacı tarafından incelenen tema ve kategoriler üzerinde belirlenen bazı kısımlarda tekrar düzeltilme yapılmış ve araştırmanın kategori ve temaları netleştirilmiştir. Oluşturulan son şekliyle, araştırma sonucunda 5 tema ve bu temalara bağlı 19 kategori oluşturulmuş. Bu tema analizi Tablo 3.1 olarak aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3.2 MAXQDA 24 Kod sistemi

Kod Sistemi

Kod Sistemi

Kod Sistemi

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çatışma Alanları ve Çözme Şekilleri

Kadın-Erkek İlişkisi ile İlgili Çatışma Alanları

Öfke Kontrolü ile İlgili Sorunlar

Anne-Baba Arasındaki Cinsel İlişki Doyumu

Anne- Babanın Yaşadığı Fiziksel Rahatsızlıklar ile İlgili Sorunlar

Depresif Durumlara İlişkin Sorunlar

Kabullenmeme Durumu ile İlgili Sorunlar

İletişim sorunları

Sosyal Durumlar ile İlgili Çatışma Alanları

Uzman Desteğinin Eksikliği

Sosyal Destek ve Sosyal Çevre Eksikliği

Özel Gereksinimli Çocuğa Pozitif Ayrımcılık

Özel Gereksinimli Çocukla İlgili Çatışma Alanları

Çocukla İlgili Sosyo-Ekonomik Durumlar

Çocuğun Sağlığı ile İlgili Sorunlar

Çocuğun Eğitimi ile İlgili Sorunlar

Çocuğun Bakımı ile İlgili Sorunlar

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne- Babaların Çatışma Algıları

Yıkıcı Çatışma Algısı

Yapıcı Çatışma Algısı

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne Babaların Çatışma Çözme Biçimleri

Kaçınma

Uyma

Zorlama

Bütünleştirme-Uzlaşma

3.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliğı

Bilimsel araştırmalarda en önemli iki ölçüt araştırmanın geçerlik ve güvenirlilik ölçütleridir (Karataş, 2017). Nitel araştırmalarda geçerlik iç ve dış geçerlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç geçerlik araştırmacının kendi içerisinde gözlemlerinin tarafsız ve tutarlı olması, belirlenen soruların yeteri kadar açık olup olmayışı soruların kendi içerisinde tutarlılığı olarak tanımlanabilir. Dış geçerlik ise bu araştırmada kullanılan soruların ve araştırmada kullanılan veri toplama işlemlerinin diğler araştırmalara da aktarılabilirliğinin olması olarak tanımlanabilir (Karataş, 2017).

Nitel araştırmalarda şeffaflık, inandırıcılık ve güvenirlilik oldukça önemlidir (Aydın ve Yazıcı, 2022; Bloomberg ve Volpe, 2019; Kırıl, 2021). Bu nedenle nicel araştırmalara göre eleştiri almaktadır. Güvenirlilik ve geçerlik konusunda nitel araştırmanın en çok eleştirildiğı kısım kişilerin görüşlerine bağılı özel cevapların olması ve sınırlı sayıda insanla yapılıyor olmasıdır (Türnüklü, 2000). Halbuki Creswell ve Miller (2000), nitel araştırmaların herhangi bir puanlama sisteminden ibaret olmadığını sadece araştırmacı tarafından özel bir merceklerle olayların analiz edildiğini belirtmişlerdir. Bu da nitel bir araştırmayla yaşanmış deneyimleri gün yüzüne çıkarmanın önemini göstermektedir (Moustakas, 1994). Araştırmada şeffaflığa bağılı kalınması için bir çalışma planı oluşturulmuştur (Kırıl, 2021).

Araştırmacı görüşmelerde gönüllük esasına göre katılımcıları belirlemiş, ortamın samimiyet ve güven dolu olması için katılımcıların kendi evlerinde görüşmeleri yapmıştır (Aydın ve Yazıcı, 2022). Yaşanılan deneyimlere karşı araştırmacı özel bir hassasiyet oluşturarak görüşmelerini yapmıştır (Dukes, 1984; Giorgi, 2012). Creswell ve Miller (2000), bir nitel

araştırmanın geçerli sayılabilmesi için bu hassasiyetin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Yine geçerli sayılması için toplanan verilerle uzun süreli vakit geçirmenin ve farklı akademisyen görüşlerinin alınmasının da gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda araştırmacı 3 defa verileri okumuş kategorileştirme ve tema oluşturma aşamasında bağımsız bir akademisyenin ve tez danışmanının görüşlerini almıştır. Alınan görüşler doğrultusunda kategori ve temalarda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Elde edilen bulguların teyidi için o kategoriyi ve temayı yansıtacak kişilerin cevaplarına direkt yer verilmiştir (Aydın ve Yazıcı, 2022).

Güvenirlilik nitel araştırmanın bir diğer temel unsurudur (Kıral, 2021). Araştırmacının, görüşmenin gidişatını değiştirebilecek bir ön yargı oluşturması sonucunda araştırmanın seyrinin değişme durumunu fark etmesi olarak düşünülebilir (Bloomberg ve Volpe, 2019). Yine araştırmada kullanılan soruları başka bir araştırmacı tarafından da kullanıldığında aynı sonucu verebilmesi olarak düşünülebilir. Bu aslında araştırmanın bir nevi tutarlılık göstergesidir. Güvenirlilik aynı zamanda benzer ortamlarda aynı cevaplara ulaşıp ulaşılmadığına da bakmaktadır (Aydın ve Yazıcı, 2022; Karataş, 2017) .

Araştırmanın güvenilirliği sorgulanırken ön yargılardan ne kadar uzak kalındığını tespit etmek önemli bir basamak olarak kabul edilmiştir. Yine çalışmanın prosedürel olarak tekrarlanma durumunu ve araştırmanın geçerli, titizlikle yapıldığına dair kanıtları kapsamaktadır (Kıral, 2021). Bu sebeple araştırmacı, inandırıcı olmak ve kanıt zincirini oluşturmak için nitel veri analiz programlarından yararlanmıştır (Arastaman vd., 2018).

Araştırmacı soru sorma tarzını kişiden kişiye değiştirerek sorarsa, jest ve mimiklerinde farklılıklar oluşursa katılımcılar anlık farklı tepkilerle soruları yanıtlayabilir. Bu nedenle araştırmacı jest ve mimiklerini katılımcılar arasında ayırım yapmadan aynı düzeyde kullanmaya özen göstermiş, herhangi bir soruda açıklama yapma gereği duyduysa diğer katılımcılara da aynı açıklamayı yapmıştır. Görüşme kayıtları tekrar katılımcıya sunulurken teyit edilmiştir (Başkale, 2016; Türnüklü, 2000).

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu araştırmada özel gereksinimli anne ve babaların çatışma alanları ve çözümleriyle ilgili deneyimleri derinlemesine incelenmiştir. Yapılan analizler özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların çatışma algıları ile ilgili temada iki farklı kategori oluşturulmuştur. Bunlar yapıcı çatışma algısı ve yıkıcı çatışma algısıdır. Özel gereksinimli çocukla ilgili çatışma alanları temasında ise 4 kategori oluşturulmuştur. Bunlar çocuğun bakımı ile ilgili sorunlar, çocuğun sağlığı ile ilgili sorunlar, çocuğun eğitimi ile ilgili sorunla ve çocukla ilgili sosyo-ekonomik durumlardır. Sosyal ortamlar ile ilgili çatışma alanlarında ise 3 kategori oluşturulmuştur. Bunlar özel gereksinimli çocuğa pozitif ayrımcılık, sosyal destek ve sosyal çevre eksikliği ve uzman desteğinin eksikliğidir. Kadın-erkek ilişkisi ile ilgili çatışma alanları temasında ise 6 kategori oluşturulmuştur. Bunlar iletişim sorunları, anne/babanın yaşadığı fiziksel rahatsızlıklar ile ilgili sorunlar, depresif durumlara ilişkin sorunlar, kabullenememe durumu ile ilgili sorunlar, öfke kontrolü ile ilgili sorunlar ve anne baba arasındaki cinsel ilişki doyumudur. Çatışma çözüme becerileri ile ilgili oluşturulan temada ise 4 kategoriye yer verilmiştir. Bunlar bütünlüştirme/uzlaşma, zorlama, uyma ve kaçınmadır. Oluşturulan temalar Tablo 4.1’de belirtilmiştir.

Tablo 4.1 Tema tablosu (MAXQDA 24)

4.1. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çatışma Algıları

Çatışma algıları temasına ilişkin toplamda 2 kategori oluşturulmuştur. İlgili kategoriler Tablo 4.2’de belirtilmiştir.

Tablo 4.2 Çatışma algısı tema kategorileri (MAXQDA 24)

4.1.1. Anne-Babaların Yapıcı Çatışma Algıları

Yapıcı çatışma algısına sahip anne babalar, çatışmanın kaçınılmaz olduğundan bahsetmişlerdir. Çatışmanın yaşandığı konu ile ilgili görüşlerinin gerektiğinde değiştiğini ve çözüm olarak daha doğru sonuçlara yönlendirildiklerini vurgulamışlardır. B10 konu ile ilgili:

“Çatışmayı *sevgi bağının güçlenmesi olarak görüyorum. Bence eşlerin birbirini dinleyip düşündürten bir şey.*” ifade etmiştir. Benzer şekilde A19 çatışmanın geliştirici yönünü şu şekilde vurgulamıştır:

“Çatışma *orta yolu bulmak için gereklidir. Bence çatışma olunca daha çok bağlanırsınız.*” (A19). Başka bir katılımcı çatışmanın anne babayı birbirine bağladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Şimdi şöyle *pillerde eski ve artı kutuplar var. Bu kutupları iki farklı düşünce olarak düşünün. Eksiyile artı birbirini çeker aslında...Zıt düşünceler birbirine faydalıdır. Bazen zıt düşünceler o olaya farklı bakmamızı sağlıyor.*” (B1). Çatışmanın iletişimle olumlu hele gelebileceğini savunan A5 ise bu konu ile ilgili şöyle söylemiştir:

“Çatışma konuşulabiliyorsa iyi olabilir. Ama iletişim yoksa iki kişi arasındaki sorunlar oluşur.” (A5). A17, “Çatışma evliliğin tuzu biberi” derken A14, “Çatışma kelimesinin tam anlamını bilmiyorum ama mesela eşim bir şey söyler ben de aa haklısın derim. Kendim başta öyle düşünmesem de sonradan onun dediği mantıklı gelir. Bunun gibi bir şey mi?” anne baba arasındaki fikir alışverişinin önemini ifade etmiştir.

4.1.2. Anne-Babaların Yıkıcı Çatışma Algıları

Araştırmaya katılan anne babaların büyük bir kısmı çatışmanın yıkıcı yönlerinin olduğunu vurgulamışlardır. Çatışmanın tartışmaya ve kavgaya dönüşebileceğinden bahsetmişlerdir. Çalışmaya katılan bazı anne-babalar, çatışmanın kişiler arasındaki tartışmalardan ibaret olduğunu şu sözlerle vurgulamışlardır:

“Çatışma tartışmadır. Biri yüksek sesle bağırır diğeri de ona bağırır. Kavga büyür.” (B20). Benzer şekilde,

“Çatışma kavga etmek birbirlerini görmezden gelmek gibi.” (B15) cümlesini ifade ederken başka bir katılımcı,

“Çatışma deyince ilk aklıma kavga etmek geliyor.” (B3) diye söylemiştir.

Çatışma yaşarken birbirlerine üstünlük sağlama amaçlarının olduğunu katılımcı şu şekilde belirtmiştir:

“Çatışma birinin diğerine üstünlük sağlamak için kavga çıkarması.” (A4). Katılımcı bir anne, çatışmanın yıkıcı etkilerinin eşler arasındaki sevgi bağını azalttığını

“Çatışma olunca sevgi azalır.” (A7) sözleriyle ifade etmiştir. Birçok katılımcı çatışmanın yıkıcı tarafında fikirlerin uyuşmama durumunu, anne-baba arasında çıkan anlaşmazlıkların çatışmayı anımsattığını dile getirmişleridir. Konu ile ilgili B2:

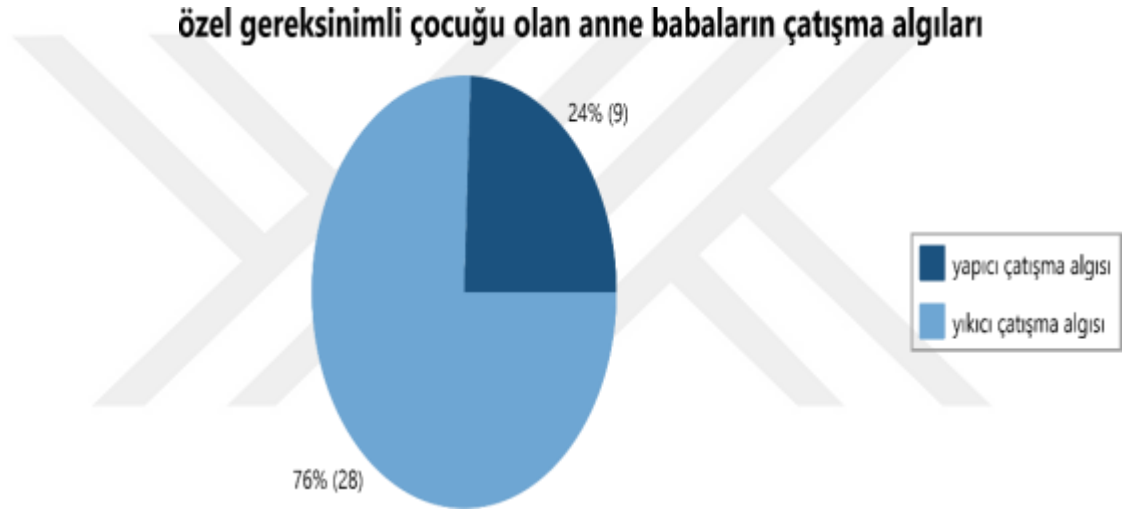
“Çatışma fikirlerin birbirine uyuşmaması. Mesela ben bu konuda böyle yapalım diyorum ama karşıdaki hayır şöyle yapalım diyor. Onun gibi.” (B2) derken A1: “Çatışma bence fikir uyuşmazlığı yani bir olay karşısında iki kişinin farklı görüşlerinin olması diyebilirim.” (A1) ifadesini kullanmıştır. Yine farklı bakış açılarına dikkat çeken A18,

“Çatışma ben farklı bakıyorum sen farklı bakıyorsun. Hani bambaşka hayatları aynı evde yaşamak gibi bir şey.” (A18) sözlerini söylemiştir. A13 ise çatışmanın iletişim

sorunlarıyla yıkıcı hale geldiğini “Çatışma anlaşılmamak bence. Kendinizi ne kadar anlatsanız da karşı tarafın sizi anlamaması. Bir konuda mesela ben bir şey söylüyorum beni hiç anlamadan kendi bildiğinin doğru olduğunu savunuyor.” (A13) sözleriyle desteklemiştir.

Özel gereksinimli anne ve babaların çatışma algıları iki şekilde incelenmiş, genel anlamda yapıcı çatışma algısının yıkıcı çatışma algısına göre daha az benimsendiği gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili Tablo 4.3 aşağıda gösterilmiştir.

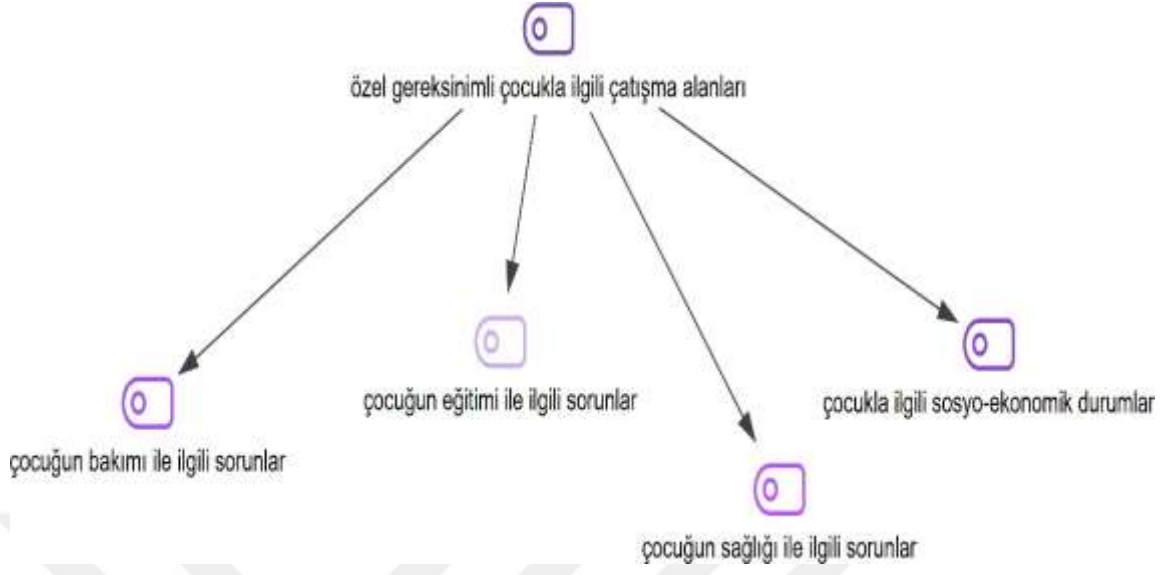
Tablo 4.3 Özel gereksinimli çocuğu olan anne-babaların çatışma algıları (MAXQDA 24)

4.2. Özel Gereksinimli Çocukla İlgili Anne-Babaların Çatışma Alanları

Bu temada 4 kategori oluşturulmuştur. Özel gereksinimli çocuktan kaynaklanan anlaşmazlıkların genel anlamda çocuğun bakımı ile ilgili sorunlar, çocuğun sağlığı ile ilgili sorunlar, çocuğun eğitimi ile ilgili sorunlar ve çocukla ilgili sosyo-ekonomik durumlar olduğu tespit edilmiştir. Oluşturulan kategoriler Tablo 4.4’de belirtilmiştir.

Tablo 4.4 Özel gereksinimli çocukla ilgili anne-babaların çatışma alanları teması kategorileri (MAXQDA 24)

4.2.1. Çocuğun Bakımı ile İlgili Sorunlar

Anne babalar arasında yaşanan en büyük anlaşmazlıklardan birinin çocuğun bakımı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı annelerin çoğu çocuğun bakımında eşleri tarafından yalnız bırakıldıklarını, onların bakımı devralması için artı bir uğraş içine girmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Katılımcı babaların birçoğu ise işe gittiği ve evde olduğu zamanlarda da işten dolayı yorgun olduklarını bu nedenle çocukla ilgilenemediklerini söylemişlerdir. Konu ile ilgili katılımcı bir anne şu sözleri dile getirirken:

“Maalesef yine bir bay ve bayanın düşünceleri ve hisleri bir olmuyor. Her ne kadar derdimiz olsa da bu konuda o sabah erkenden işe gidiyor. Bürosu kendine ait istediğinde kapatıp gelme ihtimali var ama gelmiyor... Ben her .. saatte bir sonda takmak zorundayım.” (A6) katılımcı bir baba ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Her zaman yapmıyorum. Bazen işimiz var sen götür diyor işimiz var dediğinde götürüyorum. Bazen yorgunum diyorum; o işi yapma, sen götür ... 'yi diyorum. Yani birinde destek oluyorsam ikisinde olmuyorum. Tam destek dersem yalan konuşurum. Ben de işe gidiyorum bazen yoruluyorum bazen canım hiç istemiyor. Çocuklarla oynamayı hiç canım istemiyor. Evde bile bir oyun yapamıyorum. İletişim kopukluğu var ya geri dönüş olmayınca yapamıyorsun.” (B9) Yine bir katılımcı

“Eşim hep ilgileniyor. Bazen bak dediği olur. Yorgun değilsem ben bakarım ama ben de çok yorgun geldiysem, ben çok yorgunum bakamam derim. O da idare eder. Duygu sömürüsü yapmaz yani.” (B16) ifadesini kullanmıştır.

Bedensel yetersizliği yoğun olan özel gereksinimli çocukların anne ve babalarında bakım konusunun çatışmalara sebebiyet verdiği bu araştırmada gözlemlenmiştir. Çocuğun bakımının genellikle annede olması, babanın bir işte çalışıyor olması bu konuda oldukça etkili görülmektedir. Bu durum ile ilgili A7 konuşmasında:

“En çok yorulduğum şey merdiven inip çıkmak bir de ...’i banyo yaptırmak. Söyleniyorum yani bütün eşler gibi bir süre sonra yorulunca söyleniyorum. Yani o da şu an mesela ben çalışıyorum işi bıraksam eve nasıl bakacağım diyor.” (A7) derken, A9,

“Yani söylerim işte arada banyosunu sen yaptır tırnaklarını sen kes. Söylerim yani Hadi şunu sen yap sen sil çişini benim olmadığım zamanlarda olacak ne yapacaksın o zaman diye...” (A9) ifadesini kullanmıştır. Katılımcı bir baba ise görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Yani %90 anne ilgileniyor sadece özel bakımı için bana sen yapsan artık çocuk büyüdü falan diyor ben de sen devam et, beni karıştırma diyorum.” (B5). Çocuğun bakımına kısıtlı da olsa yardımcı olmaya çalıştığını söyleyen B12, çocuğun bakımıyla sürekli ilgilenen kişinin psikolojik olarak yıprandığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“O da bana söylüyor şunu en azından dışarı çıkart da başım ağrımıyor yani üzerimden yükü biraz al hani hafta sonu gibi. Hafta içi çalıştığım zaman akşamları o tür şeyler olmaz da bazen işte öyle söylüyor sürekli yanında olduğu için onunda psikolojisi bozuluyor.” (B12). Özel gereksinimli çocuğun bakımı ile ilgili katılımcı bir baba ise anne tarafından bakımının yeterli bulunmadığını, yardımcı olmak istediğinde yıkıcı tepkilerle karşılaştığını bu nedenle çocuğun bakımı ile ilgili herhangi bir sorumluluk almadığını,

“... ‘ye dedim ki çok ufak basit şeyler, cihazın kalıbı yapılacak mesela benim gelmeme gerek yok araba kullanmayı biliyorsun kendin gidebilirsin. Bu durumları çok yaşadık. E sen bu çocuğun babası değil misin, sen sorumluluk almıyorsun... Halbuki tamam benim üzerime düşen bir görev varsa ben zaten gelirim ama sen gidebilirsin arabayı sürebiliyorsun gidemeyeceğin bir yer olursa zaten ben gelirim. Cihaz pilinde de bu durum olur pil yanar, pil

nerede ben değiştireyim derim sen bilemezsin dur karışma der.” (B3) sözleriyle ifade etmiştir. Yine aynı katılımcı:

“...’de o var işte O da diyor ki sen yapamazsın diyor. Aslında sürekli O yaptığı için. Yaparım tabii ki ben de bunu. Kabullenmediğı için sürekli kontrol etme gereğı duyuyor işte bunu. ocuk belirli bir yaşa gelene kadar çok sıkıntısını yaşadık.” (B3) şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bakım ile ilgili bir anne ise sürekli eşinden yardım istemesi halinde destek gördüğünü, eşinin kendiliğinden bakımına yardımcı olması gerektiğini düşündüğünü şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Diyorum birkaç yıl öncesine kadar ilaçlarını falan düzenli verirdi. Ben bazen yetemiyorum her iş bana bakıyor bir tane daha ocuk var diyorum, sonra unutuyor hiç yapmıyor. Onu da sen yap diyorum tamam yaparım diyor. Hani dedikten sonra ne anlamı kalıyor diyorum. Hani biraz insan tabii ki anlayış çok önemli, kendinden yapısın etsin bazen sen değiştir altını derim yapmaz.” (A8). Benzer şekilde katılımcı bir anne ise eşinin bakım ile ilgili yardımcı olmadığından dolayı çatışma yaşadığını söylemiş ve şu sözleri eklemiştir:

“Banyo traşını sen yaptır ben gerçekten zorlanıyorum diyorum bu konuda bana yardımcı ol hiç olmadı zaten. Diğerk oğlumda da olmadı. Yani diyordum ki sen konuş ocuk abdest almayı bilsin, temizlenmeyi bilsin falan diye hiç o konulara hiç girmedim.” (A5). Çalışmaya katılan bir anne, ocuğ ile ilgili çok fazla yükü olduğn ve bu yükü tek başına kaldırmakta zorlandığını şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“Bazen diyordum Allah’ım başımı alıp gitsem diyordum bazen de Allah’ım ölsem diyordum kaldıramıyordum çünkü yetiştiremiyordum. Oraya koşsam orası kalıyordu. Çok çaresiz hissediyordum kendimi. Bazen intihar etmek istiyordum. Kurtulmak istiyordum.” (A16). Araştırmaya katılan bir anne ise ocuğn bakımında anne ve babanın ortak hareket etmesinin gerekliliğini,

“Ben dedim ki bu ocuğ ben tek yapmadım, sadece bana ait değil sorumluluğ. Onun bir annesi bir de babası var. Yani %50-50. Senin de oğlun benim de oğlum. Ben annesiyim sen de babasısın. O zaman neden ben bakmak zorundayım?” (A10) sözleriyle desteklemiştir.

4.2.2. Çocuğun Eğitimi ile İlgili Sorunlar

Çalışmada özel gereksinimli çocuğun rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasında, anne ve babanın bazı anlaşmazlıklar yaşadığı gözlemlenmiştir. Yine çocuğa verilecek olan evde eğitim ile ilgili sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa eğitim kurumları tarafından verilen ev ödevlerini yaptırma konusunda da anne ve babaların çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir. Özel gereksinimli çocuğun gittiği kurumlar ile ilgili sorunlar yaşadığını dile getiren A17,

“Yani ne oluyor kurum değiştirmek bizim en büyük sıkıntımız. O sabit bir yerde uzun bir süre kalmak istiyor ben de bir değişiklik gerekiyor çocuğa diyorum. O zamanlarda eşimle bizim aramızda sorun oluyor O diyor ki ... çok fazla değişikliğe girmesek mi? Ben de diyorum olmuyor hani hocalarıyla vesaire olmuyor. Gel diyorum bir kere seninle birlikte gidelim sen de gör...” (A17) cümlelerini sarf ederken, B16 yine kuruma gitme konusuyla ilgili

“Özellikle kreşler ile sorunlar çok yaşadık. Sonuçta hep benim dediğim gibi oldu ama yine de onun dediğini yaptık. Ben mesela diyorum ki bu kreşe göndermeyelim ...’da sosyalleşmesi için gönderiyor. Ama sonra benim dediğim çıkıyor. 3 ay sonra geliyor ya ...’ı orada dışlamışlar, eline telefon vermişler. Geri alıyoruz oradan çocuğu. Sonra ben de bak benim dediğime geldin ama hep kafanın dikine gidiyorsun diyorum. O da ben çocuk için çabalıyorum diyor. Acaba burası iyi mi diye çabalıyorum diyor. O öyle deyince ben de bir şey demiyorum. En son yine bir kreşten ayrıldık. Gösteriye hazırlıyorlar mesela ... kenarda. Ya bir etkinlik oluyor ... başka bir yerde herkes başka bir yerde. Senin çocuğuna kreşte bakmazlar diyorum. O da sadece kalabalığa girsin istiyorum diyor. Ya sen haklısın ama herkes farklı, herkesin dünyası farklı. Hep ben haklı çıktım ama hep onun dediğini yaptım.” (B16) görüşünde bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğun eğitim kurumunda karşılaştığı güçlükler ile ilgi ise B3 eşiyle çatışma yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Okulda yaşıyoruz böyle şeyler bir çocuğa kötü davranıyor ya da öğretmen ona kötü davranıyor yaşıyor böyle şeyler, bir durumlar oluyor. Büyütmeyi çok sever olayları, büyüterek anlatır. Böyle çok büyük bir sorun varmış gibi ama olayların daha sonra dibine indiğimiz zaman olayların küçük olabilecek olaylar olduğunu görürüm. Böyle bazen büyüttür.” (B3). Özel gereksinimli çocuğunun bazı yetersizliklerini kabullenmek istemeyen bir

katılımcı ise çocuğun normal gelişim gösteren çocukların gittiği okula yazdırmasıyla birlikte eşi ile yaşadığı çatışmayı şu şekilde ifade etmiştir:

“Normal okula gitti. Ben öyle istemiştim. Orada bir öğretmen vardı çocuğumu biraz da dışladı zaten. Belki çocuğum normal okula gidecekti. Çocuğu soğuttu okuldan. O zamanlar tabi sorunlar yaşadık. Hem eşimle hem okulla, hem çocukla, hem okul öğretmeniyle baya sıkıntımız oldu. Ama yapacak da bir şey yok yani. Sonra özel eğitim aldıralım dedik. Eşim hep onu demişti ama işte normale belki alışır diye dinlememiştim.” (B13). Evde çocuk için destekleyici çalışma yapmalarının zorunlu olduğunu belirten babanın eşi ile yaşadığı çatışmalarda ciddi anlamda yıprandığını,

“O kadar zor ki bir anne babanın özel çocuğuna bir şey öğretebilmesi. Belki başkasının çocuğu olsa yapacağız ama kendi çocuğunuza çok mümkün olmuyor. Çünkü tamamen davranış, tamamen psikoloji. Yani çocukla her an bir savaş güç mücadelesi gibi. O bir şey yapmak isteyecek siz onu engelleyeceksiniz. O dönem annesiyle benim aramda hadi sen yaptır, hayır sen yaptır kavgası yaşadık. Ben o dönemde öfkeleniyordum. Masa başında öğretmeye çalışırken başarmıyorsun başaramıyorsun sonra küçük kızıma eşime bağıryordum. O da bana bağıryordu.” (B4) bu sözleri desteklerken annenin ise konu ile ilgili görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Çocuğum .. yaşındaydı elimde bir bebek ve oğlumun eğitimi çok yoğun... Devamlı bizim eğitimine yardımcı olmamızı evde tekrar yapmamız gerektiğini söylüyorlar. Hiç yardımcı olmadı sıfır ve ben yalvarıyordum lütfen çocuğa ders yaptırır mısın kesinlikle yapturmıyordu. Ben yaptırayım lütfen sen kıza bakar mısın diyordum asla, parasını kazanıyordu okulun parasını ödüyordu sonra sıfır yani hiç elini taşın altına koymadı. Bunları ben affedemiyorum.” (A4).

Evde eğitim alması gereken özel gereksinimli çocukların anne- babaları arasında yaşanan çatışmalarda eve gelen öğretmenin cinsiyetinin etkili olduğu görülmüştür. Konu ile ilgi baba farklı bir bakış açısı kendisine oluşturmuş, anne ile çatışmalar yaşamıştır. Bu durumu özetleyen sözler şu şekildedir:

“Nasıl ya biz köy çocuğuyuz anladın mı? Köyde büyüdük geldik. Bir erkek öğretmen gönderdiler. Herhalde burada erkek öğretmenle eşimi bırakıp gidemem, benim sadece bu sıkıntım oldu. Olmaz dedim, gönder dedim. Bir erkekle aynı evde ben işe koyup gidiyorum karımla elin tanımadığı bir adam durur mu valla ben Anadolu çocuğuyum eski köy çocuğuyuz

yani durmaz. Öyle bunu dedim göndereceksiniz yapacak bir şey yok başka çaresine bakacağız dedim.” (B11). Anne ise:

“... ilk yıllar bayan öğretmen geldi ama geçen sene erkek öğretmen ayarlanmış. Eşim de erkek öğretmeni istemedi. Ben işe gidip geleceğim aklım sizde kalır erkekle baş başa kalmanızı istemem’de rahat edemez dedi. Yani bayan öğretmen olmasını istedi. Bu yönde sıkıntı yaşadık. Benim için sorun yok ben odada beklerim öğretmen öğretmendir, bayan da olsa erkek de olsa... Ama eşim buna karşı çıktığı ben de saygı duymak zorunda kaldım yoksa problem yaşayacaktık, gerek yok dedim.” (A11) konu ile ilgili görüşlerini bu şekilde ifade etmiştir. Yine bu konuya paralel ifadelerde bulunan A10:

“Bayan öğretmen istedi eşim mahremiyet açısından. Hata etmişiz ama orda. Yani onlar da ellerinde son kalan öğretmeni göndermişler herhalde ki öğretmen çok vasattı.” (A10) sözlerini dile getirmiştir. Özel gereksinimli çocuğunun eğitimde başarılı olması ile ilgili farklı görüşlere sahip olduklarını eşinin bu konuda ümitli olmasına karşın kendinde, çocuğunun yapabilme gücüne inancını bulamadığını dile getiren katılımcı bir baba:

“Hanım devam etmesini ister eğitimlere ben de diyorum ki olacağını bilsem ben her şeyi dökerim önüne. Maddi yönden kaçmadığımı biliyorsun diyorum. şu an aşağıda sıfır araba var akranları gibi olsa veririm arabayı O’na. Ama olmadığını bildiğim için ye iç ama oraya verme karşılığı yok diyorum. Yapmayalım diye söylerim.” (B9) cümlelerini sarf ederken, başka bir katılımcı baba ise eğitimi için uzun süre eşiyile ayrı kaldığını, birbirinden uzak olmanın bazı çatışmalara sebep olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Biz eğitimi için uzun bir süre ayrı kaldık ve bu kararı ortak bir karar olarak verdik. Oradaki iş durumu erken bitecekti. 1 seneye kadar bitecekti. 6 ay ayrı dururuz diye başladı. O iş uzayınca yeter artık dedi bana, ben de geliyorum dedim. Zaten tek başına bu kararı vermek zordur. Ama o süreç ikimiz için de kötüydü. Çok gergindik. Geldiğimde eve çocuklarla uğraşmaktan konuşmaya bile fırsat kalmıyordu.” (B2). Özel gereksinimli çocuk ile ilgili yeterince destek göremediğini ifade eden katılımcı bir anne sözlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Şöyle okula yazdırdığımda anasınıfına gitsin bir bakalım o ortamı görsün denildi eşim zaten bu konularda çabuk ikna edebiliyordum ama büyükler işin içine girdiğinde "gelin" biraz arka planda kalıyor. Ama ilkokula başladığı zaman okuyacağı da meçhul doktorların söylemine göre. Zaten bu çocuklar çok da yaşamaz ne gidip gidip geliyorsun, gencecik gelinin okullarda öğretmenlerin ne bileyim hademelerin içinde ne işi var gibi... biraz sıkıntılar oldu

eşimde onlar gibi düşündü o zamanlar.” (A6). Katılımcı bir anne özel gereksinimli çocuğun cumartesi günü aldığı eğitim ile ilgili eşiyile yaşadığı çatışma deneyimini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Yalnız işte bir cumartesi günlerini boşaltma isteği vardı köye gidebilmek için. İşte devlet memuru olduğu için cumartesiyi boşaltalım dedi. Ben de dedim ki konuşma terapisi sadece cumartesi günü çalışıyor adam sadece cumartesi kurumda o günü kaldırırsan çocuk eğitimini alamayacak. Köye gitmek uğruna üstelik. Orada birazcık çatışma yaşadım.” (A4). Son olarak bir anne çocuğunun eğitimiyle ilgili eşiyile yaşadığı çatışmayı,

“Arkadaşım mesela benim 2 ders aldırduğım özel eğitimden çocuğuna 6 saat aldırıyorsa onu düşünüp daha da şey yapıyordum. Bir yerlerden para bulup 6 saat aldirmek için çabalıyordum. Mutlu değildim. Eşim sürekli bak biz elimizden geleni yaptık dediğinde ona kızıp başkaları daha iyi yapıyor diyordum. Hiç tatmin olmuyordum.” (A16) sözleriyle aktarmıştır.

4.2.3. Çocuğun Sağlığı ile İlgili Sorunlar

Ciddi sağlık problemleri olan özel gereksinimli çocuğun anne ve babaların yaşadıkları çatışmalara örnek olarak B12,

“Yani çocuğumuz ne kadar ayaktaysa biz o kadar iyiyiz. En ufak bozulma olduğu zaman biz; yani normalde tabi dışarının dediği kadarıyla çok iyi insanlarız, çok iyi komşularız, çok seviliyoruz ama işte ... ‘da en ufak bir bozulma olsa veya işte en ufak hastalanma veya yürümesinde zaten zor yürüyor da en ufak bir şey oldu mu hissediyoruz zaten. Otomatik olarak o bizim psikolojimizi direkt etkiliyor yani. Ondan sonra başlıyor ayrı düşmeler.” (B12) sözlerini söylerken, sağlık sorunları yaşadığında otomatik olarak kendilerinin de sorunlar yaşadığını A19 şu sözlerle ifade etmiştir.

“Eşim uzun yol şoförü olduğu için bir kere Rota virüsü olmuştu. Ben ...’e hamileydim. Babamız yoldaydı. Bir su bile almaya gidemedim, çok ağladım kimsesiz gibi hissettim kendimi çok yalnız hissettim. Yani öyle zamanlarımız oluyor ki çocuk hastaysa biz de hastayız.” (A19). Özel gereksinimli çocuğun ek olarak yaşamış olduğu sağlık sorunları ile ilgili farklı çözüm yolları denediklerini ancak sonuç bulamadıklarını dile getiren B13, eşinin

hala çözüm aradığını ancak kendisinin artık çözüm aramaya çalışmadığını bu nedenle çatışma yaşadıklarını dile getirmiş ve şu sözleri eklemiştir:

“Sağlığı ile ilgili bir sürü farklı şehirlere gittik. Bir çare olarak götürdüm. Sonra artık 1-2 senedir hanım diyor hadi şuraya gidelim, yok diyorum artık.” (B13). Geçirdiği ağır ameliyatları olan çocuğun babası ise eşiyile çocuğa söylenmesi gereken cümleler ile ilgili çatışma yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Benim çocuğumun sağlık sorunları çok fazla. Yani 1-2 yıl falan oldu bana baba ben ölecek miyim diye sordu. Ne cevap verebilirsiniz ki. Büyüdükçe başka sorular soruyor. Eşim hayır öyle bir şey olmayacak dememi bekliyordu ama ben hepimiz öleceğiz hepimiz o tarafa gideceğiz diyebildim.” (B10). Özel gereksinimli çocuğunun sağlığından dolayı kısıtlandıklarını dile getiren baba ise şu cümlelerle deneyimlerini aktarmıştır:

“Yani şimdi tatillere gidemiyoruz sağlığı için. Yani şimdi sıcak oluyor, çocuk duramıyor. Sıcaktan rahatsız oluyor, hareket edemediği için.” (B7).

4.2.4. Çocuk ile İlgili Sosyo-Ekonomik Durumlar

Özel gereksinimli çocukların sağlık durumları için gerekli ameliyatların yapılması, yine bakımı için maddi olarak gerekli bütçenin ayrılması ve eğitimi için ortaya çıkan masrafların aileleri ciddi olarak zorladığı tespit edilmiştir. Yaşanan bu maddi zorlukların eşler arasında çatışmaya sebep olduğu görülmüştür. Eğitimi ile ilgili yaşadıkları maddi zorluklara değinen A16,

“...’ı öğrenince dersler, ergo terapiler, ben her şeyi duyuyordum ve her yere götürmek istiyordum. O dersleri alınca iyileşecek gibi geliyordu. Ata binince düzelecek. Eşimin durumu olmadığını biliyordum ama zorluyordum. Eşim artı borçlara girdi.” (A16) sözlerini söylemiştir. Yine aynı katılımcı eşiyile gerçek dışı tedavi yöntemleri için gereksiz para harcamasından dolayı çatışma yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir ilaç duyuyorum hemen alıyorum 3 kutu. Psikiyatristlere Ankara’lara gittik. Şu hap yurt dışından gelmiş, şu çocuğa iyi gelmiş, biz de alalım iyileşsin diye düşünüyordum. O şokla beraber çok fazla kendimi kaybetmişim. Eşim bırak artık şu telefonu kıracağım yoksa, çık artık şu şeyden diye kızıyordu. Hepsi sahtekarmış yeni anlıyorum.” (A16). Konu ile aynı

doğrultuda olan başka bir katılımcı ise eşinin artık fayda görmedikleri tedavilerde desteğini çektiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Rehabilitasyondan ayrı bir ders aldık, bitkisel ilaçlarla tedavi aldık o esnada paramız gitti. Boşu boşuna. Keşke faydası olsa gözümüze görünmez. Elimizden ne geldiyse yaptık gücümüzün yettiğince halen de yapıyoruz. Eşim artık bıraktı bir faydası yok diyor ama ben halen bırakmadım ne duysam yapmaya çalışıyorum.” (A9). Katılımcı bir baba ise özel gereksinimli çocuğu için sürekli çalışıp para kazanmak zorunda olma sebebini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“İşime odaklıyım.....eşimin sağlığı el vermezse ona bakıcı tutabilecek paramızın olması lazım.” (B6). Bir katılımcı ise çocuğunun durumundan dolayı gelen iş tekliflerini kabul edemediğini maddi olarak daha refah yaşayabilme ihtimallerine karşı çocuğu için daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda olduğunu,

“Milyoner insanlar bana teklifte bulunuyor ama ... aklıma gelince psikolojim bozuluyor. Diyorum yani ben, çocuk en ufak bir hastalansa mağdur olma ihtimali çok yüksek karşı tarafın. Bana güvenerek birlikte bir iş yaptı diye. Veya kendi başıma yapma isteği de oluştu ama sürekli ben bunu önüme engel olarak set olarak gördüm. Hep tercih ettiğim taraf bu taraf oldu. Hanım kabul et diyor maddi olarak rahatlarız diyor. Ama bana göre olmaz.” (B12) sözleriyle dile getirmiştir. Özel gereksinimli çocuğa devlet tarafından bağlanan maaş hakkında eşi ile çatışma yaşadığını dile getiren A11,

“Maddi olarak çocuğun fizikte yapılan harcamaları büyüdükçe artıyor bizi zorlamaya başladı o yüzden çocuğumuzun maaşını almaya karar verdik. Aslında babamız buna karşıydı bir tane çocuğuma bakamayacak mıyım alırım her ihtiyacını dedi. Ben de alalım diyordum hep ama sonra baktı ki oda olmadı yani en azından onun ihtiyaçları, arabası mesela aldık hemen gidiyoruz. Düşünmeden aliveriyoruz parası var.” (A11) sözleriyle konuya açıklık kazandırmıştır. Çocuğunun özel gereksinimli olmasından dolayı annesinin ona fazla toleranslı davrandığını söyleyen bir baba konuşmasını şu şekilde devam ettirmiştir:

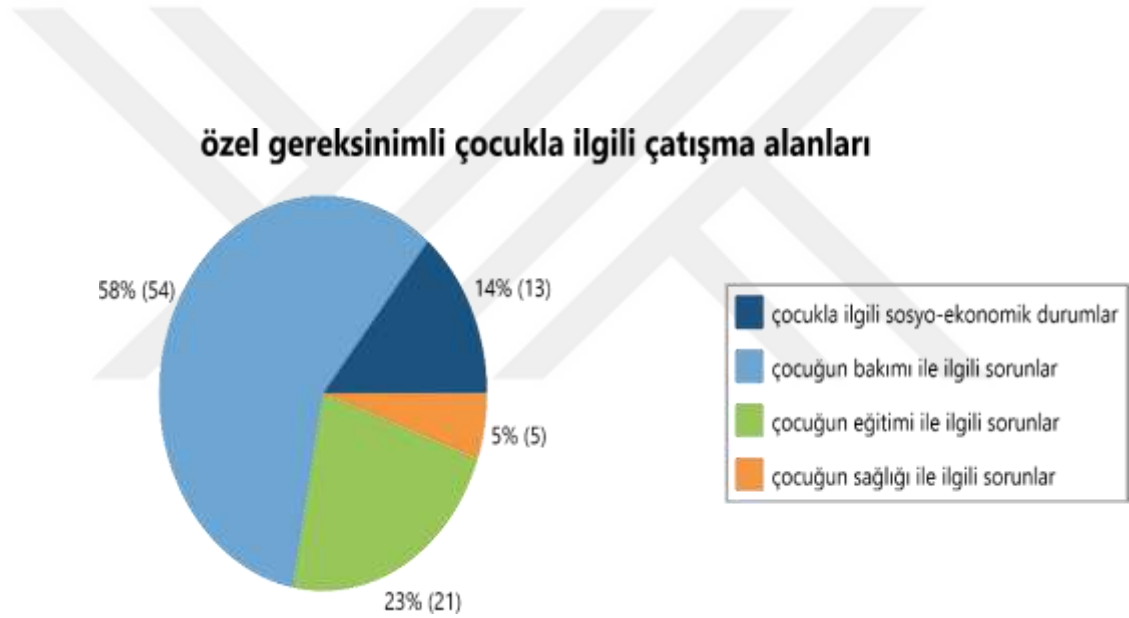
“... 'in sürekli almak istediği şeyler var. Ne isterse alıyor o zaman ben kızıyorum.” (B15). Maddi olarak durumlarının iyi olmasına rağmen eşinin bu konuda daha farklı düşündüğünü söyleyen B3, yaşadıkları çatışma ile ilgili şöyle söylemiştir:

“Halbuki basit hepsinin çözümü parayla çözülebilecek mevzular bunu kabullenmediği için de bence kendine ekstradan yoruyor. Bunu söylemeye çalıştığımız zaman da sen ...'ı

benim kadar sevmiyorsun diyor.” (B3). Özel gereksinimli çocuğun masraflarının oldukça fazla olduğunu, bu nedenle kendi ihtiyaçlarını arkaya attığını söyleyen katılımcı bir anne ise, eşiyle yaşadığı çatışmayı şu şekilde dile getirmiştir:

“Ben hiçbir zaman eşime şunu alalım bunu alalım şunu yiyelim giyelim istemedim. 26 sene boyunca. Sadece oğlumun isteklerini söylerim arada. Ama ben istedim mi para yoktur. O yüzden ben bir şey istemem.” (A13).

Araştırmada aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların daha çok çocuğun bakımı ile ilgili sorunlarda çatışma yaşadığı, buna çocuğun eğitimi ile ilgili sorunlardan dolayı yaşanan çatışmaların eşlik ettiği saptanmıştır. (Tablo 4.5)

Tablo 4.5 Özel gereksinimli çocukla ilgili anne-babaların çatışma alanları (MAXQDA 24)

4.3. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Sosyal Durumlar ile İlgili Çatışma Alanları

Araştırmada belirtilen bu tema için 3 kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler; sosyal destek ve sosyal çevre eksikliği, uzman desteğinin eksiliği ve özel gereksinimli çocuğa pozitif ayrımcılığın yapılmasıdır. Aşağıda Tablo 4.6’da bahsedilen kategoriler gösterilmiştir.

Tablo 4.6 Sosyal durumlar ile ilgili çatışma alanları tema kategorileri (MAXQDA 24)

4.3.1. Sosyal Destek ve Sosyal Ortam Eksikliği

Özel gereksinimli çocuğun hayatlarına girmesiyle birlikte sosyal ortamlarında pek çok değişikliğin olduğunu dile getiren anne babalar, araştırmada çoğunlukla sosyal ortamlarının azaldığından, sosyal çevrelerinden yeterli destek göremediklerinde eşleriyle çatışma yaşadıklarından söz etmişlerdir. Bu tespit ışığında katılımcı bir baba şunları söylerken,

“Şu an yine bir sosyal çevrem yok. Arkadaşa zaten ayıracak bir vaktim de yok. Evden işe işten eve. Bir nevi monoton hayat ama yapacak bir şey yok. Tabi bazen insan arıyor. Eşime senin çok akrabaları var benim de olsaydı iyi olurdu diyorum ona.” (B14) başka bir katılımcı baba ise,

“Sosyal yaşantının da herhangi bir değişiklik çok olmadı sadece toplu gidilecek yerlerde eşim bana sürekli ihtiyaç duyuyor onun pek çocuktan dolayı çevresi yok. Onun dışında benim kendi arkadaş çevremde herhangi bir değişiklik olmadı.” (B6) düşüncelerini bu şekilde ifade etmiştir. Yine benzer şekilde katılımcı bir baba,

“Tatile gidemiyoruz ufak tefek bir yerlere gidemiyoruz ister istemez zorlanıyoruz devamlı kucığımda oluyor...ama eşimle oğlum gezmek tatil yapmak istiyorlar.” (B7) diyerek eşi ve çocuğuyla çatışma yaşadıklarını vurgulamıştır.

Çalışmaya katılan bazı anneler, eşlerinin sosyal çevresinde herhangi bir kısıtlama olmadığını, çocuğa baktıkları için eşlerine kıyasla sosyal çevrelerinin neredeyse hiç olmadığını söylemişlerdir. Bu durumu destekler nitelikte A5,

“Eşimin dışarı hayatı çok fazlaydı, ben hep çocuklarlaydım.” (A5) ifadesini kullanmıştır. Benzer şekilde A15 şöyle söylemiştir:

“Sosyal hayatla ilgili ister istemez hala sorun yaşıyoruz çünkü o kendine vakit ayırıyor ben ayıramıyorum. Ben stres oluyorum geçen seneye bakarak bir tık daha iyiyim ama bu konuda biraz bana anlayış gösterir misin, biraz çocuğa bakar mısın, ben de biraz aktifleşeyim diye söylüyordum. Ona göre aktifleşmek evde sen zaten sürekli çıkıyorsun diyor, ailenle görüşüyorsun okula gidiyorsun diyor. Okula gittiğimde benim aktif olduğumu sanıyor.” (A15).

Aynı çatışma konusuna uygun olarak B20 ise, *“Dışarıya çıkma konusunda ben özgürüm zaten. O yüzden sıkıntım şöyle yok çok geç saatlere kalmamak şartıyla akşamları çıkabiliyorum. Eşim nerde olduğumu biliyor. Bir şey söylemiyor bana. O zaten evde.”* (B20) sözleri söylemiştir.

Çalışmaya katılan bir baba eşiyle birlikte zaman geçiremediklerini sırayla dışarı çıktıklarını ifade ederken annenin çocuğu ön plana almasından dolayı birlikte zaman geçirmeye gönüllü olmadığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Sosyal hayatımız hiç yok yani bir misafirliğe kolay gidemeyiz, kolay misafir alamıyoruz sosyal hayatımız yok. Ya ben evde kalırım yengen sağa sola gider ya da o evde kalır ben dışarı çıkarım. Eşime de çocuk büyüdü kardeşine bırakıp ikimiz çikalım derim kabul etmez.” (B18). Yine çalışmaya katılan bir anne eşiyle birlikte sosyalleşmek istediğini ancak eşinin çok fazla isteği olmadığı için çatışma yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir kere yemeğe götürdü dışarıya. İyi hissetmiştim. Ama bu kadar. Söylüyorum bazen bir şeyler yapalım diyorum tamam yaparız diyor. Ben de bir daha söylemem.” (A20). Araştırmada, bazı annelerin özel gereksinimli çocuktan sonra isteyerek kendilerini eve kapattıkları, eşleriyle bu nedenden dolayı çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir. Konu ile ilgili A12,

“Bir ara çok ağlardım. Topluma gitmek istemedim bir ara eşim de bana hep niye kendini uzaklaştırıyorsun diye kızardı.” (A12) sözleri söylerken; B8, *“O hiç dışarı çıkmadığı için benim çıkmamdan rahatsız oluyor.”* (B8) cümlesini sarf etmiştir. A11 ise çevre desteği kadar eş desteğinin de önemini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Eşin desteği çok önemli ben çok daraldığımda bazen ağlarım kendi kendime eşim de kızar niye ağlıyorsun diye. için ağlamıyorum aslında kendim için ağlıyorum destek bekliyorum çevremdekilerden ablam olsun yeğenim olsun eşim annem babam olsun kapıdan

ben girdim ya ver ben alayım demesini bekliyorum ilgi alaka bunlar benim için çok önemli.” (A11). Katılımcı bir baba ise işinden dolayı çocuklarla sürekli olan annenin sosyal olarak kısıtlandığını dile getirip ardından şu şekilde konuşmasını sürdürmüştür.

“Ben çok evde duramıyorum. Şoför olduğum için çok evde duramıyorum eşim sürekli çocuklara bakıyor. Onun sosyal hayatının olmamasının suçu bazen bana kesiliyor haliyle.” (B19). Sosyal çevrenin destek olmak yerine özel gereksinimli ailelere karşı kötü tutumları olduğunu ve anlayamadıklarını dile getiren A6 konu ile ilgili:

“Bir kere düğüne gittiğimde oynamıştım ve bu hala neyine oynuyor demişlerdi. Duymuştum o zaman çok kötü hissettim kendimi, bize mutlu olmayı bile çok görüyorlar dedim eşime anlattım, boş ver dedi geçti.” (A6) şeklinde konuşmuştur. Yine bazı anne babaların sosyal ortamlarda çocuğun tavırları ile ilgili yaşadıkları çatışmalar olduğu gözlemlenmiştir. Bu duruma istinaden A17 bir konuşmasında,

“Ne oluyor sadece mesela tatillerde deyim artık tatillerde ... beni zorluyor. Burada kendi evimizde ...’e ben çok güzel kurallarımı uygulayabiliyorum, mesela ...’in en hassas noktası kola içmesi. Lokanta usulü yerlere gittiğimizde veya tatile gittiğimizde ... kahvaltıda bile “kola modu”na geliyor çıldırılmış gibi, çok bağıyor bize. İstedğim olsun diye bir bakıyorum eşim almış gelmiş masaya koymuş niye yaptın bunu diyorum ya bağıracaktı ne yapsaydım diyor. Yani bir tatillerde sadece bu tarz atışmalarımız oluyordu.” (A17) söylemiştir.

Sosyal çevrenin bir diğer ayağı olan akraba ilişkilerinde destek gören ailelerin yaşadıkları çatışmaların destek görmeyen ailelere göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Aile desteği gördüğünü ancak bakımın hep onda olmasından dolayı sosyal bir özgürlüğe kavuşamadığını söyleyen A4 sözlerine şu şekilde açıklık getirmiştir:

“Geçen annesine karım ablasına gidiyor kafa dağıtıyor. Ben ne yapayım çatlayayım mı demiş. Ama ben ablamda da çocuğa bakmaya devam ediyorum. Ona diyorum senin dışarda nefes alabileceğin bir işin var benim o da yok.” (A4). Katılımcı bir anne sosyal çevre ve desteğin yetersizliğinden dolayı eşi ile çatışmalar yaşadığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“.....O da ben napayım ben de akşama kadar işteyim diyordu. Onun da sosyal bir çevresi yok açıkçası. Gezeyim tozayım çevresi yok. Ben de aynı senin gibiyim dediğinde yine de sen iştesin akşama kadar ben’la birlikteyim. Sen kafa dağıtıyorsun. Sen beni anlayamazsın diyordum. O da o zaman çalışmayım evde oturayım ne yiyip içeceğiz diyordu.

O yine orda kardeşiyle başka insanlarla konuşuyordu.” (A16). Kendi ailesinden de destek göremediğini söyleyen başka bir anne ise eşi ile sorunlar yaşamasına rağmen yeterli desteği olmadığı için bu evliliği devam ettirdiğini,

“Hani bakıyorsun annen baban zaten destek yok. Bu çocuğa tek başıma da bakamam, güç istiyor yani indirip çıkarması falan çok zor. Çocuk keşke yürüse falan... Eşimin yaptığı şeyler var benim yaptığım... İkimiz onun için katlanmak zorunda oluyoruz. Destekçim olsa ona muhtaç olmazdım.” (A8) bu cümlelerle ifade etmiştir. Katılımcı bir anne ise çevreden özel gereksinimli çocuğu ile ilgili aldığı tüm tepkilerden çok yıprandığını eşi ile çatışmalar çok fazla yaşamasa da bu konuları konuşma ihtiyacı hissettiklerini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Yaşlıları ile benimkini kıyaslamaları beni üzüyordu. Bak bu yapmadı bu yaptı. Bak onu yapabildi bu yapamadı. Şu şunu yapamıyor o şöyle güzel oluyor ama bu çocuğa bir şeyi anlatmaya çalışmak sürekli o bizi yıprattı. Eşim de bu durumdan çok yıprandı aynı yoksa ikimiz aramızda ayrı düşmedik. Kendi aramızda konuşuyorduk o bunu diyor bu bunu diyor diye tamam boş ver biz çocuğumuza odaklanalım bakalım der hep ama insanın akli kalıyor ister istemez.” (A2). Son olarak özel gereksinimli çocukla birlikte çevresiyle görüşmek istemeyen bir anne, çevrenin sorduğu sorulardan dolayı rahatsızlık duyduğunu şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Ben sanki insanlar anlayacak diye, saklama gereği hissediyordum.....Söyledikten sonra mesela bir değişme var mı iyileşecek mi gibi absürt soruları vardı. Askere gidebilecek mi, evlenebilecek mi. Benim çocuğum yeni tanı almış, çocuğu oluyor mu diye soruyorlardı. İnsanlarla görüşmek istemiyordum artık. Annem babam dahil olmak üzere. Belki onlar kötü niyetle söylemiyorlardı ama bana öyle ağır geliyordu ki canım acıyordu. ...Eşimle de aynı şekilde. Hep tartışıyorduk açıkçası.” (A16).

4.3.2. Özel Gereksinimli Çocuğa Pozitif Ayrımcılık

Yapılan çalışmada özel gereksinimli çocuğu dünyaya geldikten sonra özellikle onu diğer kardeşlerinden ya da akraba çocuklarından üstün tutma çabası birçok ailede görülmüştür. Özellikle kardeşi olan özel gereksinimli çocuklarda anne ve baba daha çok özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçlarını ön planda tutarken kardeşleri ihmal ettiklerini çalışmada

paylaşmışlardır. Bu bilgiler ışığında katılımcı bir baba eşinin pozitif ayrımcılığından dolayı çatışma yaşadıklarını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Sadece’ı savunsak abisi siz hep onu tutuyorsunuz diyor. O yüzden orta yolu buluyorum hep. Eşime de öyle yap diyorum ama o pek beceremiyor, o dengeyi kuramıyor.” (B16). Katılımcı bir baba kendisinin, küçük kız kardeşine nazaran özel gereksinimli çocuğu ön planda tuttuğunu annesinin bu durumu istemediğini,

“Şu konuda çatışıyoruz aslında tartışma bile değil... Küçük kardeşi oynamak istiyor’le de sıkılıyor git başımdan diyor. Geldiğimde yatıyor, babam niye yatıyorsun diyorum ...’ ya uyur numarası yapıyorum diyor gitsin başımdan diyor. Annesi de’e(özel çocuğa) yükleniyor, ben de sen neden bağıryorsun çocuğa diyorum sonra o susuyor çözülüyor mesele.” (B5) cümleleriyle ifade ederken, katılımcı bir anne özel gereksinimli çocuğun kardeşinin kendilerine serzenişte bulunduğunu, yapılan pozitif ayrımcılığın farkında olduklarını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Maalesef, çünkü ona gösterdiğiniz değeri bana göstermiyorsunuz gibi... Onun kadar ilgilendiğiniz kadar benimle ilgilenmiyorsunuz ben araya kaynıyorum gibi cümleleri hem yıpratıyor hem hak da veriyorum. Doğru da söylüyor ben de biraz onunla babası ilgilen sin istiyorum ama çok da olmuyor.” (A6). Bu cümlelerden bakarak, baba ile görev paylaşımından dolayı çatışma yaşadıkları da anlaşılmaktadır. Yine konu ile ilgili katılımcı bir baba özel çocuğuna yaptığı pozitif ayrımcılığın anne ile arasında çatışmaya sebep olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır:

“O en büyük sorunumuz bence... Baba ne zaman yürüyecek yürümeyecek mi o konularda biraz abisi alışamadı o konuda zorluk çekiyoruz. Bir şey sorduğunda mantıklı cevap veremiyorum, biz biliyoruz kalksın yürüsün dediğinde üzülmesini de istemiyorum ama alışacak artık. Ben kızımı bilmiyorum yani ne dese o oluyor hanım da şımartıyorsun diyor ayrımcılık yapmıyorum ama kızım benim için üstün geliyor diğerlerini duymuyorum bile... Hep onun dediğini yapma oğlumuzla da ilgilen diyor ama yapamıyorum ya.” (B7). Kardeşiyle yaşadığı sorunlarda özel gereksinimli çocuğa yaptığı pozitif ayrımcılığa dikkat çeken A19, yaşadıkları deneyimi şu şekilde aktarmıştır:

“Kardeşleriyle bazen yaşıyoruz, kız kardeşine biraz sert davranıyor, sen anla kızım abinin özel olduğunu biliyorsun diyorum eşimde kızını tutuyor haliyle. yapıyor kız ne

yapsın diye öyle şeylerimiz oluyor çözüme kavuşturmak için birinden birinin vazgeçmesini bekliyoruz ya da ilgilerini dağıtıyoruz.” (A19). Benzer bir durumu ise A15,

“Kardeşiyle çok kavga ediyorlar. Onlar kavga edince biz de kavga ediyoruz. Ben onun kulaklığına dokunma diye söylüyorum kıza, eşim de oğlan da hata diyor. Biraz o durumda bizim sakinliğimize bağlı o an bir şey olduysa bizim canımızı sıkan tamam artık hemen birbirimize giriyoruz ama sakinsek takmıyoruz bunlar çocuk nasılsa deyip geçiyoruz.” (A15). Eşikle çatışmasında özel gereksinimli çocuğa yapılan pozitif ayrımcılığa dikkat çeken A14 normal gelişim gösteren çocuğun uyumasını beklemesi gerektiğini, uyuduktan sonra özel gereksinimli çocuğa ilgi göstermesi gerektiğini,

“Hatta eşimle konuştum bunu kızın yanında oğlunu çok şey yapma kız uyuduğunda coşkulu seveceksen sev diyordum. Ama pek dinlemiyordu. Ona ayrı bir düşkünlüğü var.” (A14) sözleriyle desteklemiştir. Katılımcı bir baba,

“Eşim özel çocuğumuzu diğerlerinden daha üstte tutuyor aslında illaki evlat ayırt edilmez ama o bir tık daha yukarda duruyor ben de kız da yaşıt onun da ilgiye ihtiyacı var derim.” (B19) derken yine başka bir anne,

“Eşim çocuğa kızsız benim gönlüm olmuyor. Herkesten daha önemli benim için.” (A9) şeklinde konuya değinmişlerdir. Benzer şekilde eşi ile yaşadığı çatışmayı A4 şu şekilde ifade etmiştir:

“Böyle zaman zaman zorluklar oluyor mesela ikinci çocuğunun olması beni çok zorladı ya o da çocuk, anlayamıyor abisinin durumundan dolayı onunla daha çok ilgilendiğimi, bir de eve geliyorum tekrar onun ödevlerini yaptırıyorum. Hani o da benim evladım ama yapacak da bir şey yok. Süreç içerisinde evet eşimle ilk başta bu olayı güzel karşıladık ama süreç devam ederken yeter dedi o da senin çocuğun... Küçük kızımın ihtiyaçlarını yok saydım.” (A4). Kardeşiyle olduğu kadar akraba çocuklarına karşı da pozitif ayrımcılık yaptığını ifade eden A16 çatışmaya sebep olan olayı,

“Aşağıda eltimin kızı var. Yaşıtlar. Orda mesela'a kötü davranıyor ya o kız, ben sinirleniyorum kızıyorum. Eşim de onlar çocuk diye bana söyleniyor. Yapma böyle diyor. Eşim ona bir hediyeye almak istediğinde hayır ona alma o'a kötü davrandı diyorum. O çocuk diyordu. O öyle deyince ben de'ı savunmaya başlıyorum hep. Aklını başına al diye beni ikna edene kadar konuşur. İçimden istemesem de tamam gelsin oynasın derim.” (A16) bu

sözleriyle aktarmıştır. Kendisiyle konuşmaya çalıştığında eşiyse sorun yaşayan bir baba ise deneyimini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Annesi de ben de üzerine çok düşüyoruz. Haksızlık mı yapıyoruz acaba diye düşünüyorum, abisine. Niye çünkü o da çocuk yani onun da duyguları var. Eşime de hep bunu söylüyorum ama o da durumu tekrar anlatıyor bana sanki bilmiyormuşum gibi.” (B10).

4.3.3. Uzman Desteği Eksikliği

Hayatlarında pek çok değişime neden olan özel gereksinimli çocuğun dünyaya gelmesiyle anne ve babalar oldukça zor süreçler geçirdiklerini araştırma sonuçlarına göre göstermişlerdir. Bu zorlu süreçlerde gerek psikolojik destek gerek manevi destek yetersizliği çektiklerini, bu durumun onları eşler arasında çatışmaya ittiğini vurgulamışlardır. Konu ile ilgili A14,

“Psikolojik destek almalı bence aileler. Ben gittim mesela. İçimi boşalttım rahatladım. Onun söyledikleri bana iyi geldi. Hayat bir şekilde devam ediyor. Sürekli oturup ağlamanın da bir faydası yok. Çocuğa ve anneye zararı var hatta. Eşim daha sabırlı olduğu için o gitmedi. Keşke o da gitseydi.” (A14) sözlerini söylerken, katılımcı bir baba ise,

“Ondan da şey oldu böyle öfke diye yani bir dönem yani böyle agresif öfkeli olduğum dönemler oldu eşim falan da çok söylemişti bir doktora gidelim diye psikiyatriye gidelim diye benim gitmemeyi tercih ettim, zamanla da bu biraz azaldı.” (B4) cümlelerini sarf etmiştir.

Benzer bir şekilde katılımcı özel ücretler nedeniyle eşinin çok fazla yanaşmadığı psikolojik desteğin devlet tarafından ücretsiz verilmesi gerektiğini vurgulamış ve ardından şu sözleri söylemiştir:

“Ne bileyim beni anlayan birilerinin olması seni anlıyorum demesi... Hani bazen tamam hani eşim destektir ama bazen hani ne bileyim başka biri yabancı birine anlatıp teselli vermesini bekliyor insan. Yani ya da ne bileyim sen harikasın güzel yapıyorsun aferin sana bekliyorsun yani böyle şeyleri. Yani (rehabilitasyondakilere) ben dedim ...Keşke annelere bir desteğiniz olsa falan dedim ama olmuyor tabii rehabilitasyonlarda. Bazen insan eşi de olsa rahat konuşamıyor.” (A1). Özel gereksinimli çocuğundan sonra yemek yapacak zamanının bile bazen kalmadığını dile getiren A10, aile içi çatışmalarda bu tür desteklerin önemini,

“Hep diyordum aslında param olsa bir gün çok param olsa böyle ailelere destek olacak bir dernek kurarım diye. Yani en azından bir tas çorba, ya da böyle bir çocuğu varsa psikolojik bir destek, çok önemli. Pek çok sorunu çözebilir.” (A10) sözleriyle desteklemiştir. Eşiyle pek çok konuda çatışma yaşadığını ifade eden A4,

“Aileyi aslında düzenli olarak takip eden bir psikolojik danışman olsa yani şey gibi olmalı oksijen yetersizliği çeken bir hastaya oksijen tüpünün gerekliliği gibi düşünülmeli gerçekten çok ihtiyacımız var. Çünkü yani hayat zaten çok zor tamam bu dünya cennet değil herkes için çok zor bir de böyle özel gereksinimli olan çocuğun anne-babaları için daha da zor.” (A4) sözleriyle uzman desteğinin çatışmaları çözmede ailelere gerekli motivasyonu sağlayacağını ifade etmiştir. Konu ile ilgili hem çevre desteğine dem vuran hem de uzman desteğinin eksikliğine dikkat çeken katılımcı bir baba ise,

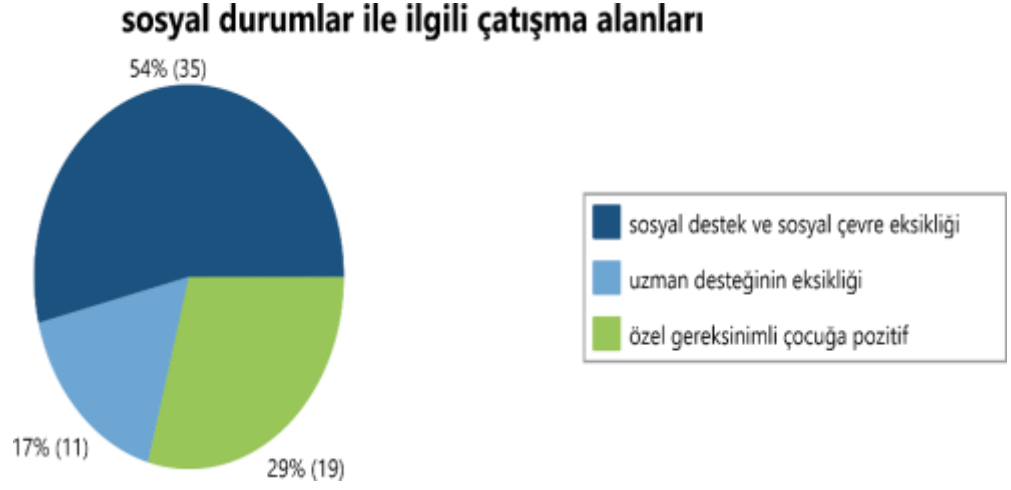
“Mesela psikolojik destek gerçekten yapılması gerekiyor mesela benim ailem var annem babam var, eşim var, akrabalarım var... Özel durumumu onlar çok normal görüyor, benim moralim bozuk dediğimde anlayışlı olmuyorlar ben o sırada çocuğum için ağlıyorum, kimse anlamıyor bir yerde bu destek gerek gerekli çocuklara bakan kişiler çok yıpratıyor.” (B12) sözleri söyleyerek duygularını yansıtmıştır. Uzman desteğinde manevi yardımın da anne ve babaları katkı sağlayacağını düşünen B16, anne ve baba arasındaki gerginliklerin sebebinin inançsızlık olduğunu,

“...Rehabilitasyonda bakıyoruz akşama kadar çoğu baba boşanmış, çoğu anne terk etmiş. Yani hep inançsızlıktan...İyi bir doktor ya da iyi bir psikologla iyi bir hoca ile konuşurmak lazım.” (B16) cümleleriyle desteklemiştir. Son olarak katılımcı bir baba çatışmaları çözmek için aslında bir arabulucuya ihtiyaç olduğunu, bu arabulucunun uzman bir kişi olması gerektiğini şu cümleleriyle vurgulamıştır:

“Çok büyük tartışmalarda bir psikolog gerekli bence. Çünkü insan her zaman kendi sorununu çözemiyor ama 3. kişi bazen gerekiyor. Her zaman değil ama bir görüşükten sonra mesela psikoloğa gittikten sonra insan az çok kendini düzeltiyor bence.” (B19).

Özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların sosyal durumlar ile ilişkili yaşamış olduğu çatışmaların dağılımı aşağıdaki Tablo 4.7’de belirtilmiştir.

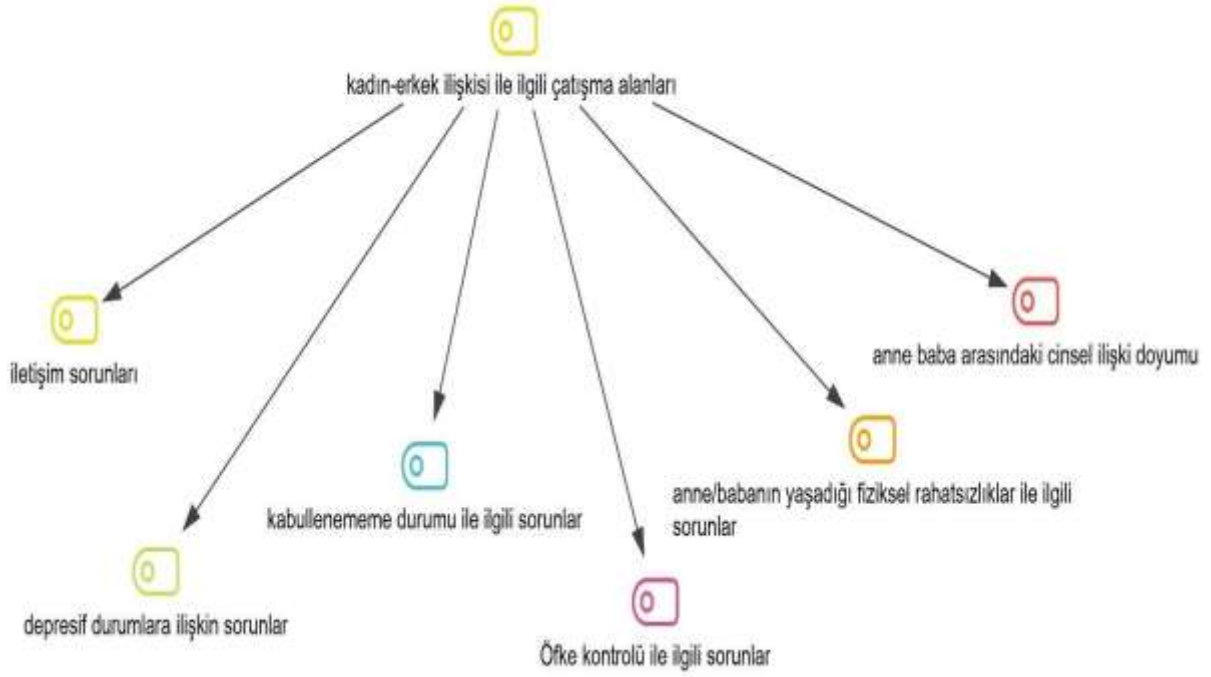
Tablo 4.7 Sosyal durumlar ile ilgili çatışma alanları (MAXQDA 24)

4.4. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Kadın-Erkek ile İlgili Çatışma Alanları

Çalışmada oluşturulan bu tema için toplamda 6 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler; iletişim sorunları, depresif durumlara ilişkin sorunlar, kabullenme durumu ile ilgili sorunlar, öfke kontrolü ile ilgili sorunlar, anne ve babanın yaşamış olduğu fiziksel rahatsızlıklar ile ilgili sorunlar ve anne- baba arasındaki cinsel ilişki doyumu olarak adlandırılmıştır. Kategorileri gösteren Tablo 4.8 aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.8 Kadın-erkek ilişkisi ile ilgili çatışma alanları tema kategorileri (MAXQDA 24)

4.4.1. İletişim Sorunları

Araştırmada, özel gereksinimli çocuktan sonra anne ve babanın yaşamış olduğu çatışmalarda kadın-erkek ilişkisindeki sorunlar da oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Çatışmanın önemli nedenlerinden biri olan iletişim sorunlarının özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babalarda sık sık yaşandığı tespit edilmiştir. Katılımcı bir anne eşi ile iletişim sorunlarından dolayı sıkıntı yaşadığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Zaten o dönemlerde eşimle iletişim haline hiç geçmiyorduk o da çok yoğun çalışıyordu o da bana duygularını yansıtmıyordu ben sürekli ağlıyordum falan biraz sıkıntılı süreçler geçirdik.” (A3). Benzer şekilde başka bir anne çocuğun yoğun bakımından dolayı eşi ile sohbet bile edemediğini,

“Yani zaten o dönemler oturalım bir çocuklarla birlikte oynayıp, sohbet edelim diye bir şey yoktu. Çocukla ilgilenmekten dolayı. Bir sohbetimiz yoktu. 24 saat çocuğa odaklandığımız için.” (A14) sözleriyle desteklerken hem çalışan hem de özel gereksinimli çocuğu olan başka bir anne eşiyle yeterli iletişime geçemediklerini,

“Yani kötü oluyorsunuz ben şey oluyordum, çocuklar uyuduktan sonra uyuya kalıyordum onları uyuturken konuşma zamanımızda gidiyordu. O da uyandırmıyordu uyuyup kalıyordum. Ona bozulduğunu biliyorum. Çünkü sadece o zamanlar sohbet edebilecek zamanımız oluyordu. Bir de zaten işe gidiyorum 8-5 çalışıyorum. Diyordum yani beni klonlayın.” (A1) cümleleriyle aktarmıştır. Yine çocuğundan dolayı yaşadığı uykusuzluk sebebi ile iletişim sorunları yaşadığını ifade eden A10,

“O kadar çok üstümde uykusuzluk sinirlilik yorgunluk vardı ki. Ne onu anlayabildim ne beni anlayan oldu.” (A10) sözünü söylemiştir. Özel gereksinimli çocuğunun eğitim alabilmesi ve işini bırakmamasından dolayı bir süre eşiyle ayrı yaşayan katılımcı bir baba,

“Ne oldu 15 günde bir gelebildim, izinler 15 güne birdi. Aslında işin sonu gibiydi ama iş uzadı. Yani bir 3 sene ayrı gayrı gibiydik, ben gittim geldim. O biraz zor oldu orası bizi biraz yıprattı uzakta olmak, iletişimin haliyle azalması...” (B2) eşiyle yaşadığı çatışmayı bu şekilde dile getirmiştir. Çalışmada iletişim sorunlarından dolayı çatışma yaşayan başka bir anne, eşi ile ilgili,

“Kadın ve erkek iletişiminde bir kere erkeklere empati özelliğinin eklenmesini öneririm. Bir kasetle yüklesinler onu ya da hipnotize falan etsinler.” (A4) cümlelerini sarf etmiş, yine aynı katılımcı konuşmasına şu sözleri eklemiştir:

“Normal gelişim gösteren bir çocuk olsaydı diyorum'le bir yaş var arasında yeğenim var yani şimdi onun gibi olsaydı kesinlikle hayatımda böyle olmazdı. Bunu bazen evet düşünüyorum. Ne eşimle ilişkim böyle olurdu ne ben böyle olurum, ne benim sosyal hayatım böyle olurdu. Evet her şeyim kökünden etkiliyor.” (A4). Eşi ile yaşadığı sorunlardan sonra ona karşı kendini uzak hisseden bir başka anne ise iletişimin önemini şu sözleriyle desteklemiştir:

“Hep aramız soğuk ısınamıyorum, ...ikimiz onun için katlanmak zorunda oluyoruz ama ikimizin ilişkisi dersiniz çok da iyi değil yani.”(A8). Pek çok anne babanın birbirlerini yeterince dinlememe ve anlamamasıyla ilgili sorunları olduğu tespit edilen çalışmada bir anne,

“Ona kıızıyordum. O beni anlamıyor gibi hissediyordum.” (A16) dedikten sonra sözlere şu şekilde devam etmiştir:

“Eşim, ... kapıdan girerken bir gülümse başka bir şey istemiyordum diyordu. Ama ben o günün tüm stresini eşimden çıkarıyordum. Bunu bilinçli olarak yapmıyorum ama o gün ne yaşadysam o gün biriktirip biriktirip akşam yemekte ona kusuyordum. Şöyle yaptım böyle yaptım tuvalete bile gidemedim millet şöyle böyle. Bütün suçu eşime kesiyordum.” (A16). Yine başka bir anne ise konu ile ilgili

“Maalesef yine bir bay ve bayanın düşünceleri ve hisleri bir olmuyor her ne kadar derdimiz ortak olsa da bu konudaeşimin beni anlaması mümkün değil.” (A6) bu sözleri söylemiştir. Başka bir anne yaşadıklarını eşiyile paylaşamadığını, paylaştığında yeterince anlaşılmadığını,

“Çok istedim çocuk. Oğlum benim son şansımı yoksa evliliğim bitecekti. Çok istedim çok yalvardım. .. yıl sonra oğlumun da böyle olması (ağlıyor) nasıl anlatayım? Kimse anlamıyor derdimi. Kimse bilmiyor eşim dahi. Anlatıyorum anlatıyorum hala diyor niye böyle niye böyle?” (A13) sözleriyle ifade etmiştir. Çalışmaya katılan bir anne,

“Çok fazla tartışma yaşadık o dönemde. Hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu eşim, hiçbir şey yok ne olacak her şey normal gibi davranıyordu. Bence normal değil bak bizim çocuğumuz böyle bizim çocuğumuz hiç duymuyor, o hiçbir şey olmamış gibi davranıyor duygularını hiç yansıtmıyor. Sen hiç üzülmiyorsun bizim çocuğumuz böyle olduğu için sen çaba göstermiyorsun diye ben çok söylüyordum.” (A3) eşinin duygularını yansıtmaması ve durumu normalleştirmesinden dolayı yaşadığı sorunu bu şekilde ifade etmiştir. Başka bir katılımcı anne ise eşi ile hiç sohbet etmediklerini iletişimin çok kopuk olduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Bizimki çok monoton gelip buraya yatar ben hemen yemek telaşına girerim yemek yedikten sonra çay var mı der evet oldu derim gelip TV izler telefon oynar bir oturup sohbet edelim, günün nasıl geçti, çocuklarla zamanın nasıl geçti ne ben ona sorarım ne o bana soru sorar.” (A5). Aynı katılımcı şu sözleri ilave etmiştir:

“Biz normal hayatımızda da öyle özel şeyleri konuşamayız birbirimizle. Konuşturamaz yani eşim öyle söyleyeyim. O artık istemeyince sessiz kalıp devam ediyorum işe öyle

söyleyeyim.” (A5). Yaşadıkları zor günlerde eşiyile konuşamadığından yakının başka bir anne ise,

“Eşim sinirli işte biraz. Hiç konuşmam. Eşimle empati kuramıyorum. Susarım ağlarım sürekli içimi boşaltırım. Sonra çıkarım oğluma sarılırım. Ona da çok belli etmiyorum ağladığımı üzülüyor sonra.” (A13) ifadesini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı ise,

“Bir dönem çocuğun yatağını salona taşıdık komşular rahatsız olmasın diye. Çünkü gece sürekli ağlıyordu. İlla ki zor dönemler geçirdik. Aylarca evin içinde kaldık. Uykusuzluktan sinirlerimiz yıprandı. Sosyal hayatımız aylarca hiç olmadı. Birbirimizle o dönem hiç konuşmuyorduk.” (A14) cümlelerini sarf etmiştir. Düşündüklerini eşiyile paylaşmadığını söyleyen bir baba ise,

“Ben kendim çok anlatmadım eşim başkasına anlatırken duymuştur ama az buçuk anlıyor eşim sonuçta.” (B9) diyerek eşiyile arasındaki iletişim sorununu belirtmiştir. Benzer şekilde başka bir baba da eşiyile fazla iletişiminin olmadığını şu sözleri ile desteklemiştir:

“Bazı günler akşamları eşimle sohbet ettiğimiz olur. Keşke ben de çocuğumu yürüyerek bakkala götürebilseydim demiştim mesela ki kolay kolay bunları konuşmam hep içimde yaşarım, çok konuşmayız.” (B6). Çalışmaya katılan bir baba ise kendi annesinin ve babasının da onlarla birlikte yaşadığını bu durumda iletişimsel olarak zorluklar çıkardığını ifade edip şu sözleri söylemiştir:

“Bazen çok yaramazlık yapıyorlar. Eşim onlara kızıyor. Babaannesi ona kızıyor bağırma çocuklara diye. Bu sefer çocuklar yüz buluyor. Ablası bu sefer tartışıyor. Ben de sinirleniyorum. Annemin de eşime kızması beni ona karşı dolduruyor.” (B20). Anlaşılmanın önemine vurgu yapan başka bir katılımcı ise,

“Anneler her zaman fedakar. Hiçbir anne çocuğunu bırakıp gitmez. Ama baba öyle değil. O yüzden babalar biraz daha annelere sevgi ile yaklaşınlar. Anlasınlar annelerin halinden. Biraz ilgi biraz sevgi daha çok mutlu eder.” (A13) sözleri söylerken, eşine bir işi yapması konusunda onu uyarmadan harekete geçmediğini, kendisini anlayamadığını ifade eden bir anne,

“Akşam oturduğumuzda konuşuyoruz, çözüm bulamayız bir konuda. Eşim yönlendirilecek biri, şöyle yap dediğinde yapacak birisi. Onu da ben demek istemiyorum artık. Ben yapabilirsem yapıyorum, yapamazsam benim dememle değil de kendisi fark etsin

istiyorum. Çünkü o konuda biraz gerçekten yoruyor insanı.” (A10) cümleleriyle durumu özetlemiştir. Son olarak katılımcı bir baba eşiyle iletişimde yaşadığı sorunları şu cümlelerle desteklemiştir:

“Ben unutmamaya başladım artık ben de bazı şeyler kolay kolay gitmemeye başladı. Niye büyütüyorsun, niye abartıyorsun? Böyle olmasına gerek yok. İşte ben bak zaten unuttum senin söylediklerini der ama ben bazen unutmuyorum. Hatta bazen diyorum ki ben artık yoruldum. Hani seni sevip sevmek ile alakalı değil dinlemekten yoruldum çünkü hep dinlemek zorundasın. Dinlesen bir türlü dinlemeden bir türlü. E bu da ister istemez tükenmişlik sendromu başlatıyor bazı durumlarda.” (B3).

4.4.2. Depresif Durumlara İlişkin Sorunlar

Araştırmada özel gereksinimli çocuğun dünyaya gelmesiyle anne ve babanın yaşamış olduğu yoğun stres ve kaygıların depresif durumlara sebep olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kadın-erkek ilişkisinin bu depresif durumlarla birlikte kötü etkilendiği, anne ve babaların bu konu ile ilgili çatışmalar yaşadığı tespit edilmiştir. Katılımcı bir anne, yaşadığı bunalımda eşi ile çatışma deneyimini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tartışırken eşim benim ağlamama çok sinirlenir. Ağlayınca ne değişti kendini mahvettin diye. O bana üzülüyor için açıkçası. Hep konuşuyordu benimle 1 saat 2 saat.” (A16). Yine yaşadığı stresten dolayı anne sütünün kesildiğini ve o dönemi depresif şekilde yaşadığını söyleyen başka bir anne,

“Sürekli böyle depresif, ağlamaklı... Zaten bu yüzden sütüm kesildi, mamaya geçince kendimi daha da kötü hissettim işte ona mama veriyorum, anne sütüm azaldı diye çok kötü sorunlar yaşadım, kendimi suçladığım dönemler çok oldu.” (A3) söylerken, başka bir katılımcı anne ise çocuğuyla ilgili yaşadığı sorundan dolayı tekrar kötüleştiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“İlaçlarım var, depresyon tedavisi görüyorum. Çıkışlarım oluyor zaman zaman. İyi gidiyordum aslında yani bir buçuk sene tedavinin ardından bu nisan ayında falan da yani bayağı iyiydim. Hatta doktora da güle oynaya gittim. Bakın ben artık iyi oluyorum diye fakat daha sonra’i kaybettik, evden kaçtı bulamadım saatlerce aradım. O beni çok dibe

çektii.” (A4). Aynı katılımcı anne yaşadığı depresyondan dolayı eşiyle ilişkisinde ciddi değişimler olduğu belirtip,

“Eşimle ilişkiime gelince yani çocuktan sonra ikimiz de çok değiştik. Bu olayda o da ayrı bunalıma girdi kabul etmese de. Ben zaten depresyon tedavisi görüyorum. İkimiz de çok zorlanıyoruz. Hala aynı, eskisi gibi değil yani eser kalmadı, bazen kendimi gerçekten böyle boğuluyormuş gibi hissediyorum. Eşimle ilişkimizi düşününce eğer yapabilsem yani şu anda yapabilsem ondan ayrılırdım.” (A4) bu sözleri eklemiştir. Katılımcı bir baba, tanı konulduktan sonra bunalım yaşadığı zamanları şu şekilde açıklamıştır:

“Dediğim gibi boşluğa düştüm. Kendi başıma rehavete çekildim. Derdimi anlatmadım. Çünkü karşıdaki zaten benim derdimi anlamıyor. Kendi başıma sabahlara kadar konuşma, ne olur ne biter, ağla ağla... Çok ağladım. Çok boşluğa düştüm. Ama onun için ayakta durmam lazım dedim. O dönem bence eşim benim yaşadıklarımı fark etmedi bile.” (B14). Depresif belirtilerinin yoğun olduğu dönemde eşinden destek beklediğini dile getiren katılımcı,

“Haliyle bayan olarak bizim farklı beklentilerimiz oluyor. Hele bir de yaş ilerledikçe çocuklar arttıkça e yeter artık... Hani biraz böyle şey moduna girdiğimiz muhakkak oluyor bu da yine bu ilk başta konuştuğumuz gibi psikolojik çöküş yaşadığımız zamanlarda olan bir şey bir tık daha fazla ilgi bekliyoruz.” (A17) derken, eşinin bunalım yaşadığı dönemde katılımcı bir baba, kendisinin de yıprandığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Eşimin tek sıkıntısı, üzüntü... İlk aylarda yani böyle hakikaten aşırı üzüldü hani böyle dünyası yıkıldı derler ya ilk başta bir öyle oldu. Yani 3-4 ay biraz öyle geçti onun için, onun bu hali beni de yıprattı.” (B1). Araştırma sırasında yapılan bir görüşmede ise sık sık ağlayarak psikolojik durumunun kötü olduğunu dile getiren anne, depresif durumlarından dolayı intihar etmeyi düşündüğü bir dönem olduğunu, bu dönemde eşi ile de çatışma yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“En çok intiharı düşündüğüm dönem kendimi çok suçladığım dönemdi. Kendimi çok kötü hissediyordum. Çok ağırdı benim için. Eşimi falan gözüm görmüyordu.” (A16). Benzer şekilde katılımcı bir anne yaşadığı depresyonda eşiyle farklı düşündüğünü,

“Dağıldık yani nasıl diyeyim size gerçekten çok zor bir süreç toparlanamadım alışamadım. Eşim bunun doğru olmadığını düşünüyordu. Ben içime kapandım.” (A15) sözleriyle dile getirirken, başka bir anne ise özel gereksinimli çocuktan sonra depresyon

yaşadığını ve bu dönemde eşi tarafından aldatıldığı için daha büyük stres altına girdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir şeyini o dönemlerde yakaladım. Çok zoruma gitti. (ağlama) Şimdi adamdan nefret duyuyorum inanın Hiç beklemediğim bir yerden geldi beklemezdim yani asla, çok vuruldum eski halime dönemiyorum..... Çocuklar bile diyor ki anne sen eskiden hep gülerdin.” (A8). Yaşadığı depresyon ile birlikte zararlı alışkanlıklar edindiğini, eşi ile çatışmalar yaşadığını dile getiren bir baba,

“Çok kötü hissettiğimiz zamanlar oldu. Dediğim gibi işte teselli bulduk. Tabii insan ister istemez yapıyor. Tamam inanıyoruz, inancımız yerinde elhamdülillah ama nefis... Kendimizi rahatlatmak için anlık da olsa o tarz şeylere başvurduk. Eşim de memnun değil tabii.” (B5) söyledikten sonra sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Ya ister istemez biraz küskünlük oluyor insan tabii bir baba için kolay değil her şeyi düşünmek zorunda. Anne de düşünmek zorunda ama baba gibi değil... Babaninki biraz daha ağır yani. Tabii biraz kendimiz yıprattık, manevi maddi yıprandık. O ayrı bir şey bir içiyorsak iki içtik teselliye başka şeylerde aradık.....Kafa dağıtmak için işte arkadaş ortamlarına girdim ama onlarda çözüm olmadı tabii.” (B5). Eşinin, verdiği tepkilere sert çıkışmaları sebebiyle depresyon dönemlerinde kendine alternatif çözüm yolları bulduğunu dile getiren A20,

“Ağlıyorum, duygulanıyorum. Bazen kötü rüyalar görüyorum. Bunalıma giriyorum ara ara. Eşim ne oldu yine niye böylesin diyor. Bunaldığımda oturup TV izliyorum. Ona belli etmemeye çalışıyorum.” (A20) sözleri söylerken, başka bir anne benzer şekilde ağlama tepkisine eşinin sert tepkiler verdiğini şu sözleri ile desteklemiştir:

“Ağlamayı bırak, ağlayacaksan ağla gece yarısına kadar ağla ama ağlamayı bitir ve çocuğun için yola koyul dedi. Ondan sonra tabii... Ama işte ağlıyorsunuz.” (A1). Çalışmaya katılan bir baba ise eşinin depresyondaiken yaşadıkları kaygılar sebebiyle, aynı zamanda depresif tepkilerinden dolayı çatıştıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben de ona hep ne yapıyorsun yeter iyi ol artık diye çıktım. Orada yol kat edemedik. Psikolojik destek de alıyor ama onun ileriye düşünmesi, hep kaygılı hali... Hep bir sonraki adımı düşünüyor. Ya bugün buradayız bunu düşünelim bunu yapalım diyorum. Ama o gelecekte korkularıyla bugününü de bitiriyor. Bizi de bitiriyor.” (B4). Özel gereksinimli

çocuğundan dolayı sürekli ağladığını ifade eden bir anne depresyonda olduğu dönemleri şu şekilde ifade ederken,

“Ben dedim ki yani ikimiz de ölelim istedim. Yani ilerisini göremiyorsunuz bundan 5 yıl sonrasını 10 yıl sonra 15 yıl sonra ne olacağını göremiyorsunuz, işte askere de mi gidemeyecek diyordum ve ağlıyordum işte kuş sesini de mi duyamayacak diyordum ağlıyordum.” (A3), başka bir anne ise çocuğunun ağır sağlık sorunlarından dolayı riskli bir hayatı olduğunu ve bundan dolayı kaygılarının yoğun olduğunu şu sözler ile özetlemiştir:

“Bazen diyorum ki ölseydi şu ana kadar belki unutturduk, bu kadar anıyı biriktirmek de çok zor bir noktada. O olsun diye çabaladık, o yaşasın diye çabaladık, çok garip bir duygu ya. İnsanın ilerde ne kadar yaşayacağı belli değil ya da belki... vefat ettikten sonra ya da belki biz öleceğiz bilmiyorum ama...’a öyle bir şey olduğu zaman o kadar çok şey biriktirmiş olacağız ki, aslında bunu biz yaptık yani. Aslında iyi mi kötü mü bilmiyorum. Eşim iyi yaptık diyor ama ben biraz kararsızım.” (A10).

4.4.3. Kabullenememe Durumu ile İlgili Sorunlar

Araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babalarda kabullenememe durumu oldukça sık rastlanmış, bu durumu kolay aşan ailelerde çatışmalar genelde yapıcı iken, kabullenme süresi geciken ailelerde çatışmaların daha yıkıcı olduğu gözlemlenmiştir. Eşinin yaklaşık 10 yıl çocuğunu kabullenemediğini ifade eden bir anne yaşadığı deneyimi şu şekilde aktarmaktadır:

“Çok kötüydüm. Hiçbir derdini anlatacak kimse yok. Eşıme anlatıyorum o da zaten öyle. Bu çocuk niye böyle? Çok hareketli hiperaktif deyip duruyordu. Eşim biraz eziyet etti bana.” (A13). Aynı anne başka bir ifadesinde, *“Ya biraz eşim kabullenemedi o biraz sıkıntı yarattı hala da kabullenemedi. Bu yüzden psikolojik sorunlar yaşadım ben de.”* (A13) şeklinde durumu özetlemiştir. Katılımcı bir baba ise eşinin kabullenme konusunda sıkıntı yaşadığını, hamileyken geçirmiş olduğu rahatsızlıklardan dolayı çocuğunun özel gereksinimli olduğunu düşündüğünü,

“Çocuğumuz oldu, işte hamileyken şunu mu yedim ondan dolayı mı oldu, işte antibiyotikler kullandım, bundan dolayı mı oldu.... Hani bazen de kabulleniş gerekir. Çünkü bence sorunu çözebilmek için önce kabullenmek sonra çözüm sürecine girmemiz lazım.

....'nin kabullenmesi uzun sürdüğü için bizde de o süreçte tartışmalar, yanlış anlaşılmalarda.... Sen daha çok ilgilisin, ben ilgili değilim. Sen daha çok seviyorsun, ben sevmiyorum tartışmaları sürekli süre geldi.” (B3) sözleriyle dile getirirken başka bir anne kabullenmede yaşadığı zorlukları şu şekilde aktarmış,

“Yani şöyle şuranıza oturuyor, kabul edemiyorsun. ...İnsan hep hayal kurar ya. Yani hep bir hayal işte cinsiyetini de öğrendikten sonra okula gidecek, şey yapacak işte askere gidecek, doktor olacak öğretmen olacak.... Bir kere bu hayallerimizin hepsi bir anda yıkılıyor. Onun için koyduğum bir hiçbir hayal gerçekleşmeyecek. O biraz ağır geliyor açıkçası.” (A4) ardından,

“Neden ya da böyle olmasaydı demek istemiyorum. Sonuçta olmuş yapacak bir şey yok ama bazen insan düşünmeden edemiyor. Özellikle yaşlılarını gördüğüm zamanlarda bu benim daha çok gözümün önüne geliyor. O hayatta bir özlem duyuyorsunuz.” (A4) şeklinde açıklamada bulunmuştur. Kabullenme konusunda sorun yaşadığını ifade eden bir baba,

“Yani ilk başta böyle bir şey yapamadım... Nasıl söyleyeyim kabullenemedim.”(B4) cümlesini söylerken, başka bir katılımcı baba,

“Kabullenmem belki 3-4 yılı bulmuştur yani. O zaman hanımla da aramız bozuktur.” (B12) sözlerini söylemiştir. Çalışmaya katılan B2, “Kabullenme olmadan önceki süreçte sabaha kadar uyumadığım, çok düşündüğüm, kendimi kötü hissettiğim zamanlar oldu...” (B2) sözlerini sarf ederken bir anne ise kabullenememe sürecini, “Neden böyle oldu benim çocuğum, kimsede yok niye benimkinde böyle deyip çok ağlıyordum, eşim oralı değildi.” (A3) bu sözlerle dile getirmiştir. Eşinin kabullenme konusunda ciddi zorluklar çektiğini ifade eden bir baba,

“....çok karamsar biridir..... savaşmayı asla tercih etmez. Ben aynı duyguları ona da hissettirmeye çalıştım. Burada da bizim zaten çatışmalarımız devreye girdi o işte sen duygusuzsun sen hiç üzülmiyorsun dedi. Üzülme sadece gözyaşıyla olmuyor insan ağlamadan da üzülebilir, düşünebilir, düşünerek de üzülebilir. Bunu illa dışarıya belli etmek gerekmez. Millete şov yapar gibi bizim çocuğumuz da böyle bir durum var, ne yapacağız biz diye yalvarmayı sevmemişim için ben başka bir yoldan gittim o tamamen zıt bir yoldan gitti.”(B3) yaşadığı deneyimi bu sözlerle aktarmış, anne ise,

“Eşim bu kadar kendini yıpratmana gerek yok. Bak her şey daha iyi olacak diyordu...ameliyat olan çocukları gönderiyordu bak böyle konuşuyorlarmış diye. Ya o beni hep ileriye çekmeye çabalıyordu ama ben yas sürecini tamamlayamadığım için sürekli başa

dönüyordum. Kabullenme aşamasını yapamadım, ben hep başa dönüyordum kısır döngüdeydim.” (A3) bu şekilde durumu özetlemiştir. Kabullenme konusunda başarılı olamadığını düşünen bir anne,

“Hala içimden keşke olmasaydı diyorum ama kabullenmek çok işe yarıyor. O çocuklar eksik çocuk değil bir hediye aslında ben bunu yapamadım. Ben artık bunu aşmaya çalışıyorum.” (A16) cümleleriyle hislerini anlatırken, bir baba ise,

“Valla üzüldük yani bazen belki kahrettik. Belki isyan ettik haşaa ama dedik ki bizim başımıza niye geldi bu, niçin geldi ki, niye oldu ki? Eşim benim gibi değildi ama.” (B13) yaşadığı deneyimi bu şekilde aktarmıştır. Kabullenmeyle birlikte eşi ile arasındaki çatışmaların azaldığını dile getiren bir baba,

“Bunun gibi eşimle aramda işte haliyle ilk başta şey oluyor o kabullenme sürecinde biraz sıkıntı oluyor tabii de sonra ama yani şey aştık. Çocuğun gelişimi oldukça, kabullenme oldukça, biraz daha artık o süreçleri geride bıraktık.” (B1) ifadesini kullanmıştır. Yine başka bir baba bu durumun Allah tarafından geldiğini bilerek hareket etmesi gerektiğini eşine ifade ettiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Kabullenmesi lazım. Allah’tan gelen bir şey olduğuna inanması lazım. Akşama kadar ben senin çocuğuna baktın sen benim çocuğuma baktın diye olursa olmaz.” (B16). Benzer şekilde Allah inancının kabullenmeye etkisi olduğunu dile getiren bir başka baba,

“Bunu kabullenmemiz lazım. Şimdi niye böyle oldu diyemem. Allah vergisi. Bu rahatsızlık eşim tarafından geliyor. Bugüne kadar demedim neden bu senden oldu demedim. Ama insanın hep aklında oluyor böyle şeyler.” (B20) şeklinde düşüncelerini aktarmıştır. Yine başka bir katılımcı eşiyile ilgili yaşamış olduğu deneyimleri şu sözlerle ifade etmiştir:

“Eşimin biraz şey oldu kabullenemedi, onu da ben teselli ettim, yapacak bir şey yok... Allahtan sonra sevdirdi Allah çocuğu, yoksa mahvolmuştuk.” (B8). Son olarak bir anne ise,

“.....Eşimle de aynı şekilde. Hep tartışıyorduk açıkçası. O benden daha iyiydi. Daha çabuk alıştı. Yapacak bir şey yok bu bizim evladımız biz kendimiz böyle olsun istemedik, bir şey de yapmadık. Rabbimden geldi, biz onu kabulleneceğiz bu bizim imtihanımız dedi.” (A16) şeklinde eşinin kendisine açıklamalar yaptığını dile getirmiştir. Aynı katılımcı konu ile ilgili şu cümleleri eklemiştir:

“Bak ben desteğim sana kızmıyorum hani sen de kendine gel, böyle yaşamaya alış,’ı kabullen diyordu. Ama ona da kızılıyordum.....Ağlamaktan yine yüzü gözü şişmiş görünce sinirleniyordu tartışmaya başlıyorduk. Sesler yükseliyordu.” (A16).

4.4.4. Öfke Kontrolü ile İlgili Sorunlar

Çocuğuna tanı konulan bazı anne ve babaların yapılan araştırmada öfke kontrolü ile ilgili sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Yaşadıkları öfke probleminin çatışmalara sebep olduğunu söyleyen anne ve babalar bazı durumlarda yıkıcı şekilde çatışmalar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. A17 konu ile ilgili,

“Bazen kafamın dolduğu anda gücümün yetmeyeceğini hissettiğim anda tek patladığım kişi eşim. Ona patlamazsan çocuklara patlamak zorunda kalacaksın.” (A17) şeklinde düşüncelerini dile getirirken çocuğunun hayata gelmesiyle o dönemde çok fazla öfke sorunu yaşadığını dile getiren bir anne,

“Şimdi geriye de baktığımda, keşke biraz daha sakin olabilseymişim. Çok stresimi yansıttım.” (A10) cümlesini kurmuştur. Bir baba,

“...bazı sinir problemleri de çıkmaya başlıyor belki hayatın stresi belki çocuk var o olayın temelinde, ben başka insanlardan alıyorum hırsımı. Bunun cevabını veremiyorum bazen.” (B3) cümlesiyle yaşadığı öfkenin çocukla alakalı olup olmadığını sorguladığını dile getirmiştir. Her iki tarafın da öfke problemi yaşadığını belirten bir anne çatışmalarında bu durumun etkililiğini şu deneyimini aktararak vurgulamıştır:

“Yani çatışma yok desem yalan olur tabii ki var. O da çok parlıyor, iki tarafta çok öfkeli. Benim bu hale gelmemde onun payı var.” (A8). Eşinin isteklerine karşı öfkesini kontrol edemediğini dile getiren bir baba,

“Öfke sorunumdan dolayı eşimin ya da benim, kendimizi kötü hissettiğimiz zamanlarda daha çabuk sinirlenebiliyorum. Onun isteklerine de daha çabuk sinirleniyorum. O genelde çok seslenmez, ben de öfkelenirim ama sonradan durulurum.” (B6) cümlelerini sarf ederken, başka bir baba öfkeli olduğu bir dönemi şu şekilde aktarmıştır:

“Ondan da şey oldu, böyle öfke diye bir dönem yani böyle agresif öfkeli olduğum dönemler oldu. Eşim falan da çok söylemişti bir doktora gidelim diye. Psikiyatriye gidelim diye. Ben gitmemeyi tercih ettim zamanla da bu biraz azaldı.” (B4). Eşiyle yaşadığı çatışma deneyimlerini bir baba,

“Dövüşürüz kavga ederiz şey ederiz ama yapacak bir şey yok. Her ailede olduğu gibi. Atışırız. Kızar bağıırır çağırır. Kızır bağıırırım, öfkelenirim, çok hızlı parlayan bir insanım ama şiddet olmaz.” (B13) sözleriyle aktarmıştır. Eşine göre kendisinin çok daha fazla öfkeli olduğunu dile getiren anne ise eşi ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

“Eşim çok sabırlıdır. Ben çok çabuk sinirlenirim. Bazen diyorum ona peygamber sabrı vermiş diye. O da bana sen çok sabırsızın der hep.” (A14). Eşinin sinirli olduğu dönemde yaşadığı durumu anlatan bir anne,

“Çünkü sinirlendiği zaman hani her erkek gibi gözü görmüyor bayağı. Hani ben de böyle zaman geçtikçe korktum. Çok uzak hissediyordum. Hani bu konularda bir tabir var ya "ev arkadaşı" biz aynı ev arkadaşınız gibi hissediyorum öyleyiz yani.” (A4) yaşadığı olayı bu şekilde betimlerken, başka bir anne ise,

“Çok kavga ederiz. Çıldırır. Baya kızır bana. Çocuklarıma iyi davran der. Seslenmem ben ona. Sakinleşmesini beklerim. Ben çocuklara kızınca da bana söyler. Halbuki ben çocuklarıma kötü davranmıyorum onlar sürekli kavga ediyorlar telefon için. Onların o kavgası da beni sinirlendiriyor.” (A20) şeklinde açıklamada bulunmuştur.

4.4.5. Anne Babanın Yaşadığı Fiziksel Rahatsızlıklar ile İlgili Sorunlar

Özel gereksinimli çocuktan sonra anne babalarda, bu araştırma sonucuna göre bazı fiziksel rahatsızlıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Genel anlamda baş ağrısı, mide rahatsızlıkları yaşansa da tiroit gibi hastalıkların da nüksettiği katılımcıların olduğu tespit edilmiştir. Yaşadıkları fiziksel rahatsızlıklardan dolayı eşleri ile sorunlar yaşayan anne ve babalar, yaşadıkları çatışmaları dile getirmişlerdir. Konu ile bağlantılı olarak bir anne,

“O kadar çok üstümde uykusuzluk, sinirlilik, yorgunluk vardı ki. Ne onu anlayabildim ne beni anlayan oldu.” (A10) diyerek deneyimini söylerken, başka bir baba,

“Eşimde moral bozukluğu, halsizlik, bitkinlik, hep uyuma hal vardı. Hep hastaydı. Bize de kötü hissettiriyordu.” (B4) sözlerini dile getirmiştir.

“Stresten geçenlerde yüzümde uyuşukluk ve aşırı bir ağrı hissettim. Beni anneme götür ben çocuklara bakamam çok hastayım dedim. İstemedi başta. Eve gitsem biliyorum ki asla bakmayacak çocuklara. Bakacak halde değildim. Ne olur anneme gidelim dedim anneme gittik zorla.” (A4) cümleleriyle yaşadığı fiziksel rahatsızlıktan dolayı eşinden yeterli desteği göremediğini ifade eden bir anneyle benzer görüşleri olan başka bir anne fiziksel belirtilerin çatışmalara sebep olduğunu şu sözleriyle desteklemiştir:

“Hani ben sırtım ağrıyor dediğimde, o yardımcı oluyor mecburen kucağına alıyor bazen psikoloji kaldıramıyor, birbirimize yüksek sesle konuştuğumuz oluyor. Ben de yorulduğum, ben de bittim dediği oluyor.” (A19). Bir katılımcı ise eve geldiğinde fiziksel belirtilerinin arttığını, eşinin bu duruma tepki gösterdiğini,

“Eve gelince neden böyle değilsin diyordu. Başkalarına yardım ediyorum ama eve gelince bir baş ağrısı başlıyor. Kalkıp kahvaltı bile hazırlayamıyorum. Sustum dinledim. O kızdı sorunun benimle mi büyük çocukla mı dedi. Eşime haksızlık ettiğimi biliyorum ama elimde değil.” (A16) sözleriyle dile getirmiştir. Katılımcı bir baba ise eşinin yaşamış olduğu tiroit problemlerinden dolayı,

“Rahatsız olduğu dönemler çok oluyor fiziksel olarak. O dönemler biraz beni geriyor.” (B6) cümlelerini sarf etmiş, çatışma yaşadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde B4,

“Baş ağrılarım oluyor çok ciddi. Bir de bazen çok bitkin hissediyorum. Midem kötü oluyor. Bir şey yapmak istiyor eşim, sonrasını düşününce pilin bitiyor. Daha gitmeden yoruluyorsun.” (B4) diyerek fiziksel rahatsızlığından dolayı eşi ile çatışma yaşadığını ifade etmiştir.

4.4.6. Anne Baba Arasındaki Cinsel İlişki Doyumu

Yaşadıkları yoğun ve stresli dönem ile birlikte çalışma katılan anne ve babaların çatışma yaşadığı bir diğer konunun cinsel ilişki doyumu olduğu tespit edilmiştir. Bazı anne ve babalar cinsel ilişki ile, kadın ve erkek olarak özel vakit geçirmek, hediyeleşmek olarak tanımlamalarda bulunmuşlar ve deneyimlerini aktarmışlardır. Bazı anne babalar ise cinsel arzu, istek ve cinsel birliktelikleri ile ilgili yaşadıkları çatışma deneyimlerini aktarmışlardır. Konu ile ilgili bir baba,

“Yoruluyor kadın. Yorulunca ister istemez sorunlar oluyor benim tarafımdan. Sineye çeker, genelde sessiz olur eşim hep özel ilişkimizde.” (B9) şeklinde ifadelerde bulunurken başka bir baba romantik deneyimleri ile ilgili,

“Yani romantik derken tabii ister istemez insan bazı şeyleri düşünemiyor insan. İstek en minimum seviyeye düşüyor çünkü oraya yoğunlaşıyorsun, çocuğa. Çok büyük sıkıntılarımız olmadı ama ufak tefek boş vermişliklerimiz oldu öyle söyleyeyim.” (B5) açıklamada bulunmuştur. Katılımcı bir anne,

“Valla ben isteğim falan yok ondan da. O da şey yapmıyor fazla. Elimden geldiği kadar onu da mutlu yapmaya çalışıyorum yani. Ama arada sinirlendiği oluyor.” (A13) diyerek deneyimini aktarırken, başka bir anne ise özel gereksinimli çocuğu ile birlikte uyumak zorunda olduğu için eşiyle yaşamış olduğu çatışmayı şu şekilde ifade etmiştir:

“Sadece işte biraz cinsel yönden her zaman her istediğini yapamazsın var akşam yanımızda yatıyor onu farklı bir odada yatıramıyorum. Onun ne zaman kalkacağını ne yapacağını bilemem. O bizi tabii etkiliyor.” (A18). Benzer bir durumu yaşadığını söyleyen B13 konu ile ilgili,

“Romantiklik mi kaldı? Bizim romantikliğimiz çocuk. Ayrı yatma olayı dersin o da oluyor. Bazen çocuğun yanında yatıyor.” (B13) şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Bir anne,

“İkimizin de bedeni ve zihni yorgun. Eski gençliğimiz pek yok diyebilirim (gülme) Annelerimiz derdi, çocuklar büyüdükçe dertleri de büyüyor... Sohbet edebiliyoruz eğer sağlık problemim yoksa onun istediğini de yaparım ama benim rahatsızlığım varsa onu dile bile getirmez. Tabii bazen bu bizim anlamadığımız bir konu da olabiliyor.” (A6) cümlelerini sarf etmiştir. Katılımcı bir baba hem özel gereksinimli çocuğuyla birlikte uydukları hem de eşinin tekrar özel gereksinimli bir çocuğa sahip olabilme ihtimali korkusundan dolayı cinsel anlamda zorluk yaşadıklarını,

“....'de tam tersi her şeyi planlı olsun. İşte akşam olsun, uyusun öyle oturalım. Yok bugün olmaz, bugün dizi var onu izleyeyim. İşte istemez bazı sorunlar oluyor İster istemez özel hayatta da'nin kısıtlamasından dolayı mecbur bazı şeylerimiz özellikle 1 yaşına gelene kadar bir yavaşlamaya girdi.....Ondan sonra da işte bazı şeyler düzene ve plana binmeye başladığında bu planlı bir iş haline dönüşüyor orada da şu devreye giriyor. Cinsellik bence bir plan, sipariş üzerine olmaz işte böyle hayat daha çok anlam

kazanır. Bence korkuyor. İkinci çocuk olursa ne yapacağız ve böyle olursa ne yapacağız. İşte ben de diyorum ki bu da sipariş üzerine bir şey değil bilemeyiz.” (B3) sözleriyle dile getirmiştir. Benzer şekilde başka bir katılımcı,

“Biz çocuğun durumundan dolayı birlikte uyuyoruz. Onu bırakamayız. İşte o konularda çocuğun istekleri benim isteklerimizin üstüne çıkıyor. Bir yerden sonra kabulleniyorsun.” (B12)cümlelerini sarf etmiştir. Başka bir anne ise,

“Hatta eşimle hiçbir birlikteliğimiz de olmuyordu. Ben daha yeni bir aydır eşimle yatmaya uyumaya başladım. Ben hep çocuğun yanındaydım.” (A16) şeklinde yaşadıklarını paylaşmıştır. Katılımcı bir anne ise eşinin onun yorgunluğuna dikkat etmeden bu tarz beklentilerinden dolayı rahatsızlık duyduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Halbuki o kadının yükünü daha çok alması gerekirken daha çok anlayışlı olması gerekirken eve gelip böyle bir şey bekliyorlar. Emir verilecek gibi köle gibi... Çay getireyim, kahve getireyim, yemek getireyim, her şey dört dörtlük olsun, yüzüm gülsün, bir de böyle cinsel birliktelik gibi şeyler bekliyorlar ama olamıyorsun. Çünkü sen gitmişsin zaten o çocuğa bakarken.” (A4). Çalışmaya katılan bir baba ise eşinin romantik jestlerde bulunması için kendisine ısrarcı olduğunu ancak bunu yapmadığını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Genelde o ister küçük jestler ama ben yapmam. O da alıştı artık. İlk zamanlarda çok söyleniyordu ama alışmak zorunda kaldı. Çünkü ben sevmiyorum. O da alıştı.” (B16). Benzer şekilde başka bir baba,

“Eşimle özel ilişkimiz (cinsel) biraz azalmaya başladı. İllaki çocuklar olunca sevgi bölünüyor herhalde çoğalmıyor, aslında hani eşime olan sevgim çok büyüktür ama ilgi biraz azalıyor herhalde. O da serzenişte bulunuyor, bulunmaması daha iyi olur aslında ama bulunuyor.” (B19) bu şekilde söyleyerek konuyu ele almıştır. Eşi tarafından özel gereksinimli çocuktan sonra aldatıldığını dile getiren bir anne,

Eşimin dışarı hayatı çok fazlaydı. Ben hep çocuklarlaydım. Ben ...'le savaş verirken eşimin küçük bir aldatmasını öğrendim o zaman çok yıkılmıştım.” (A5) diyerek eşi ile cinsel konularda çatışma yaşamadıklarını söylemiş, konuya şu sözleri ile devam etmiştir:

“Eşim bana çok ihtiyaç duymuyor cinsel anlamda. O konuda ben istersem olur o yüzden hiç tartışmadık.” (A5). Eşinin cinsel beklentilerine cevap veremediğini dile getiren bir anne artık bu konunun çatışmaya sebep olmadığını,

“Eşim bir şey teklif ettiğinde ben çocukla ilgileniyorsam reddettiysen önceden değil ama şimdi anlayışlı davranır.” (A14) şeklinde açıklarken benzer şekilde başka bir anne de konuyu destekleyecek şekilde şu cümleleri kurmuştur:

“Çok yorgun olduğum için isteklerine cevap veremiyorum. Eskiden sitem ediyordu o da sitem etmeyi bıraktı” (A4). Eşi ile yaşadıkları çatışmanın çocuğu ile birlikte uyumak olduğunu dile getiren bir anne,

“Birlikte uyuma olayında çok sıkıntı yaşadık..... sürekli benimle uyumak istiyor ister istemez eş değişiyor. O konuda sıkıntı yaşadık haftalarca küstüğümüzde olmuştur.” (A15).

Yukarıda belirtildiği üzere çatışmaların temelinde kadın erkek ilişkisine bağlı olarak pek çok sebebe değinilmiştir. Yapılan çalışmada kadın-erkek ilişkisi ile ilgili anne ve babaların çatışma ağırlıkları aşağıdaki Tablo 4.9 'da belirtilmiştir.

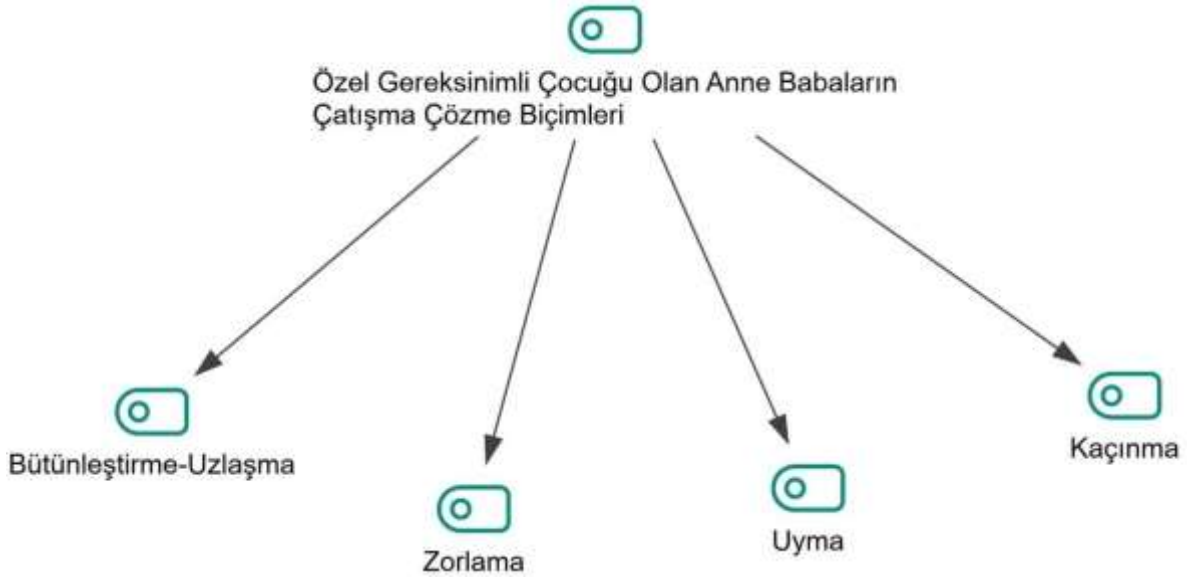
Tablo 4.9 Kadın-erkek ilişkisi ile ilgili çatışma alanları (MAXQDA 24)

4.5. Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Babaların Çatışma Çözme Biçimleri

Araştırmada belirlenen son tema ise özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babanın çatışma çözme biçimleridir. Bu temada, çatışmalarını yapıcı olarak çözen ailelerin kullandığı bütünleştirme (problem çözme-baykuş) ve uzlaşma (tilki) çatışma çözme biçimleri bir kategoride verilmiştir. Bunun sebebi yapıcı çatışma çözme biçimlerinin olay bazında değişmesidir. Yıkıcı çatışma çözme biçimleri ise zorlama (hükmetme- köpek balığı), uyma (oyuncak ayı) ve kaçınma (kaplumbağa) olarak belirlenmiştir. Oluşturulan kategoriler Tablo 4.10'da aktarılmıştır.

Tablo 4.10 Özel gereksinimli çocuğu olan anne- babaların çatışma çözme biçimleri tema kategorileri (MAXQDA 24)

4.5.1. Bütünleştirme-Uzlaşma

Araştırmada çatışma çözme biçimlerinden bütünleştirme ve uzlaşmayı kullanan anne ve babalar çatışmalarında daha çok konuşarak uzlaşma yolunu tercih etmişler ve birbirlerinin fikirlerine açık olduklarını dile getirmişlerdir. Yaşadıkları zor zamanlarda, çatışmalarında eşi ile birlikte hareket ettiklerini dile getiren bir baba,

“Yok biz kolay kolay çatışma yaşamayız eşimle. Orda o haklıysa ben sesimi kısarım, ya da tam tersi. Şöyle hani ikimizde boşluğa düştük ister istemez beraber ağladığımız günler oldu, konuştuğumuz günler oldu.” (B14) sözleriyle konuya açıklık getirirken, bir anne fikirlere saygılı olduklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Yani orta yolu veya akla mantığa yakın neyse onu seçeriz yani. İlla benim dediğim olsun diyen bir taraf olmadı, kiminki daha uygunsa onu tercih ederiz.” (A1). Katılımcı bir baba ise,

“Öyle çok sık çatıştığımızı hatırlamıyorum, olduğunda da bir orta yolu bulur çözümü ulaşımaya çalışırız. Kavga edecek kadar bir tartışma olmaz.” (B2) diyerek çatışma çözme biçimini açıklamıştır. Öfke problemi yaşadığı dönemde eşi ile tartışma yaşayan bir baba, eşinin onunla konuşması ve durumu fark ettirmesiyle çatışmalarının daha yapıcı bir hal aldığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Kızgın ve öfkeli dönemlerimde eşimle tartıştık. O dönemlerde alttan alıyordu. Bazen de söylüyordu güzel güzel anlatıyordu. Sen gereksiz yere bağıryorsun çocuklara bana diye. Sonrasında bunun üzerine konuştuk yaptığının yanlış olduğunu anlattı, ben de zamanla farkına varıp böyle davranmamam gerektiğini öğrendim diyebilirim.” (B4). Mesleğinden dolayı eşinin uzun süre evden ayrı kalmak zorunda olduğunu söyleyen anne, yaşadıkları çatışmalarda,

“Kararları genelde ben veriyorum o evde olmuyor ben araştırıp ben soruyorum ama tabi ki son kararı beraber veririz hani bak çocuk için şöyle bir şey buldum sen ne dersin benim fikrim böyle senin fikrin nasıl diye...” (A19) aldığı kararlarda mutlaka eşiyle istişare ederek aldığını bu sözleri ile desteklemiştir. Bir baba, çatışmayı çözmede kullandıkları yöntemi şu şekilde açıklamıştır:

“Her ailede olduğu gibi çatıştığımız bazı mevzular olur. O zaman sadece birbirimize biraz ses yükseltmenin ötesine geçmez. Onun da adım attığı zamanlar oluyor, benim de adım attığım zamanlar oluyor...Biraz durup düşündükten sonra haklı haksız olayını çıkartıyor insan. Burada biraz fevri davrandım, biraz üstüne çok gittim gibi söylüyoruz birimize. Onun bana saygısı var benim de ona sonsuz saygım var, öyle büyük bir şey yaşamayız.” (B17). Bir anne ise,

“Benim ani çıkışlarım oluyor sonradan düşünüyorum onun ne suçu var diyorum. Haksız yere çıktığının farkındayım sonra eşim bak sen şu konuda haksızdın moduna girer. Doğru ya gerçekten ben haksızdım derim. Haksızsam da onun şeyini vermen gerekiyor zaten o an sinirin öfken geçtikten sonra tatlıya bağlamak için adım atan ben olurum. O da biraz kendinden taviz verir ben de adım atarım tatlıya bağlarız anlaşamadığımız konuları.” (A17) çatışmalarında orta yolu bulduklarını bu şekilde dile getirmiştir. Yaşadıkları sorunları ortak çözdüklerini ifade eden bir baba ise şu cümleleri sarf etmiştir:

“Eşimle biz ortak konuşuruz dertleşiriz sorun olursa, o fikrini söyler ben söylerim hangisi mantıklıysa onu uygularız.” (B1). Çocuğunun eğitimi ile ilgili yaşadıkları çatışmalarda eşinin söylediklerinin daha mantıklı olduğunu düşünen bir baba çatışmayı çözme şekli olarak daha uzlaşmacı olmayı tercih etmiş ve

“Eşimin dediğini yaparım çünkü o bakıyor. Onun da etrafında işte kendisi gibi özel gereksinimi olan çocuklar anneleriyle istişare yapıyorlar. Nereleri referans alıyorsa eşimi dinliyorum o konuda.” (B17) cümleleri sarf etmiştir. Katılımcı bir baba çatışma çözme ile ilgili,

“Ama hep ortak kararlar aldık.” (B14) derken, yine bir anne eşiyile çatışmalarını çözme biçimlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Ben sinirlendiğimde sayarım sayarım, tamam aşkım geçer gider der, alttan alarak kapatır. O da sinirlendiği zaman ben de aynı şekilde alttan alırım kapatırım. Bizim öyle çok tartışmamız hamdolsun olmaz. Sonrasında biz mutlaka konuşuruz, mutlaka bir çözüm yolu buluruz. O sorunu mutlaka konuşurum ben duramam sakinleşince mutlaka konuşurum ben çatılarım hani o anda hatalıysam kötü bir şey ağzımdan çıktıysa onun telafisi için ne gerekliyse yaparım. Ya da bak sana şurada kırıldım derim.” (A2).

4.5.2. Zorlama

Yapılan çalışmada özel gereksinimli çocukla birlikte anne- babaların çatışmalarını çözmeye kullandıkları bir diğer biçim zorlama olarak tespit edilmiştir. Bu çatışma çözme biçiminde her iki tarafında ortak bir çözüm bulmak için uğraşmaması herkesin kendi isteklerini uygulamak istemesi dikkat çekmiştir. Katılımcı bir baba eşiyle yaşadıkları çatışma ve çatışmayı çözme ile ilgili deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır:

“O kadar zor ki bir anne babanın özel çocuğuna bir şey öğretebilmesi. Belki başkasının çocuğu olsa yapacağız ama kendi çocuğunuza çok mümkün olmuyor çünkü tamamen davranış, tamamen psikoloji. Yani çocukla her an bir savaş güç mücadelesi gibi. O bir şey yapmak isteyecek, siz onu engelleyeceksiniz. O dönem annesiyle benim aramda hadi sen yaptır hayır sen yaptır kavgası yaşadık. Ben o dönemde öfkeleniyordum. Masa başında öğretmeye çalışırken başarmıyorsun, başaramıyorsun sonra küçük kızıma eşime bağıriyordum. O da bana bağıriyordu.” (B4). Yaşadıkları çatışmalarda her iki tarafında yıkıcı tepkiler sergilediğini dile getiren başka bir baba eşi ile yaşadığı çatışma deneyimini ve çözüm için uyguladıkları yolları,

“..... susmayarak tepki verir hiçbir zaman susmaz konu örnek veriyorumbelki'a verilen bir taviz veya'ın yaptığı bir davranıştan çıkıp başka yerlere kadar gider. O benim sinirli olmamdan çok şikayet eder. İnsanı sinirlendiren her zaman bir eylem vardır derim ben de ona. Durup dururken hiç kimse sinirlenmez de böyle çoğu yerde oturup böyle uzatmamak gerektiğinde, kavga bitmiştir ama içten içte konuşmaya devam eder. İster istemez karşı tarafa sinir olarak geliyor. Çok iyi tahrik eder, neye sinirlendiğimi çok iyi bilir, hep oradan vurur.”(B3) sözleriyle vurgulamıştır. Çatışma çözmek için adım atsa bile karşı tarafın tepkisine göre kendisinin de sert tepkiler verebildiğini söyleyen anne,

“Hani bazen oluyor, olmuyor değil hani bazen yetmiyor. Şu söyle olsa bu böyle olmazdı falan diyorum ben haklı olarak. O da kendince haklı illaki oluyor. Yumuşak söylerim başta ama karşılığı sert olursa ben de sinirlenirim.”(A8) cümlelerini sarf ederken, başka bir anne ise eşine bilerek kötü davrandığı zamanları şu şekilde ifade etmiştir:

“Eşime çok büyük haksızlık ettiğimi düşünüyorum. Ona asla söylemiyorum bunu ama. O bir şey söylediğinde hemen savunmaya geçiyorum. Çok yoruluyorum, bana hak verin diye başlıyorum.” (A16). Çalışmaya katılan bir anne çatışmaları ortak çözme yerine kadının haklı olması gerektiğini söylemiş,

“Biraz kadın diretecek, erkeğe bakmayacaksın kendi fikrin olacak.” (A18) dedikten sonra sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Biz anlaşılmadığımızda bağıran taraf eşimdir ben çok şey yapmam çok sessiz kalmam ben gereken cevabı veririm, herkes kendi haklılığını savunur.” (A18). Bir baba eşi ile yaşadığı çatışma deneyiminde eşi ile farklı fikirde oldukları için farklı şekilde davrandıklarını, ortak bir yol benimsemediklerini,

“Biraz daha fazla ilgi olduğu için küçüğünün de biraz kıskandığı zamanlar olmuştu. Gelişine yaşadık o konuları. Planlı programlı buna şöyle yapalım ona böyle yapalım diye bir şey yapmadık. Hayatı gelişi güzel yaşadık o konuda o ne istiyorsa onu yaptı ben ne istiyorsam onu yaptım çünkü ikimiz farklı düşünüyoruz.” (B17) sözleriyle ifade etmiştir. Bir katılımcı ise çatışma çözmede,

“Ben tartışma zamanları oldukça kaçırım o üstüme geliyor o anda sonra ben biraz kinci biriyim ben küserim bu sefer ben onun üstüne giderim.” (A8) bu şekilde bir yol izlediğini ifade etmiştir. Bir başka katılımcı,

“Ben sinirlendiğimde o önce susar gibi yapar ama susmaz konuşur sürekli. Beni pişman edene kadar. Haksız da olsa hep onun istediği olacak onu ister ama ben de yapamam yani kusura bakmasın.” (B9) çatışma çözmede uzlaşmacı olmadıklarını sözleriyle desteklemiştir. Bir baba eşiyle yaşadıkları sorunlarda karşı tarafın adım atmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Ben genelde işte çok yoruldum bütün gün çocukla ilgilendim diye söylendiğinde alttan alırım ama çok sık söylerse sinirlendiğimde ben de çalışıyorum napayım diye bağırırım o alttan asla almaz.” (B19). Başka bir baba ise eşiyle yaşadıkları anlaşmazlıklarda her iki tarafında sert tepkiler verdiğini ve çözüm bulmaya çalışmadıklarını,

“Ben biraz sert çıkış yapsam aynı şekilde cevabını verir, ben susarım o bağıırır o susar ben bağıırırım. Herkes bağıırır bağıırır çekilir bir köşeye.” (B8) sözleriyle vurgulamıştır. Son olarak bir anne,

“Biz hiçbir zaman ortak bir sonuca varamayız. Herkes kendi kabuğuna çekilir. Ben çünkü daha fazla içselleştiriyorum ağlıyorum işte çok ağlıyorum. Ben hemen ağlarım eşim de hiç ağlamayı sevmez. Ben Ağlarım o gider başka odaya. Kavgalarımız genelde öyle olur. Biz kavga ederiz, ettikten sonra bir süre sonra hiçbir şey olmamış gibi davranırız. Öyle alttan

alan bir taraf falan da olmaz İkimiz de alttan alan ve alttan almayı seven karakterler olmadığımız için o yüzden çok fazla zıtlıyoruz.” (A3) her iki tarafında çözüm için çaba göstermediğini bu cümleleri ile ifade etmiştir.

4.5.3. Uyma

Özel gereksinimli anne ve babaların çatışma çözüme yapılan araştırmaya göre en çok kullanılan çatışma çözüme biçimlerinden birinin uyma olduğu tespit edilmiştir. Çatışma yaşanan konularda eşlerden birinin düşüncelerine diğeri istemeden de olsa uyum sağladığı, kendi istek be beklentilerinden vazgeçerek karşı tarafa ayak uydurmak zorunda kaldığı belirlenmiştir. Bir baba,

“Olur bazen senin tersine gelir sen sesini yükselttiğinde karşısı haklı bile olsa tepki vermemesi lazım. Zaten böyle şeyler etkiye tepkiyle oluyor.” (B14) diyerek bir tarafın tepkisiz olması gerektiğini savunmuştur. Katılımcı bir baba, evde eğitime gelen öğretmenin cinsiyeti ile ilgili eşiyile çatışma yaşadığını, ancak eşinin onun istediği şekilde davrandığını, ona uyum sağladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bir kadınla elin tanımadığı bir adam aynı evde durur mu? Valla ben Anadolu çocuğuyum bir bayan öğretmen geldi o devam ediyor işte eşim de seslenmedi artık sonrasında.” (B11). Katılımcı bir baba ise zaman zaman eşinin zaman zaman ise kendinin uyma davranışında bulunduğunu,

“Şimdi benim sinirli olduğum zaman tolere eder. Bakarım o sinirliyse ben seslenmem ama iki dakika sonra çay verebilir misin derim gelir çayım.” (B12) sözleriyle desteklemiştir. Eşinden sosyalleşmesi konusunda gerekli desteği göremediğini söyleyen bir anne, çocukları için sessiz kaldığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Öyle dediğinde artık susuyorum. Yapacak bir şey yok. Büyüyeceğini biliyorum çünkü kavganın. Korktuğumdan değil ama çocukların gözü önünde bir şey olmasın diye... Susmak benim tercihim.” (A15). Katılımcı bir anne eşine karşı baskın olduğunu ve isteklerini karşı tarafa yaptırabildiğini,

“Sen de saygı göstereceksin. Bunlara hep konuşarak o da ikna oldu. Yok ben yapamam demedi biraz baskın bir karakterim.” (A10) şeklinde konuşarak dile getirmiştir. Katılımcı bir baba ise eşine uyma davranışı sergilediğini şu sözleriyle açıklamıştır:

“Çözüm üretmek için bazı zamanlar’den hamle gelir. Ama genelde suçlu da olsam suçsuz da olsam adımları hep ben atıyorum.” (B3). Benzer şekilde karşı tarafın iletişime kendini kapattığı noktada adımları hep kendinin attığını söyleyen bir anne sözlerine,

“Öyle kolay kolay küs kalmayız. Çocuklar uyuduktan sonra otururuz konuşuruz. Eşim küser ama ben küs kalama, ben hep adım atarım.” (A7) diyerek devam etmiştir. Her ne kadar yapıcı bir yorum gibi görünse de katılımcının şu sözleri uyma biçiminin aktif olarak kullanıldığının ispatı olmuştur:

“Ortak kararlar almak çok önemli. Çocuğun ne tanısı olursa olsun onun iyiliği için birbirlerine gerekirse katlanmalılar.” (B15). Katılımcı bir babanın eşine karşı uyma biçimini,

“Ben bağırırım o da bağıırır, sonrasında da hep ben adım atarım. (gülme) Bayanlar genelde adım atmıyorlar çok inatçı oluyorlar sonucunda.” (B19) ifadesiyle kullandığı görülmüştür. Başka bir uyma davranışı gösteren anne,

“O bana bağıırıp çağırır. Ben hiç sesimi çıkarmam. Küsmem de. Sonra sakinleşir kendi kendine.” (A20) sözlerini dile getirmiştir. Başka bir katılımcı,

“Normal evde karı koca arasında olan çatışmaları biz de yaşıyoruz tabi ben genelde sessiz kalan tarafım (gülümseme). Eşim daha çok bağıırır benim karar vereceğim bir durumsa sonrasında ben karar veririm onun karar vereceği bir şeyse o karar verir.” (B18) ortak kararlar yerine uyma davranışı sergileyerek kararları tekel bazda aldıklarını dile getirmiştir. Başka bir anne ise,

“Mutlu olmaları için biri susacak, bekleyecek sakinleşmesini. Genelde kadınlar susar. Susması lazım.” (A20) demiştir. Çatışma yaşadıkları zaman eşinin söylediklerine karşı çıkmadığını ve uyum sağladığını söyleyen katılımcı,

“Evet sineye çeker. Bana hiç karşılık vermez. Sonrasında otururuz konuşuruz. Yani aşkım şöyle oldu böyle oldu anlatırım. O da anlayışla karşılar seslenmez.” (B7) diyerek eşinin uyma davranışında bulunduğunu anlatmıştır. Araştırmaya katılan A18 erkekler ile kadınların farklı yapılarda olduğunu kadınların erkeklere karşı daha uyumlu olması gerektiğini ve bunun adının fedakarlık olabileceğini savunmuştur. Bu görüşünü,

“Erkek çok sabırlı değil tahammülü olmaz. Cennet anaların ayağının altındadır. Sabırlı, merhametli ve duygusal olduğumuz için babadan beklemeyeceksin o beklentiye girmeyeceksin. Yeri geliyor günlerce dışarıya çıkmıyorum olsun diyorum, sorun değil

diyorum.” (A18) cümleleriyle desteklemiş, aynı anne eğer bu uyma biçimini kullanmamış olsa, ilişkisinin biteceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben hayır sen bakacaksın ben mecbur muyum deseysen baş kaldırsaydın bizim evliliğimiz çoktan yürümezdi biterdi. Ben hep yükü omuzladığım için evliliğimi yürütmem lazım .. çocuğum var onları düşünmem lazım onların geleceği için bu fedakarlığı yapmam lazım dediğim için, hep ben baktığım ona hiç bir iş yaptırmadığım için biz hala evliyiz.”(A18). Başka bir anne yine eşinin yaşadıkları çatışmalarda kendisine uyma davranışı sergilediğini,

“Çatıştığımızda eşim alttan alır. Ben hep şöyle düşünüyorum kadınların egosu hep daha yüksek oluyor, bir sorunla karşılaştığımızda ben genelde yüzeye çıkmaya çalışıyorum o alttan alır.” (A19) sözleriyle desteklemiştir. Çatışmaları çözmede her iki tarafın fikirlerini beyan etmesi yerine bir kişinin fikirlerini esas almanın gerekliliğini düşünen bir katılımcı konu ile ilgili,

“Biri susacak biri konuşacak. Bu işler karşılıklı. Biri susarsa biri dinlemesi lazım. Ben bağırsam o da bağırsa bu iş yürümez. Bizim görüşümüz bu yani.” (B20) sözleriyle görüşünün bu yönde olduğunu vurgulamıştır. Evliliklerinde zamanla çatışma çözme biçimlerinin değiştiğini ifade eden bir anne eskiden kendisinin uyma davranışını sergilediğini şimdilerde ise rollerin değiştiğini, eşinin uyma davranışını sergileyerek çatışmaları çözmeye çalıştığını şu cümleleri ile aktarmıştır:

“..... dolayı kısa süreli tartışmalar oldu öyle büyük bir tartışma yaşamadık. İlk evlendiğimiz zamanlar eşimden biraz korkuyordum, eşim konuşuyordu ben susuyordum. Şu an eşim susuyor ben konuşuyorum.” (A7). Özel gereksinimli kızı ile ilgili yaşadıkları çatışmada eşinin kendi fikrini söylemesine rağmen ortak yol bulmadıklarını, eşinin kendisine uyum sağlamak zorunda olduğunu söyleyen bir katılımcı,

“Arkadaşlarıyla anlaşamadığı zamanlar olduğu için, salma yanlarına niye gönderiyorsun diyorum. O da sosyalleşsin diyor ama en son benim dediğim oluyor, göndermiyor.” (B7) sözleriyle düşüncelerini desteklemiştir.

4.5.4. Kaçınma

Özel gereksinimli anne ve babaların çatışma çözmede yapılan araştırmaya göre en çok kullanılan çatışma çözme biçimlerinden bir diğerinin ise kaçınma olduğu tespit edilmiştir. Çatışmada sorun çıkmaması adına eşlerden birinin çatışmadan uzaklaşması, çatışmanın çözümü için mücadele etmek ya da fikrini söylemekten kendini sakındığı, sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak belirlenmiştir. Konu ile ilgili B13,

“Bazen onun ki bazen benim dediğim olur. Bazen o beni kandırıyor bazen ben onu. Kimse memnun değil sonuçtan yani.” (B13) cümlelerini ifade ederken katılımcı bir anne isteklerinin gerçekleşmeme ihtimalinden dolayı istemeden de olsa eşinin istediği şekilde hareket ettiğini,

“İşin sonunda özür dileme falan olmuyor bizim sonrasında bir çözüm de olmaz en fazla küslüğümüz 20 dakikadır yarım saattir diyelim. Geri konuşurum ben. Mecbursun çünkü bir şey isteyeceksin. Kendi konuşmasa da ben konuşurum o da mecbur konuşuyor.” (A18) sözleriyle dile getirmiştir. Bir anne ise yaşadıkları sorunlarda ve isteklerde kaçınmacı bir tavır sergilediğini,

“Yani en sonunda ondan bir şey istemekten vazgeçtim. Hala da ben ondan hiçbir şey istemiyorum.” (A4) sözleriyle desteklemiştir. Başka bir anne ise eşine karşı fikirlerini savunmadığını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Yani çatıştığımız mesela şey olur, kardeşiyle oynamak istemez ben de derim ki tek oynama hadi kardeşinle oyna derim eşim hemen bırak çocuğu, rahat bırak der. Ben de hemen kapatırım konuyu.” (A5). Bir babanın ifadesi de benzer şekilde eşinin kaçınma davranışına örnek olmuştur. B10 ifadesinde,

“Tabii ki ciddi anlamda üzüldük. Annesi de o dönemde çalışıyordu sadece doğumdan dolayı bir izne çıktı daha sonra da zaten doğduktan sonra ben çalıştırmak da istemedim. Herhalde eşim de bunu kabullendi.” (B10) şeklinde konuşmuştur. Katılımcı bir anne,

“Yani ben de insanım, birazda beni düşünün, bana da odaklanın derim. O da ne yapacağım ne yapayım diyor. Öyle işte. Benim de kişiliğim o. Bir söylerim iki söylerim zaten beni anlamıyorsa kabuğuma çekilirim seslenmem.” (A6) şeklinde çatışma çözmede kaçınma biçimini kullandığını dile getirmiştir. Başka bir katılımcı ise,

“O üzüldüğümüz zamanlar o bana bağırdı ben bağırdım. Sonradan susmaya başladık. Ya o susuyor ya ben susuyorum. Bağıınca iş büyüyor. Birimiz bağıırken birimiz susuyor. Tamam deyip kapatırız konuyu. Sonrasında hep ben adım atarım barışmak için.” (B15) ifadesiyle eşiyle ilgili yaşadıkları çatışma deneyiminde kaçınma biçimini kullanmak zorunda kaldığını göstermiştir. Yine ortak bir sonuç aramaksızın eşi ile karşılıklı kaçınma davranışı sergiledikleri i gözlemlenmiştir:

“O konularda ben bağırdığımda zamanlarda eşim bana uymaz, eşim bağırdığında ben ona uymam. Biz birbirimizi öyle anladık huylarımızı.” (A12). Benzer şekilde başka bir baba eşinin verdiği tepkilere karşı sessiz kaldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Eşim böyle durumlarda pek tepki vermez. Ama bana karşı kesinlikle sessizdir. Ben birazcık daha baskınım. Erkek olduğum için. Benden biraz çocuklar da çekinir.” (B20). Özel gereksinimli çocuğunun diğer kardeşleriyle sorunlar yaşadığını belirten bir anne, eşiyle bir bakıcı ablaya kısa süreli bırakılması ile ilgili yaşadığı çatışma durumunu anlatmış, çözüm biçimi olarak önce kendisinin sonrasında da eşinin kaçınma davranışı sergilemek zorunda kaldıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben bağırmam. O an için ben susarım sonradan şöyle böyle diye söylerim o an için susarım. Ortak çözüm bulduğumuz da olur bulmadığımız da. Şimdi evde ablasını kardeşini çok sıkıştırıyor. Okullar kapanmadan çocuğu evden göndermemiz lazım dedim. Yarım gün bir abla baksın dedim o şekilde çözüm bulduk. O da mecbur yok demedi.” (A9). Okulda yaşadığı bir sorunla ilgili eşiyle çatışma yaşayan bir baba, eşine haksız yere yüklendiğini ancak eşinin buna rağmen herhangi bir tepki vermediğini şu sözleri ile vurgulamıştır:

“Bir arkadaşını itmiş okulda. Tabii eşim başında değildi öğretmenler var başında. Ona üzül müştüm çocuğa bir şey oldu diye. Kafası mı yarılmıştı çocuğun öyle bir şey olmuştu. Bir o zaman öyle ağız kalabalığı yapmıştım niye oldu diye. O da hiç çıkışmadı bana haklısın keşke olmasaydı dedi sustu.” (B17). Bir anne eşiyle yaşadığı çatışmayı aktarmış, çözme için eşinin kaçınma biçimini uyguladığını,

“Ben uykusuzken gergin oluyordum. Beni alttan alıyordu. E şimdi evden çıkamıyorsun geriliyorsun, kafamızda bir sürü soru dolaşiyor ikimiz de kötüydük o dönem sonuçta. Alttan alıp hemen başka bir yere giderdi. Ben bir şeye sinirleneyim daha çok ben konuşurum o

seslenmez, sessiz kalır.” (A14) sözleri ile kanıtlamıştır. Katılımcı bir anne eşiyle çatışmalarını çözmek için yine karşılıklı kaçınma biçimini benimsediklerini,

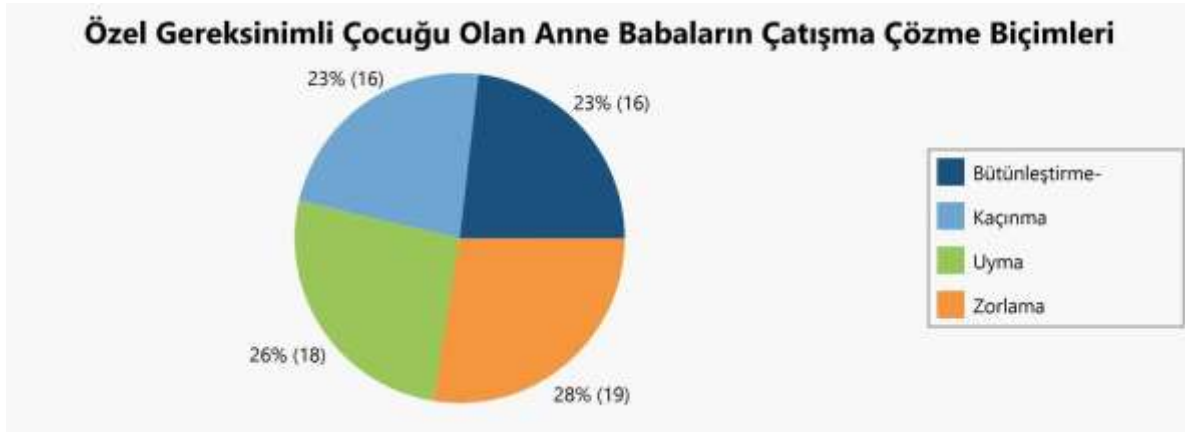
“Ben gerildiğim zaman ona da yansıtıyorum o gerildiği zaman bana yansıtıyor. Ben sustum o sinirlenince, o sustu ben sinirlenince sonra iki üç gün sonra unutuluyor.” (A15) cümleleriyle dile getirmiş, benzer şekilde bir baba da durumla ilgili şunları söylemiştir:

“Bazen ben kızınca o alttan alıyor bazen onun da çileden çıktığı zamanlar oluyor. O zaman da ben susarım alttan alırım. Kim suçluysa o düzeltmeye çalışır. Ne o ne ben haklıysak adım atmamız.” (B16). Eşiyle çatışmalarında ortak bir çözüm bulamadıklarını ve bu durumun aslında onu rahatsız ettiğini söyleyen bir anne,

“Akşam oturduğumuzda konuşuyoruz, çözüm bulamayız biz bir konuda. Eşim yönlendirilecek biri, şöyle yap dediğinde yapacak birisi.” (A10) diyerek sözlerine devam etmiş, başka bir anne ise eşiyle olan çatışmalarında çözüme biçimi olarak kaçınma davranışını sergilemek zorunda olduklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Tahammül ediyoruz birbirimize etmek zorundayız. Zaten çocuğumuzun durumu ortada.” (A19). Araştırma sonucuna göre anne ve babaların hangi çatışma alanlarında sıklıkla hangi çatışma çözme stillerini kullandıkları Tablo 4.11 olarak belirtilmiştir.

Tablo 4.11 Özel gereksinimli çocuğu olan anne- babaların çatışma çözme biçimleri (MAXQDA 24)

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

5.1.1. Özel Gereksinimli Çocuğu olan Anne-Babaların Çatışma Algıları

Araştırmaya katılan ailelerin birçoğu çatışma kelimesinin daha çok tartışmayla ve bir sorun oluşturmayla alakalı olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılar ortaya çıkan sorunların tartışmaya ya da kavgaya dönüştüğünü belirtmişlerdir. Bulunan bu bulgulara eş değer olarak çatışma algılarını inceleyen Şendil ve Kızıldağ (2003), eşlerin çatışmalarda tartışma boyutların giderek attığını ve kavgaya dönüştüğünü ifade etmiştir.

Yine araştırmaya katılan katılımcıların belirli bir kısmı fikir ayrılığı sebebiyle çatışma yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Tezer (1996b), eşler arasında yaşanan fikir ayrılıklarının birçok sebebe bağlı olabileceğini, ilişkilerindeki bu fikir ayrılıklarının çatışma sebebi olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcıların bir kısmı çatışmanın sonucunda fikirlerinin değiştiğini ve geliştiğinden bahsetmişlerdir. Bu sonucu destekler nitelikte olan çalışmada ise; sadece mutsuz evliliklerde çatışmaların yaşanmadığı, mutlu evliliklerde de çatışmaların sıklıkla yaşandığı vurgulanmıştır (Grych ve Fincham, 1990).

Araştırmada çatışma algılarının olumlu ve olumsuz olarak her ne kadar ikiye ayrılrsa da anne babaların kavramsal bir kargaşa yaşadıkları görülmüştür. Aslında yaşadıkları bu kavramsal kargaşayı Erbek vd. (2005), çatışma kavramının ölçekler bağlamında değişmesinden dolayı olduğunu belirtmiştir.

5.1.2. Özel Gereksinimli Çocuk ile İlgili Çatışma Alanları

Araştırmada 4 farklı temel anlaşmazlık yaşadıkları konular belirlenmiştir. Bu konulardan birincisi çocuğun bakımındır. Çocuğun bakımıyla özellikle annelerin ilgilendiği

ortaya çıkmıştır. Bakım konusunda annelerin yalnız kaldığı, babaların annelere yardım etme sürecinin kısıtlı olduğu dile getirilmiştir. Annelerin bu yalnız kalmışlık hissine, tükenmişlik hissi eşlik etmektedir. Bu durumu destekler nitelikte 49 kişi ile yapılan bir araştırmaya göre eşlerden birinin yalnızlık hissiyle mücadele etmesi çatışmaya sebep olmaktadır (Kersten, 1990).

Yine araştırma sonucunda bazı babaların çocuklarıyla ilgilendiği ancak işe gitme ve evde bulunamama durumundan dolayı annelerin daha fazla yük aldığı tespit edilmiştir. Konu ile ilgili Schiltz'in (2022) yaptığı çalışmada, babanın iş hayatıyla ilgilenmesi ve annenin çocuğun bakımıyla baş başa kalması, anne baba arasındaki çatışmaları önemli ölçüde arttırmaktadır. Nelson (1990), çocuk sayısı arttıkça çatışmaların da arttığını ifade etmiştir. Bu düşünceden yola çıkarak özel gereksinimli bir çocuğun normal gelişim gösteren bir çocuğa göre daha fazla bakıma ihtiyacının olması da çatışmayı artıran bir sebep olacaktır.

Çalışmaya katılan babaların genel anlamda çocukların öz bakımıyla ilgilenmedikleri, annenin meşgul olduğu durumlarda kısa süreli çocuğa bakma eylemi gösterdikleri tespit edilmiştir. Çalışmayı destekler nitelikte olan bir çalışmada bakım yükünün daha çok annede olduğu, babaların bakım konusunda yeterli yardımda bulunmadığı görülmüştür (Şafak ve Türkmen, 2022). Yine Barak-Levy ve Atzaba-Poria'e (2020) göre annenin daha çok özel gereksinimli çocuğun bakımıyla ilgilenirken, babanın kısa süreli çocukla eğlenceli oyunlar oynadığı görülmüştür.

Özel gereksinimli çocukla alakalı ikinci çatışma alanı çocuğun eğitimi ile ilgilidir. Özellikle rehabilitasyon sürecinde olan çocukları eğitim kurumlarına götüren kişilerin anneler olduğu görülmüştür. Bu süreçte annelerin kaygı durumlarının artması ve fiziki yorgunluklarının sebebiyle bazı zamanlarda babalara ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre babaların çocuğun eğitimi ile ilgili araştırma yapmaları yeni kurumlar keşfetmeleri oldukça sınırlıdır. Şendil ve Kızıldağ (2003), anne babalarının çocuğun eğitimiyle ilgili yaşadığı problemlerin hem eşler arasında hem de çocuklar üzerinde stres tepkileri oluşturduğunu vurgulamışlardır. Bu gibi durumlarda anne ve babanın görev paylaşımının olmaması eşler arasındaki çatışmayı tetiklemektedir (Segrin ve Flora, 2004).

Araştırmada bir diğer husus annelerin çocuklarının eğitimi ile ilgili kaygılar yaşamamasından dolayı kurumlarının sık sık değiştirilmesinden dolayı babalar ile anlaşmazlık yaşadıkları tespit edilmiştir. Yine araştırmada çocukla ilgili yaşanan çatışmalarda üçüncü

kısım çocuğun sağlığıdır. Çocuğun sağlık durumu sürekli kontrol altında tutulması gereken ailelerde anne ve babaların yaşadıkları stresten dolayı çatışma alanlarının fazlalaştığı tespit edilmiştir. Çocuğun sağlık durumunun ktu olmasıyla birlikte anne ve babalarda stres tepkileri ortaya çıkmaktadır. Evlilikte yaşanan sıkıntılı süreçler ve ekstrem olaylar anne baba arasındaki çatışma ihtimalini artırmaktadır (Genç ve Veli Baki, 2017). Özellikle annelerin çocukları ile ilgili çevreden duydukları pek çok güvenilirliği olmayan tedavi yöntemlerine başvurmaları babalar ile anlaşmazlık yaşamalarına sebep olmuştur. Özel gereksinimli çocukla birlikte annelerin stres ve kaygı düzeylerin babalara göre daha yüksek olduğu varsayımından yola çıkılarak çocuğun tedavisi için yapılması gerekenler konusunda çatışma alanı oluşurmuşlardır (Barak-Levy ve Atzaba-Poria, 2020; zen, 2006).

Yine araştırma sonucunda göre ailelerin özel gereksinimli çocuğun eğitim ve sağlık giderlerinden dolayı zorluk yaşadığı ve bu zorluklar sonucunda anne ve babaların anlaşmazlıklar yaşadığı tespit edilmiştir. Anne baba arasında yaşanan çatışmaların güçlü sebeplerinden birinin de para konusu olduğunu dile getiren Storaasli ve Markman'ın (1990) alışması araştırma sonucunda elde edilen bu tespitle uyulmaktadır.

Maddi durumu yeterli olmayan ailelerde çocuğun giderlerinden dolayı yaşanılan ekonomik sorunlar anne ve baba arasında fikir ayrılıklarına sebep olduğu tespit edilmiştir. Hatipoğlu (1993), ailenin gelir düzeyi ile çatışma düzeyi arasında ters bir ilişki olduğunu gelir düzeyinin artmasıyla birlikte çatışmaların azaldığını ifade etmiştir.

5.1.3. Sosyal Ortamlar ile İlgili Çatışma Alanları

Araştırmada oluşturulan diğer bir tema sosyal ortamlar ile ilgilidir. Sosyal çevrenin özel gereksinimli çocuktan dolayı kısıtlanmış olması anne babalar arasında sorun oluşturmuştur. Babaların iş yaşamına devam etmesi annelerin ise sosyal çevreden yoksun olması sebebiyle annelerin babalardan taleplerde bulunmasına ve karşılanmadığında yaşadıkları sorunlara katılımcılar değinmişlerdir. Weiten vd. (2012), 1989'dan beri yaptığı çalışmalarda çatışma sebeplerinden birinin sosyal çevre ile ilgili olduğundan bahsetmiştir. Yine bu düşünceyi destekler nitelikte olan başka bir çalışmada, özel gereksinimli çocuktan kaynaklı anne ve babanın sosyal çevreden mahrum kalması onların ilişkilerinde bir sorun teşkil etmiştir (Dönmez Baykoç vd., 2001).

Çalışmada bazı anne ve babaların, sosyal çevreden alabilecekleri tepkilerden dolayı sosyal çevrelerini kasıtlı olarak sınırlandırdıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan bazı anne ve babalar akraba çevresinden yeterli desteği göremediklerini, bu desteksizlik sebebiyle birbirleriyle çatışmalarının arttığını ifade etmişlerdir. Yine bu anne babalar arkadaş ya da yakın çevre ile görüşmeleri olsa ve onlardan yeterli desteği alsalar her konuda eşlerine karşı fikir oluşturmayacaklarını ifade etmişlerdir. Dönmez Baykoç vd.'un (2001) 71 aileden topladığı veriler ışığında özel gereksinimli çocuğu olan annelerin özellikle akraba ve arkadaş çevresinin olması, onlarla zaman geçirebilmesi anne üzerinde stresi önemli ölçüde azalttığı tespiti yapılmıştır. Özel gereksinimli çocukla birlikte sosyal ortamların ciddi anlamda azalması özellikle anneler üzerinde gerginliğe sebep olmaktadır. Tezer (1996a), gerginliğin artmasıyla çatışmaların da artacağını söylemiştir.

Çalışmada pek çok özel gereksinimli çocuğu olan anne ve baba yaşadıkları kaygı, stres ve depresyon durumlarında kendileriyle ilgilenebilecek bir uzmana ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Bazı aileler bu uzmanın psikoloji alanında uzman olması gerektiğini bazı ailelerin psikiyatri alanında uzman olması gerektiğini belirtirken bazı ailelerin ise manevi danışmana ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Çatışma yaşayan anne ve babaların yaşamış oldukları durumlar ile ilgili psikolojik destek alması gerektiği vurgulanmaktadır (Erbek vd., 2005). Yine benzer bir sonuç olarak, özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babaların arabulucu ya da bir uzman yardımı alması gerektiği savunulmuştur (Kaufman ve Pickar, 2017).

5.1.4. Kadın -Erkek İlişkisi ile İlgili Çatışma Alanları

Çalışmaya katılan anne ve babaların çatışmalarının temelinde karşı tarafı yeterli olarak dinleyememesi, empati kuramama, sorunu ifade ediş biçimde problemler olduğu görülmüştür. Bu problemleri iletişim durumları olarak adlandırmışlardır. Kersten (1990), bu durumu duyguların paylaşılmaması olarak ifade etmiştir. Anne ve baba arasında özel gereksinimli çocuktan dolayı birbirlerine yeterli zaman ayıramamaları iletişim kurmalarında sorunlar oluşturmuştur. Yeterli iletişimin olmadığı eşler arasında çatışmaların kaçılmaz olduğu düşünülmektedir. Weiten vd. (2012) eşler arasındaki çatışma sebeplerinden birinin iletişim olduğunu öne sürmüştür.

Araştırmayı destekler nitelikteki başka bir çalışmada, iletişimin yeterli olmadığı ailelerde çatışma ortamlarının kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır (Daşbaşı, 2013). Ayrıca iletişimin önemini iki aşamalı belirten başka bir çalışmada çatışmaların çözülmesinde etkin olan iletişimin aynı zamanda eksikliğinde çatışmaya sebep olacağı belirtilmiştir (Kahn J. vd., 1985). Lafçı vd. (2014), özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde karı-koca arasında iletişim sorunları yaşandığını ileri sürmüştür.

Anne veya babanın özel gereksinimli çocuk dünyaya geldikten sonra duruma kabullenememe yine çatışmaları beraberinde getirmiştir. Anne ya da babanın kabullenme sürecinin uzamasıyla birlikte yoğun depresif durumlar yaşaması, çocuğa bakımın gecikmesi, eğitiminin yanlış ilerlemesi gibi birçok çatışma alanı ortaya çıkmaktadır. Anne ve babaların kabullenme süreleri uzadıkça psikolojik desteğe daha çok ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir (Nuri vd., 2018). Yine katılımcıların kabullenme konusunda eşleriyle farklı görüşte oldukları tespit edilmiştir. Birçok katılımcı çocuğun özel gereksinimli doğmasının dünya hayatında bir sınav olduğunu düşünmektedir. Kabullenemeyen eşlerine bunun günah işlemek olduğunu iddia eden davranışlarda bulunduğu saptanmıştır. Ergin vd. (2007) bu konuyu destekler nitelikte bir çalışma yapmıştır. Çalışmada inanç sistemi güçlü olan kişilerin özel gereksinimli çocuğu daha çabuk kabullendiklerini dile getirmişlerdir.

Çocuğun dünyaya özel gereksinimli olarak gelmesi anne ve babaların başta ciddi bir şok yaşamalarına ve daha sonrasında yoğun depresyon dönemi yaşamalarına sebep olmaktadır (Barak-Levy ve Atzaba-Poria, 2020; Wang vd., 2013). Araştırmada özellikle annelerin depresyon dönemlerinde kendilerini odaya kapatma, sürekli ağlama, kimse ile konuşmama gibi davranışları tespit edilmiş, bazı annelerin intihar düşüncelerinin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulguya benzer şekilde, kadınların erkeklere göre depresif belirtilerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Depresyonun çatışma üzerinde çift yönlü etkisinin olduğunu; çatışan eşlerin depresyona girdiklerini, depresyonda olan eşlerin daha çok çatıştığını ifade etmiştir (Marchand ve Hock, 2000).

Araştırmada babaların çoğunun depresyon dönemlerinde kendileriyle baş başa kaldıkları özellikle geceleri uyku sorunu yaşadıkları birçoğunun ağlama davranışını sergileyemediği saptanmıştır. Depresyon durumunda olan annelerin eşleriyle özellikle kadın-erkek ilişkilerinde anlaşmazlık yaşadığı tespit edilmiştir. Yapılan başka bir araştırmaya 109 anne 87 baba katılmış, çalışmada depresyon belirtisi gösteren eşlerin olduğu ailelerde çatışma anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır (Eryüksel ve Akün, 2003).

Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuktan sonra sosyal çevrelerini kaybettikleri görülmüştür. Bununla birlikte eşlerinden bekledikleri sevgi ve ilgi ihtiyacını karşılayamamaları, çocuğun bakımında yeterli desteği bulamamaları onları yalnızlık hissine ardından da tükenmişlik hissine sevk etmiştir. Kersten (1990) tarafından 49 kişi ile yapılan çalışmada eşlerin birbirine olan ilgisizliği ve yalnızlık hissini hoşnutsuzluklara (anlaşmazlıklara) yol açtığı görülmüştür. Ayrıca çalışmasında kişilere sorduğu sorular neticesinde “ihtiyaç duyduğum her an yanımda değildi” ifadesine birçok kişi olumlu yanıt vermiştir. Bu nedenlerden dolayı pek çok annenin eşleriyle ortak noktada buluşma isteğinin köreldiği bu çalışmada tespit edilmiştir. Schiltz’in (2022) yapmış olduğu çalışmada bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmasında pek çok annenin babalar tarafından ilgilenilmediği ve kendini yalnız hissettiği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada doğum öncesinde geçirdikleri hastalıklardan dolayı çocuğunun özel gereksinimli olduğunu düşünen anneler, uzun süre ekrana maruz kaldığı için çocuğunda yetersizliklerin oluştuğunu düşünen anneler gözlemlenmiştir. Katılımcıların birçoğu özel gereksinimli çocuk dünyaya geldikten sonra uzun bir süre suçluluk duygusu ile yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özel gereksinimli çocukları olan annelerin suçluluk duygusunun yaşamış oldukları süreçte yoğun bir soruna dönüştüğü Bakırtaş ve İmamoğlu’nun (2021) yaptığı çalışma ile desteklenmiştir. Araştırmada babaların suçluluk duygusu yaşamadıkları tespit edilmiştir. Özellikle babaların suçluluk duyulacak bir şey olmadığına dair görüşlerine karşın annelerin bunun doğal bir duygu olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Çalışmaya katılan anne babaların bazıları, çocuklarının gelecekte nasıl bir hayatının olacağı konusunda yaşadıkları endişeden bahsetmişlerdir. Kendilerinin bu yaşama veda etmesiyle çocuklarının yalnız kalacağından korkan anne babaların yanı sıra büyüdüğünde evlenebilecek mi, askere gidebilecek mi şeklinde kaygıları olan anne babaların olduğu fark edilmiştir. Bu durumu destekler nitelikte olan bazı çatışmalarda anne ve babaların çocukları ile ilgili gelecek kaygısı yaşadıkları görülmüştür (Ayyıldız vd., 2012; Özyurt ve Dinsever Eliküçük, 2017). Özellikle gelecek kaygısı yaşayan anne veya babanın eşinin anda kalınması gerektiğini savunduğunu, ileriye düşünmek yerine bugüne odaklanması gerektiğini düşündüğünü dile getirmişlerdir. Bu kaygıların gerekli ve gereksiz olduğu konusunda eşler arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Özel gereksinimli çocukla birlikte gelen belirsizlikler anne ve babalarda ciddi kaygılara sebep olmaktadır (Celeste vd., 2022).

Özel gereksinimli çocuktan sonra duygularını öfke olarak ifade eden anne ya da babaların olduğu araştırmalarda tespit edilmiştir. Araştırma katılımcılarından öfke sorunu yaşayanlar çoğunlukla babalardır. Bu görüşe zıt olarak kadınların çatışmaya daha sık girdiği, erkeklerin ise daha sakin kalabildikleri ile ilgili çalışmalar mevcuttur (Kurdek, 1995). Akköse (2021), kadınların çatışmada erkeklere göre daha baskın olduğunu savunulmuştur. Babaların öfkelerini kontrol edememeleri, çocuklarıyla ya da eşleriyle olan ilişkilerinin bozulmasında ciddi paya sahiptir. Öfkeli bir babaya isteklerini kolaylıkla söyleyemeyen anneler bu durumun aile bütünlüğünü bozduğunu söylemişlerdir.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde çoğunlukla baş ağrısı, strese bağlı mide ağrısı görülmüştür. Bununla birlikte araştırmada yaşadıkları ağır stres ve yorgunluktan dolayı kalp ritmi bozulan, tiroit problemleri yaşayan çeker hastalığına yakalanan katılımcıların olduğu tespit edilmiştir. Yine özel gereksinimli çocuğun yürüyememe durumundan dolayı birçok anne ve baba çocuğunu sırtında ya da kucağında taşıdığı için bel kayması, bel fitiği gibi ortopedik sorunlar yaşadıklarını söylemişlerdir. Arim vd. (2019) özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin gelişimi normal çocuğu olan ailelere göre daha fazla kronik hastalığı olduğunu vurgulamıştır.

Pek çok aile fiziksel sorunlardan dolayı eşleriyle anlaşmazlık yaşamadıklarını ifade ederken bazı anne veya babalar eşlerinin sürekli yorgun ve hasta olmasından dolayı kendilerine karşı yeterince ilgili olamadıklarını söylemişlerdir. Lee vd. (2018), annelerin çocuğun bakımında geceleri rahat uyuyamadığını bu nedenle genellikle yorgun ve fiziksel olarak hastalandıklarını ifade etmektedir. Ayrıca bu araştırmada anne veya babalar eşlerinin sürekli fiziki sorunlar yaşamasından dolayı çocuğun bakımıyla sadece kendilerinin ilgilenmek zorunda olmasından şikayetçi olduklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmaya katılan anne babalardan bazıları eşlerinin kendini tamamen çocuğa adamasından dolayı kendilerini ihmal ettiklerini dile getirmişlerdir. Savcı'nın (2020) babalarla yapmış olduğu nitel bir çalışma bu bulguyu destekler niteliktedir. Yapılan çalışmada babaların cinsel birlikteliklerinin özel gereksinimli çocuktan sonra azalmasından rahatsız oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada babalar özellikle çocuklarıyla aynı odada uyumak zorunda olduklarını, bu durumun cinsel ilişkilerine ket vurduğunu, eşleriyle bu konuda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmada bazı anneler eşlerinin kendilerini çocuktan sonra sadece evde çalışan bir görevli gibi gördüklerini ve kendileriyle eşlerinin cinsel birliktelik yaşamak istemediklerini söylemişlerdir. Eşler arasındaki, evlilik doyumu ve çatışma ile ilgili yapılan birden fazla araştırmada anne ve baba arasındaki cinsel sorunların yaşadıkları çatışmalarda önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir (Kersten, 1990; Storaasli ve Markman, 1990; Weiten vd., 2012). Başka bir açıdan bakan anneler özel gereksinimli çocuktan sonra kendileriyle yeterince ilgilenmemeleri ve sürekli yorgun ve hasta olmaları sebebiyle eşleri tarafından aldatıldıklarını ifade etmişlerdir.

5.1.5. Özel Gereksinimli Çocuğu olan Anne-Babaların Çatışma Çözme Biçimleri

Araştırmaya katılan anne babaların yaşadıkları sorunlardan dolayı çatışmaya düştükleri, bu çatışma sırasında gerek iletişimsel sorunlar gerek ruhsal problemler sebebiyle çatışmalarının kavgayla ya da tartışmayla sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Zira pek çocuğunun çatışmaya karşı algıları da bu yöndedir. Yapılan bir araştırmada çatışmanın yaşandığı durumlar çeşitli sebeplere göre değişiklik gösterse anne baba arasındaki uyumu bozduğu tespit edilmiştir (Şengül Öner, 2013). Başka bir araştırmada yaşanan çatışmaların sürelerine dikkat çekilmiştir. Çatışmaların şiddeti ve süresi uzadıkça eşlerin birbirlerine olan bağlılıkları azalmaktadır ve çatışmayla birlikte oluşan gerginlik başka bir çatışmayı tetikler (Tezer, 1996b).

Yine anne babaların yaşadıkları anlaşmazlıklara karşı bir tarafın sürekli karşı tarafın dediğini yapmasının ya da tartışma ve kavga çıkmasını sessiz kalmasının doğru olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. (Marchand ve Hock, (2000), 40 evli çiftle yaptığı araştırmada en çok çatışmadan kaçınma yöntemini eşlerin kullandığını bunu saldırganca tavırların takip ettiğini dile getirmiştir. Yine yaptığı çalışmada kadınların depresif ve saldırgan tutumuna karşın erkeklerin daha çok uyumsuz kaçınma yöntemlerine başvurduklarından bahsetmiştir (Marchand ve Hock, 2000). Kurdek (1994), yapmış olduğu çalışmada anne ve babaların çoğunlukla olumsuz çatışma stillerinden olan uyma- kaçınma yöntemini kullandıklarını tespit etmiştir. Evli bireyler ile yapılan başka bir araştırmaya 360 kişi katılmış, çalışmada kişilerin eşleriyle yaşadıkları çatışmalarda olumsuz- boyun eğici çatışma çözme stilini kullandıkları görülmüştür.

Schiltz (2022), özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların daha çok boyun eğici çatışma çözme stratejileri kullandığını ifade etmiştir. Araştırmada anne babaların özel gereksinimli çocukla birlikte hayatlarının tamamen değişmesi, çatışma alanlarının artmasına sebep olmuştur. Kurdek (1995), kişilerin yüzleşmekten korktuğu için kaçınma yoluna gittiğinden bahsetmiştir. Buradan yola çıkarak kişilerin yaşamış olduğu zor durumlarla yüzleşmek istememesinden dolayı en çok bu çatışma çözme stiline kullanıldığı varsayılabilir.

Araştırmaya katılan babaların, annelerin fiziksel ve ruhsal problemlerinden dolayı pek çok konuda bilerek anlaşmazlık çıkardıklarını bu nedenle sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Katılımcı babalardan bazıları özel gereksinimli çocuğunun tedirgin olmaması için özellikle eşi ne derse kendi fikrini beyan etmeden onun dediğini yaptığını dile getirmişlerdir.

Çalışmaya katılan katılımcılar arasında çatışma çözme şekillerinden uyma ve kaçınma eğiliminde olanlar anneler eşleriyle yaşadıkları sorunlarda sessiz kalmayı tercih ettikleri, görüşlerini dile getirmediği istemedikleri fark edilmiştir. Yine bazı anneler anlaşmazlık yaşadıkları durumların tartışmaya ya da kavgaya dönmemesi için ortamdaki uzaklaştıklarını dile getirmişlerdir. Bu görüşe zıt olarak 97 çift ile yapılan bir araştırmada kadınların erkeklere daha düşmanca tavır sergiledikleri, erkeklerin ise kaçınma yöntemini sıklıkla kullandığı sonucu ortaya çıkmıştır (Roberts, 2000). Başka bir araştırmaya göre özellikle kadınların çatışma sırasında kaçınma davranışı gösterdikleri, bu davranış neticesinde mutsuz oldukları saptanmıştır (Crohan, 1992).

Çalışmada bazı ailelerin çatışmalarını çözmek için daha ılımlı yollar sergilediği, özellikle çocuğun olmadığı sakin ortamlar yaratarak çatışmalarını çözmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu ailelerden birçoğu her iki tarafın sonsuz yararına olacak şekilde çatışmalarını çözmek yerine her iki tarafında birbirinden fedakarlık ederek orta yolu bulduklarını dile getirmişlerdir. Eşlerin birbirlerine uyum içerisinde olduğu görülmüştür. Kurdek'e (1995) göre eşlerin birbirine uyum sağlaması ilişkinin doyumunu artırmaktadır. Olumlu çatışma çözme stratejilerini kullanan katılımcıların çoğunun aslında uzlaşma yolunu tercih ettiği saptanmıştır. Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde her iki tarafın hayrına olacak şekilde kendinden taviz verdiği tespit edilmiştir. Tezer'in (1996b) yapmış olduğu çalışmada eşler çatışma çözme stratejilerinden en çok uzlaşma en az rekabet stilini kullanmaktadırlar. Yine Marquis ve Baker (2019), çalışmasında eşlerin çatışma çözerken çoğunlukla olumlu stratejiler kullandığını ifade etmiştir.

Çatışma yaşayan anne babalardan bazılarının ise ortak bir sonuca varma gibi bir amaçları olmadan çatıştıkları tespit edilmiştir. Bu ailelerde karşı tarafı rencide etme, onu tahrik edici konuşmalar yapıldığı ortaya koyulmuştur. Yine bu ailelerin eşlerine olan ilgilerinin azaldığı evliliğe olan düşüncelerin olumsuz yönde olduğu tespit edilmiştir. Özen (2006), yaptığı araştırmada olumsuz çatışma çözme stillerinin evlilik doyumunu azalttığını vurgulamıştır. Bu tarz çatışmalarda anneler ve babalar ortak bir yol bulamadıklarını herkesin kendi isteğinin önemini vurguladıklarını söylemişlerdir. Sonuç olarak ne kendilerinin ne de karşı tarafın dediğinin yapıldığını ya da her iki tarafın kendi bildiği ve istediği şekilde bir yol çizdiğini ifade etmişlerdir. Marchand ve Hock (2000) ise evlilikten duyulan tatminin azalmasıyla birlikte karşı tarafı zorlayıcı çatışma çözme stillerinin aktif olarak kullanıldığını tespit etmiştir.

5.2. Sonuç

Bu araştırmada çocuğu özel gereksinimli olan anne ve babaların hangi alanlarda çatışma yaşadıkları ve bu çatışmaları çözerken hangi tür çatışma çözme biçimlerini kullandıklarını deneyimleri derinlemesine incelenerek tespit edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara sorulan sorular ve onların verdiği cevaplar ışığında bazı sonuçlar tespit edilmiştir.

Anne ve babalar çocuklarının özel gereksinimli olmasıyla sosyal, maddi, psikolojik ve fiziksel pek çok zorluklarla mücadele etmektedirler (Kot vd., 2018; Yüksel ve Tanrıverdi, 2019). Bu zorluklarla mücadeleleri sırasında anne ve babaların birbirleriyle yaşadıkları iletişim problemleri pek çok çatışmayı beraberinde getirmiştir (Çetrez İşcan ve Malkoç, 2017; İşbilir, 2021). Yapılan literatür araştırmaları sonucunda anne ve babaların çocuğun bakımı, çocuğun eğitimi ile ilgili konularda sıkça çatışma yaşadıkları görülmüş, yine bu çatışmalara sosyal sorunların, anne ve babanın bireysel olarak yaşadıkları fizyolojik ve ruhsal sorunların da sebep olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırmalar sonucunda çatışma alanlarına bakıldığında, anne ve babanın iletişim problemlerinin, yaşadıkları cinsel sorunların da etkili olduğu fark edilmiştir (Karadağ, 2014; Kot vd., 2018; Say, 2020; Yüksel ve Tanrıverdi, 2019).

Araştırmada anne ve babaların çatışma kavramı ile ilgili yıkıcı algılarının olduğu tespit edilirken, bazı anne ve babaların çatışma kavramı ile ilgili yapıcı tanımlamaları olduğu görölmüştür. Yıkıcı çatışma algıları olan anne ve babaların özellikle çatışmalarını çözerken kullandıkları stratejilerin de olumsuz başa çıkma yöntemleri olduğu fark edilirken, yapıcı çatışma algısına sahip olan anne ve babaların daha olumlu başa çıkma stratejiler geliştirdikleri görölmüştür.

Özel gereksinimli çocuğun bakımında annelerin babalara göre çok daha fazla etkin rol aldığı ve bu durumdan kaynaklı babalar ile aralarında çatışmaların doğduğu çalışmada tespit edilmiştir. Özellikle çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgilenen kişinin anne olması annenin hem psikolojik hem de fiziksel olarak yıpranmasına sebep olmuştur. Bu durumda annelerin babalardan istedikleri yardım çağrıları sonuçsuz kaldığında çatışmaların doğduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı babalar ise genel olarak bir işte çalışma durumundan dolayı çocuğun bakımı ile ilgilenemediklerini dile getirmişlerdir.

Sosyal yaşam bakımından araştırmaya katılan pek çok ailenin kısıtlanmalar yaşadıkları tespit edilmiş, bu kısıtlanmalardan çoğunlukla annelerin etkilendiği gözlemlenmiştir. Babaların yine bir işte çalışması ya da özel sosyal çevrelerinin olması, çocuklardan bağımsız hareket edilmesinden kaynaklıyken, annelerin çocuğu uzun süreli yalnız bırakamamalarından dolayı özel sosyal çevrelerinin neredeyse olmaması olarak ortaya çıkmıştır. Yine çevrenin baskısı sebebiyle katılımcı ailelerin özellikle ailecek sosyalleşmelerinde bir engel olduğu tespit edilmiş, bu durumdan kaynaklı anne ve babalarının streslerini birbirlerine yansıtmalarına sebep olmuştur. Bu da çatışmalarında önemli bir sebep haline gelmiştir.

Anne ve babaların yaşadıkları fiziksel ve ruhsal sorunlar iletişim problemlerine sebebiyet verdiği çalışmada tespit edilen bir diğer sonuçtur. İletişim sorunu yaşayan anne ve babaların, çatışmalarını olumsuz şekilde çözdükleri fark edilmiştir. Araştırmaya katılan pek çok anne ve babanın ruhsal anlamda kötü olmaları ve fiziksel yorgunluklarının buna eşlik etmesi sebebiyle cinsel birlikteliklerinin sekteye uğradığı gözlemlenmiş, bu durum ise aralarında çatışmaların doğmasında bir etken olmuştur.

Genellikle anne ve babalar çatışmalarını çözmek için kaçınma ve uyma stratejileri geliştirmişlerdir. Bu biçimleri kullanan anne ve babalar özel gereksinimli çocuklarından dolayı ilişkilerinin devam etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda pek çok anne ve baba kendi düşünce ve isteklerinden feragat ettiklerini dile getirmişlerdir. Bazı anne ve

babalar ise ilişkilerinin de artık yolunda gitmediğini ancak çatışmaları çözme konusunda bir adım atmadıklarını ifade etmişlerdir. Yıkıcı çatışma algısına sahip anne ve babalardan bir kısmı ise çatışmalarının her zaman kendi isteklerini ön plana koyarak ortak bir sonuç istemeksizin olumsuz şekilde çözdüklerini dile getirmişlerdir.

Araştırma sonucunda yapıcı çatışma algısı olan anne ve babaların yaşadıkları fikir ayrılıklarında ya da sorunlarda ortak bir çözüm bulmak için iletişime geçtikleri, her iki tarafında birbirlerine karşı açık oldukları görülmüştür. Bu anne ve babaların yaşadıkları sorunlarda eşlerinin düşüncelerini dinledikleri, onlarla iletişim halinde olarak sorunu her iki taraf için de en faydalı şekilde çözmeye çalıştıkları tespit edilmiştir.

5.3. Öneriler

- Çatışma kavramı ve çatışma çözme biçimleri hakkında özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle yapılan farkındalık çalışmalarının çatışma çözme biçimlerine etkisinin incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır.
- Araştırmada birçok ailenin psikolojik olarak zorlu dönemler geçirdiği tespit edilmiş, pek çok aile uzman desteğinin öneminden bahsetmiştir. Uzman desteğinin eksikliğinden kaynaklı pek çok aile çatışma yaşamaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle ilgilenecek uzman psikolog ve psikiyatristlerin olması, yaşadıkları zorlukları atlatması konusunda fayda sağlayacaktır. Konu ile ilgili deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin yaşamış oldukları sorunların çözümünü kolaylaştırmak, yaşadıkları çatışmalarda yalnız olmadıklarını öğrenmek ve hissetmek adına grup terapi uygulamalarının etkileri araştırılabilir.
- Sosyal anlamda yaşadıkları sorunlar nedeniyle çatışma yaşayan ailelerin özel gereksinimli çocukları için özel olarak dizayn edilmiş sosyal ortamlar ve spor merkezlerinde eğitim almalarının aile içinde çatışmaları çözme biçimlerini etkileyip etkilemediği araştırılabilir.

- Çalışmada anne ve babanın iletişim yetersizliğinden kaynaklı yaşadıkları çatışmaların olduğu görülmüştür. Bu bağlamda özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babanın iletişim düzeyleri ile çatışma biçimleri arasında bir bağlantı olup olmadığı yeni bir çalışma konusu olabilir.
- Özel gereksinimli çocuktan önce kadın erkek ilişkileri açısından anne ve babaların yaşadıkları çatışmalar ile özel gereksinimli çocuktan sonra anne ve babaların yaşadıkları çatışmalar arasındaki farklılıkların ne düzeyde olduğu araştırılabilir.
- Çalışmada özel gelişim gösteren çocukları olan anne ve babaların yaşadıkları cinsel sorunlar tespit edilmiştir. Anne ve babaların yaşadıkları cinsel sorunların neler olduğu ve çözüm için hangi yolları benimsedikleri yeni bir araştırma konusu olabilir.
- Çalışmaya ek olarak özel gereksinimli çocuğu olan aileler için depresyon ölçeği, çatışma çözme biçimleri ölçeği gibi ölçekler kullanılarak araştırma geliştirilebilir.
- Çalışma farklı illerde de yapılarak, kültürel bağlamda olan değişimler gözlemlenebilir.
- Yine çalışmaya katılan katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyo-ekonomik durumu değişkenlerine göre araştırma genişletilebilir.

KAYNAKLAR

- Acitelli, L. K., Douvan, E., ve Veroff, J. (1993). Perceptions of conflict in the first year of marriage: how important are similarity and understanding. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 5-19.
- Akköse, F. (2021). *Bağlanma stilleri ve ilişki doyumu arasındaki ilişkide aleksitimi ve çatışma çözme stillerinin aracı rolü*. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Akman Dömbekci, H., ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 141-160.
- Akmeşe, P. P., ve Kayhan, N. (2014). Okul öncesi ve ilkokula devam eden özel gereksinimli öğrencilerin aile katılım düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 39-56.
<https://doi.org/10.14812/cufej.2014.0012>
- Altın, D. (2014). *Annelerin özel gereksinimli çocuklarının okulöncesi dönemden ilkokula geçiş sürecine ilişkin yaşantılarının incelenmesi*. Anadolu Üniversitesi.
- Altuğ Özsoy, S., Özkahraman, Ş., ve Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(9), 69-77.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: kuramsal bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
<https://doi.org/10.23891/efdyu.2018.61>
- Arim, R. G., Miller, A. R., Kohen, D. E., Guèvremont, A., Lach, L. M., ve Brehaut, J. C. (2019). Changes in the health of mothers of children with neurodevelopmental disabilities: An administrative data study. *Research in Developmental Disabilities*, 86, 76-86. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2018.12.007>
- Avşar, A. (2019). *Özel Eğitim* (V. Aksoy, Ed.). Pegem Akademi Yayıncılık.
<https://doi.org/10.14527/9786053185963>

- Aydın, E. (2019). *Okul öncesi dönemde özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin sosyal destek algularının, aile stresi ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü*. Akdeniz Üniversitesi.
- Aydın, B., ve Yazıcı, H. (2022). Teacher perspectives on secondary school students' reactions to school achievement in the high school transition system. *Journal of Qualitative Research in Education*, 22(30), 132-160. <https://doi.org/10.14689/enad.30.6>
- Ayyıldız, T., Konuk Şener, D., Kulakçı, H., ve Veren, F. (2012). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(2).
- Bakırtaş, T., ve İmamoğlu, A. (2021). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerde suçluluk duygusu ve dini başa çıkma. *Bilimname*, 47(1), 1-40. <https://doi.org/10.28949/bilimname.953993>
- Barak-Levy, Y., ve Atzaba-Poria, N. (2020). A mediation model of parental stress, parenting, and risk factors in families having children with mild intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 98. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2020.103577>
- Basım, H. N., Çetin, F., ve Meydan, C. H. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kontrol odağının rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 57-69.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğü nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28. <http://www.deuhyoedergi.org>
- Billig, M. (1975). The resolution of conflict: constructive and destructive processes, by Morton Deutsch. *European Journal of Social Psychology*, 5(3), 409-414. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420050314>
- Bloch, J. S., ve Weinstein, J. D. (2009). Families of young children with autism. *Social Work in Mental Health*, 8(1), 23-40. <https://doi.org/10.1080/15332980902932342>

- Bloomberg, L. D., ve Volpe, M. (2019). *Completing your qualitative dissertation fourth edition*. SAGE Publications.
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Budak, M. I., Küçük, L., ve Civelek, H. Y. (2018). Life experiences of mothers of children with an intellectual disability: a qualitative study. *Journal Of Mental Health Research In Intellectual Disabilities*, 11(4), 301-321. <https://doi.org/10.1080/19315864.2018.1518502>
- Bujnowska, A. M., Rodríguez, C., García, T., Areces, D., ve Marsh, N. v. (2021). Coping with stress in parents of children with developmental disabilities. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 21(3). <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2021.100254>
- Camadan, F., Karataş, Z., ve Bozali, S. (2017). Aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar: ebeveynlerin ve çocukların görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(64), 1510-1530.
- Camic, P. M., Rhodes, J. E., ve Yardley, L. (2003). *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. American Psychological Association. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/10595-000>
- Carter, B., ve Thomas, M. (2011). Key working for families with young disabled children. *Nursing Research and Practice*, 2011, 1-7. <https://doi.org/10.1155/2011/397258>
- Celeste, P., Braguinsky, N., Barrios, R., Pereira, A., Antinucci, D., Quiroga, A., ve Dawidowski, A. (2022). Therapeutic itineraries according to the narratives of parents of children with disabilities secondary to neurodevelopmental disorders. *Archivos Argentinos de Pediatría*, 120(6), 391-397. <https://doi.org/10.5546/aap.2022.eng.391>
- Cengiz, S., Nebioğlu Yıldız, M., ve Peker, A. (2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin stres ve yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 2940-2956. <https://doi.org/10.26466/opus.832440>

- Cheng, S., Yang, Y., ve Deng, M. (2022). psychological stress and perceived school success among parents of children with developmental disabilities during the Covid-19pandemic. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(7), 3194-3201. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05209-z>
- Coşkun, A. (2005). *Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yüklem karmaşıklığı açısından incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi.
- Coyle, K. (2018). *The relation between conflict resolution styles and marital satisfactionas moderated by the fundamental attribution error*. hofstra universty.
- Crawford, D., ve Bodine, R. (1996). *Conflict resolution education* (S. Bilchik ve G. N. Tirozzi, Ed.). Office of Juvenile Justice and Delinquency PreventionU.S. Department of Justice.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design* (L. Habib, Ed.). SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2016). *30 Essential skills for the qualitative researcher* (V. Knight, Ed.). SAGE Publications.
- Creswell, J. W., ve Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130. https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903_2
- Crohan, S. E. (1992). Marital happiness and spousal consensus on beliefs about marital confilct: a longitudinal investigation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 89-102.
- Cummings, E. M., ve Davies, P. T. (2002). Effects of marital conflict on children: recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(1), 31-63.
- Çetrez İşcan, G., ve Malkoç, A. (2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin umut düzeylerinin başa çıkma yeterliği ve yılmazlık açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 120-127.

- Daşbaşı, S. (2013). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması: bir değerlendirme araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(1), 101-114.
- Dereli, F., ve Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 25, 164-168.
- Deutsch, M. (1973). *The resolution of conflict; constructive and destructive processes*. Yale University Press.
- Dönmez Baykoç, N., Bayhan, P., ve Artan, İ. (2001). engelli çocuğu olan ailelerin yaşam döngüsü içinde karşılaştıkları sorunların incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(2), 31-43.
- Dukes, C., ve Smith, M. (2007). *Working with parents of children with special educational needs*. SAGE Publications.
- Dukes, S. (1984). Phenomenological methodology in the human sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197-203. <http://www.jstor.com/stable/27505782>
- Enache, R.-G., ve Gîrlea, F. (2022). Developing the resilience of families with children with special needs. *Technium Social Sciences Journal*, 32, 481-487. www.techniumscience.com
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., ve Alpkan, L. R. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Ergin, D., Şen, N., Eryılmaz, N., Pekuslu, S., ve Kayacı, M. (2007). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 41-48.
- Eryüksel, G. N., ve Akün, E. (2003). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 59-73.
- Floricia, C. M., Mihaela Luminita, S., ve Florina, A. (2022). Relational dynamic and personality of parents of children with special educational needs (SEN). *Technium Social Sciences Journal*, 32, 488-501. www.techniumscience.com

- Genç, Y., ve Veli Baki, S. (2017). Eşler arası çatışmaya neden olan faktörler. *Journal of Turkish Studies*, 12(1), 299-314. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.12098>
- Gibson, W. J., ve Brown, A. (2009). *Working with qualitative data* (SAGE Publications). SAGE Publications.
- Giorgi, A. (2012). The descriptive phenomenological psychological method. *Journal of Phenomenological Psychology* (C. 43, Sayı 1, ss. 3-12). Brill Academic Publishers. <https://doi.org/10.1163/156916212X632934>
- Goldstein, S. B. (1999). Construction and validation of a conflict communication scale. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(9), 1803-1832. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00153.x>
- Gottman, J. M. (1993). The roles of conflict engagement, escalation, and avoidance in marital interaction: a longitudinal view of five types of couples. İçinde *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (C. 61, Sayı 1).
- Grych, J. H., ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: a cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.
- Gül, Ö. (2011). *İlköğretim u kademe öğrencileri ile branş öğretmenleri arasında yaşanan çatışma alanlarına ilişkin öğrenci görüşleri*. Yeditepe Üniversitesi.
- Hassamancıoğlu, U., Akın, A., Yoldaş, C., ve Şahin, S. (2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde, aile içi roller ve çocuğu tanıma becerilerinin aile yılmazlığına etkisinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1176-1200.
- Hatipoğlu, Z. (1993). *The role of certain demographic variables and marital conflict in marital satisfaction of husbands and wives*. Middle East Technical University.
- Hisli Sahin, N., Basım, H. N., ve Çetin, F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 153-163.
- Işıkhan, V. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psiko-sosyal ve sosyoekonomik sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16(2), 35-52.

- İşbilir, M. F. (2021). *Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin yaşam kalitesi evlilik yaşamı umutsuzluk ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. İstanbul Okan Üniversitesi.
- Johnson, David. (2014). *Joining together : group theory and group skills*. Pearson.
- Kahn J., Coyne J.C., ve Margolin, G. (1985). Depression and marital disagreement: the social construction of despair. *Journal Of Personal And Social Relationships*, 2, 447- 461.
- Kara, N. (2013). *Çiftlerde yükleme biçimleri, çatışma çözme stilleri ve eşin duygu dışavurum tarzları ile çift uyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Haliç Üniversitesi.
- Karadağ, G. (2014). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(6), 491-494. <https://doi.org/10.5455/pmb1-1389682796>
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Kartal, H., Melekoğlu, M., ve Yenioğlu, S. (2021). Kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında eğitim gören özel gereksinimli çocukların ailelerinin aile yaşam kalitesi algıları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(1), 331-378. <https://doi.org/10.14812/cufej.818212>
- Kaufman, R. L., ve Pickar, D. B. (2017). Understanding parental gatekeeping in families with a special needs child. *Family Court Review*, 55(2), 195-212. <https://doi.org/10.1111/fcre.12273>
- Kersten, K. K. (1990). The process of marital disaffection: interventions at various stages. *Source: Family Relations* (C. 39, Sayı 3). <http://www.jstor.org>URL:<http://www.jstor.org/stable/584869>http://www.jstor.org/stable/584869?seq=1&vecid=pdf-reference#references_tab_contents
- Kıral, B. (2021). Nitel araştırmada fenomenoloji deseni: türleri ve araştırma süreci. *Journal of Research in Education and Teaching*, 10(4), 92-103.

www.jret.org@Herhakkısaklıdır.Dergideyayınlananyazıların;intihal,etikvedigertümsoru mluluğuyazara/yazarlaraaittir.

- Kim, K. (2022). A study on parenting experiences of multicultural families with disabled children in korea. *Social Sciences*, 11(9), 1-15. <https://doi.org/10.3390/socsci11090381>
- Kizir, M., ve Çifci Tekinarslan, İ. (2018). Ağır ve çoklu yetersizliği (açye) olan çocuk annelerinin yaşadıkları sorunların ve sorunlarla baş etme yöntemlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 233-256. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.321683>
- Korkut Owen, F. (2011). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma: c. 3. baskı*. Anı Yayıncılık.
- Kot, M., Sönmez, S., ve Eratay, E. (2018). Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin yaşadıkları zorluklar. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1).
- Köksal, G., ve Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32.
- Kruithof, K., Willems, D., Nieuwenhuijse, A., ve Olsman, E. (2022). Care and support for persons with profound intellectual and multiple disabilities without parents: a qualitative exploration. *Research in Developmental Disabilities*, 130. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2022.104334>
- Kumar, R., ve Joshi, H. L. (2015). Parenting stress in relation to children's problem behaviors among fathers of children with intellectual disability. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 6(11), 1095-1099.
- Kundakcı, Y. E., Gül, İ., Yeşiltaş, A., ve Kundakcı, R. (2022). Covid-19 pandemisinde özel gereksinimli çocuklar ve annelerinin deneyimleri: nitel bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 63-86. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.890240>

- Kurdek, L. A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. *Source: Journal of Marriage and Family*, 56(3), 705- 722. <https://www.jstor.org/stable/352880?seq=1&veid=pdf->
- Kurdek, L. A. (1995). Predicting change in marital satisfaction from husbands' and wives' conflict resolution styles. *Source: Journal of Marriage and Family*, 57(1), 153-164. <https://www.jstor.org/stable/353824>
- Kurt, A. S., Tekin, A., Koçak, V., Kaya, Y., Özpulat, Ö., ve Önat, H. (2008). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri J Pediatr*, 17, 158-163.
- Kütük Yılmaz, P. (2021). *Genç yetişkinlerde çatışma stilleri, çocukluk çağı travmaları ve yakın ilişkiler: karma bir araştırma* [Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı]. Marmara Üniversitesi.
- Kvale, S. (1996). *Interviews:an introduction to qualitative research interviewing*. SAGE Publications Inc.
- Lafçı, D., Öztunç, G., ve Alparslan, Z. N. (2014). Zihinsel engelli çocukların (mental retardasyonlu çocukların) anne ve babalarının yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 723-735.
- Lee, J., Spratling, R., ve Helvig, A. (2018). Sleep characteristics in mothers of children with developmental disabilities. *Journal of Pediatric Health Care*, 32(1), e9-e18. <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2017.08.002>
- Marchand, J. F., ve Hock, E. (2000). Avoidance and attacking conflict-resolution strategies among married couples: relations to depressive symptoms and marital satisfaction. *Family Relations*, 49(2), 201-206. <https://www.jstor.org/stable/585817>
- Marquis, W. A., ve Baker, B. L. (2019). Comparing observations and perceptions of mother-adolescent conflict: youth with typical development, intellectual disability, or autism spectrum disorders. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 12(3-4), 196-210. <https://doi.org/10.1080/19315864.2019.1679300>

- Miller, K., Willson, S., Chepp, V., ve Padilla, J. L. (2014). *Cognitive interviewing methodology* (WILEY). Published by John Wiley ve Sons, Inc.
- Minullina, A. F., ve Pyrkova, K. V. (2020). Psychological features of parents raising children with cerebral palsy. *Proceedings IFTE-VI International Forum on Teacher Education*, 1657-1672. <https://doi.org/10.3897/ap.2.e1657>
- Mohd Yazid, F. S., ve Rahman, P. A. (2022). Parents' perspective of sexuality among down syndrome children. *Malaysian Journal of Medicine and Health Sciences*, 18, 58-64. <https://doi.org/10.47836/mjmhs18.s15.9>
- Moustakas, C. E. (1994). *Phenomenological research methods* (A. Viriding, Ed.; Sage Production). SAGE Publications, Inc. .
- Mukhayo Abdugaparovna, U., ve Mirzajonova, D. (2022). Technologies for development of knowledge, skills and skills of parents and neighborhood officials in creating a full lifestyle for disabled children in the family. *Journal of Pharmaceutical Negative Results* , 13(5), 1748-1752. <https://doi.org/10.47750/pnr.2022.13>
- Najmi, B., Heidari, Z., Feizi, A., Hovsepian, S., Momeni, F., ve Azhar, S. M. M. (2018). Do psychological characteristics of mothers predict parenting stress? a cross-sectional study among mothers of children with different disabilities. *Archives of Psychiatric Nursing*, 32(3), 396-402. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2017.12.004>
- Nelson, R. (1990). Parental hostility, conflict and communication in joint and sole custody families. *Journal of Divorce*, 13(2), 145-157. https://doi.org/10.1300/J279v13n02_07
- Nuri, C., Rustioglu, O., ve Piskin Abıdoglu, U. (2018). The problems of the families who have autistic children: a qualitative research. *Life Skills Journal of Psychology*, 2(3), 97-111. <http://dergipark.gov.tr/ybpd>
- Öner Koruklu, N. (2013). *Kişiler arası ilişkiler ve etkili iletişim : C. 5. baskı* (A. Kaya, Ed.). Pegem Akademi.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerinebir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

- Özen, A. (2006). *Value similarities of wives and husbands and conflict resolution styles of spouses as predictors of marital adjustment*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Özyurt, G., ve Dinsever Eliküçük, Ç. (2017). Gelişimsel dil gecikmesi tanısı olan çocuklarda dil özelliklerinin teknolojik alet kullanmaları, aile işlevselliği, anne depresyonu ile ilişkisi ve sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması. *Dusunen Adam - The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30(4), 299-308. <https://doi.org/10.5350/dajpn2017300403>
- Özyürek, A. (2022). Engelli çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(4), 1121-1140. <https://doi.org/10.33417/tsh.1061679>
- Özyürek, A., ve Gülay Ogelman, H. (2022). Anne- babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesinde karşılaşılan güçlükler ve güvenilirlik sorunu. *Hacettepe Eğitim Dergisi*, 37(1), 43-57. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2020060126>
- Palancı, M. (2018). Engelli çocuğa sahip anne babaların aile yılmazlığı, öznel iyi oluş ve evlilik uyumlarının psiko-sosyal yeterlikler ile yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 43(193), 217-236. <https://doi.org/10.15390/EB.2017.4384>
- Project, D., ve Honoré, N. C. (2021). *Parent participation in everyday resilience (supper): applying sense of coherence theory as an intervention to positively influence parental well-being and family occupational identity within a special education program*. Boston University.
- Rahim, A., ve Bonoma, T. V. (1979). Managing organizational conflict: a model for diagnosis and intervention. *Psychological Reports*, 44, 1323-1344.
- Rahim, A. M. (2001). *Managing conflict in organizations*. Quorum Books.
- Reese-Weber, M., ve Bartle-Haring, S. (1998). Conflict resolution styles in family subsystems and adolescent romantic relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 27(6).

- Roberts, L. J. (2000). Fire and ice in marital communication: hostile and distancing behaviors as predictors of marital distress. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 693-707. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00693.x>
- Rüstemova, N. (2018). *Engelli çocuk sahibi anne babaların aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul red düzeyi ilişkisinin incelenmesi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Sardohan Yıldırım, A. E., ve Akçamete, A. G. (2019). A Family centered training model proposal to meet the needs of parents having multiple disabled child. *International Journal Of Early Childhood Special Education*, 11(2), 168-182. <https://doi.org/10.20489/intjecse.670476>
- Savcı, B. (2020). *Experiences of fathers raising a child with autism spectrum disorder: a qualitative study*. Özyeğin University.
- Savun, A. (2022). *Evli bireylerde algılanan eş desteği ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide çatışma çözme stillerinin aracı etkisi* [Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı]. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi.
- Say, H. (2020). *Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveyn ile özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Schiltz, H. K. (2022). *Applying the vulnerability stress adaptation model to romantic relationships of couples raising a child with asd*. Marquette University.
- Segrin, C., ve Flora, J. (2004). *Family communication*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates. www.erlbaum.com.
- Serrano Fernández, L. (2022). Perspectivas familiares sobre la vivencia paternofilial de la discapacidad intelectual: una mirada fenomenológica. *Siglo Cero Revista Española sobre Discapacidad Intelectual*, 53(3), 9-27. <https://doi.org/10.14201/scero202253927>
- Siklos, S., ve Kerns, K. A. (2006). Assessing need for social support in parents of children with autism and down syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36(7), 921-933. <https://doi.org/10.1007/s10803-006-0129-7>

- Storaasli, R. D., ve Markman, H. J. (1990). Relationship problems in the early stages of marriage: a longitudinal investigation. *Journal of Family Psychology*, 4(1), 80-98.
- Sucuoğlu, B., Avcı, K., Öztürk, N., ve Bektaş, N. (2020). Özel gereksinimli küçük çocukların ev ortamlarının niteliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(3), 451-477. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.675678>
- Şafak, Ş., ve Türkmen, A. S. (2022). İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükü ve aile işlevi arasındaki ilişki. *Türk Odyoloji ve İşitme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 47- 53. <https://doi.org/10.34034/tjahr.1130897>
- Şen Ün, Y. (2021). *Özel gereksinimli çocuk annelerinin sorunlarla baş etme yöntemleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul Okan Üniversitesi.
- Şendil, G., ve Kızıldağ, Ö. (2003). Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışma algısı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* , 10(2).
- Şengül Öner, D. (2013). *Evli bireylerin evlilik çatışması, çatışma çözüm stilleri ve evlilik uyumlarının incelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Şengül, S., ve Baykan, H. (2013). Zihinsel engelli çocukların annelerinde depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma tutumları. *Kocatepe Tıp Dergisi* , 14, 30-39.
- Tezer, E. (1996a). Conlict handling behaviour toward spouses and supervisors. *The Journal Of Psychology*, 131(1), 281-292.
- Tezer, E. (1996b). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum:evlilik yaşamı ölçeği. *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 1-7.
- TUİK. (2021). *TUİK Araştırma Sonucu*. TUİK.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilcek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Uyar, S. (2021). *Evli bireylerin ilişkisinde karşılaşılan sorun ve çatışma çözme stillerinin incelenmesi* [Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı]. Bahçeşehir Üniversitesi.

- Ünal, Ö. (2016). *Çatışma çözme stilleri ve mizah tarzlarının evlilik uyumu ve evlilik doyumu ile ilişkisinin aktör-partner modeli ile incelenmesi* [Psikoloji Ana Bilim Dalı]. Mersin Üniversitesi.
- van Doorn, M. D., Branje, S. J. T., VanderValk, I. E., de Goede, I. H. A., ve Meeus, W. H. J. (2011). Longitudinal spillover effects of conflict resolution styles between adolescent-parent relationships and adolescent friendships. *Journal of Family Psychology*, 25(1), 157-161. <https://doi.org/10.1037/a0022289>
- Van Manen, Max. (1990). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy* (P. L. Smith, Ed.). State University of New York Press.
- Wang, J., Hu, Y., Wang, Y., Qin, X., Xia, W., Sun, C., Wu, L., ve Wang, J. (2013). Parenting stress in chinese mothers of children with autism spectrum disorders. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48(4), 575-582. <https://doi.org/10.1007/s00127-012-0569-7>
- Weiten, W., Dunn, D. S., ve Hammer, E. Y. (2012). *Psychology applied to modern life adjustment in the 21st century, tenth edition*. Wadsworth.
- Wilson A. (2015). A guide to phenomenological research. *Nursing Standard*, 29(34), 28-43.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu Aşlar, R., ve Karakurt, P. (2013). Effects of a nursing intervention program on the depression and perception of family functioning of mothers with intellectually disabled children. *Journal of Clinical Nursing*, 22(1-2), 251-261. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2012.04280.x>
- Yüksel, H., ve Tanrıverdi, A. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin yaşadıkları sosyal sorunlar ve baş etme yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(3), 535-559. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.493089>
- Zelyurt, H. (2020). Özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin özel eğitime ilişkin metafor kullanımının karşılaştırılması. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(2), 397-422. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.741740>

EK 1**Demografik Özellikler Formu**

Aile...

ANNE		BABA	
Adınız-Soyadınız:		Adınız-Soyadınız:	
Yaşınız:		Yaşınız:	
Eğitim Durumunuz:		Eğitim Durumunuz:	
Mesleğiniz:		Mesleğiniz:	

AİLENİN ORTAK ÖZELLİKLERİ			
Kaç yıllık evlisiniz?			
Kaç çocuğunuz var?			
Çocuklarınızdan kaç tanesi özel gereksinimlidir?			
Maddi gelir düzeyiniz nedir?	İyi	Orta	Kötü
Eviniz Kira mı Size mi Ait?			

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞUNUZ İLE İLGİLİ	
Çocuğunuzun yaşı kaçtır?	
Çocuğunuzun tanısı nedir?	

EK 2

Görüşme Soruları

Aile:.....

Anne/Baba İsim Soyisim:.....

Anne/Baba Kod İsmi:.....

- 1) Çatışma kelimesi size neyi ifade ediyor?
- 2) Özel gereksinimli çocuğunuzla ilgili eşinizle yaşadığınız çatışma deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- 3) Özel gereksinimli çocuğunuz olduktan sonra sosyal yaşantınız ile ilgili yaşadığınız çatışma deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- 4) Özel gereksinimli çocuğunuz olduktan sonra eşinizle kadın-erkek ilişkileri ile ilgili yaşadığınız çatışma deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- 5)Yaşadığınız çatışmalarda ne gibi çözüm yolları uyguluyorsunuz?

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :09/06/2023 Toplantı Sayısı:07 Karar No :2023/270
Araştırmanın Başlığı	Çocuğu Özel Gereksinimli Olan Anne-Babanın Çatışma Alanları ve Çözümleriyle İlgili Görüşleri.
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Şahin KESİCİ
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrencisi Fatma Nur AYDEMİR
Etik Kurul Kararı	14449 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.